

รายงานการวิจัย

เรื่อง

ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นจากวิถีชีวิตชาวบ้าน
อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก

รองศาสตราจารย์ทิพย์สุดา นัยทรัพย์

พ.ศ. 2547

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

หัวข้อวิจัย ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นจากวิถีชีวิตชาวบ้านอำเภอดุสิต จังหวัดพิษณุโลก

ชื่อผู้วิจัย นางสาวทิพย์สุดา นัยทรัพย์

คณะ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

สถาบัน มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ปีการศึกษา 2547

บทคัดย่อ

การศึกษาศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นจากวิถีชีวิตชาวบ้านอำเภอดุสิต จังหวัดพิษณุโลก มีจุดประสงค์เพื่อรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นจากวิถีชีวิตชาวบ้านอำเภอดุสิต ในวัฒนธรรมเพลงกล่อมเด็ก การละเล่นของเด็ก ประเพณีท้องถิ่น และการประกอบอาชีพ และวิเคราะห์คุณค่าของภูมิปัญญาจากเพลงกล่อมเด็ก จำนวน 51 เพลง การละเล่นของเด็ก 27 ประเภท ประเพณีท้องถิ่น 3 ประเพณี และการประกอบอาชีพ 3 อาชีพ

ผลการวิจัย พบว่า ภูมิปัญญาที่ปรากฏในเพลงกล่อมเด็ก และการละเล่นของเด็กเป็นการยอมรับเชิงบวก โดยอาศัยธรรมชาติแวดล้อมรอบตัว และการให้ความรัก ความอบอุ่น จนเกิดสายใยผูกพันเชื่อมโยงไปจนถึงวัยหนุ่ม - สาว ซึ่งทำให้เกิดความรักถิ่นกำเนิดของตน สำหรับวิถีชีวิตของหนุ่ม - สาว ส่วนใหญ่ปฏิบัติตามประเพณีของท้องถิ่น เช่น ประเพณีบวชนาค ประเพณีแต่งงาน ซึ่งแฝงหลักธรรมคำสอนในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง นอกจากนี้ ประเพณีตรุษ - สงกรานต์ ยังสะท้อนวิถีชีวิตของคนไทยที่รักความสนุกสนาน มีความสามัคคีกัน หลังจากวันสงกรานต์แล้วก็ถึงเวลาทำนา เสร็จจากการทำนา ชาวบ้านก็ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โดยการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นมาผลิตเป็นสินค้าในรูปแบบของการทำน้ำตาลโตนด เครื่องจักสาน และผ้าทอมือ เป็นต้น เป็นการหารายได้เสริมให้แก่ครอบครัวมาจนทุกวันนี้

Title   The **Study of Local Wisdom from Villagers' Ways of life in Wat Bot District, Phitsanulok.**

Researcher   **Assoc. Prof.** Thipsuda   Naiyasap

Faculty   Humanities **and** Social Sciences

Institute   Pibulsongkrarn Rajabhat University

Academic Year   2004

Abstract

The objectives of the Study of Local Wisdom from Villagers' Ways of life in Wat Bot District, Phitsanulok were to collect the local wisdom from the villagers' ways of life in Wat **Bot District** in terms of culture, nursery rhymes, children plays, local tradition and career and to analyze the values of **wisdom from** the 51 nursery rhymes, 27 children plays, 3 local traditions and 3 careers.

it was found that the wisdom appeared in nursery rhymes and children plays resulted from nurturing children through natural surrounding environment and the love and care provision resulted in the bond relevant **to** their adulthood. **And this led** to the love of their hometown. In terms of adulthood's ways of life, they mainly practice according to the local tradition, for example, ordination, wedding which, in some ways, implicitly taught through virtues and principles of Dhamma in leading the life righteously. Moreover, Songkran Festivity reflects the ways of life of the Thais who are fun lovers, and cooperative. After the Songkran Festivity, people prepare for the rice planting. When they are free from work, they spend their time wisely by making profit out of their natural resources in terms of producing Tanod sugar, wood weaving and local cloth weaving. It is also a supplementary income for the family until today.

ประกาศคุณูปการ

งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เนื่องมาจากความเมตตาของวิทยากรท้องถิ่น ผู้อาวุโส ในตำบลวัดโบสถ์ ตำบลท้อแท้ และตำบลท่างาม อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก ได้สละเวลา พุดคุยให้ความรู้ ความคิด และรื้อฟื้นความทรงจำในอดีตถ่ายทอดเอาไว้ให้ลูกหลานรุ่นหลังไว้ศึกษา ขอขอบคุณวิทยากรท้องถิ่นทุกท่านมา ณ ที่นี้

การศึกษานี้มีปัญญาท้องถิ่นจากวิถีชีวิตชาวบ้านอำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลกครั้งนี้ จะเกิดประโยชน์และมีคุณค่าต่อท้องถิ่นในอนาคตเพียงใด ความดีงามที่พึงเกิดขึ้นนี้ ขอมอบแด่ วิทยากรผู้ปรากฏรายชื่อในรายงานวิจัยเล่มนี้ทุกท่าน

ทิพย์สุตา นัยทรัพย์

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
Pibulsongkram Rajabhat University

คำนำ

การศึกษาเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือ ภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงสานต่อจากอดีต ปัจจุบัน และอนาคตของประเทศไทย ซึ่งความรอบรู้ของชาวบ้าน คือ รากฐานของวัฒนธรรมอันแสดงถึงความเป็นชาติไทยที่มีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยตลอดมา

รายงานการวิจัย เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากวิถีชีวิตชาวบ้านอำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ซึ่งได้รับความอนุเคราะห์จาก อาจารย์อนุชิต กุลมาลา อาจารย์โรงเรียนวัดโบสถ์ศึกษา ตำบลวัดโบสถ์ อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก เป็นผู้ประสานวิทยากรท้องถิ่น นัดหมายวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ ตลอดจน ช่วยเก็บข้อมูลเพิ่มเติมจากวิทยากรต่างตำบลอีกหลายท่าน จึงขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลนำมาวิเคราะห์ภูมิปัญญาที่เกิดจากวิถีชีวิตของชาวบ้านอำเภอวัดโบสถ์ ทั้งในวัยเด็กและวัยผู้ใหญ่ คงจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทางด้านการศึกษามหาวิทยาลัย และหน่วยงานทางวัฒนธรรมของอำเภอวัดโบสถ์ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านไปประยุกต์ใช้ เพื่อสืบทอดสิ่งที่ตั้งงามซึ่งจะทำให้เกิดความรักภูมิใจในท้องถิ่นของตนมากยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามที่สนับสนุนงบประมาณ 20,000 บาท แก่ผู้วิจัย ขอขอบคุณวิทยากรท้องถิ่นผู้อาวุโสทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลด้วยความเต็มอกเต็มใจ โดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย ขอขอบคุณ คุณโชคชัย น้อยกลิ่น ผู้พิมพ์ต้นฉบับ จึงทำให้รายงานการวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยหวังว่า ความรู้ของชาวบ้านอำเภอวัดโบสถ์ จะได้รับการส่งเสริม สนับสนุน ให้พัฒนาอย่างยั่งยืนตลอดไป

ทิพย์สุดา นัยทรัพย์

9 พฤศจิกายน 2547

สารบัญ

บทที่	หน้า
1	บทนำ
	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย
	ขอบเขตของการวิจัย
	นิยามศัพท์เฉพาะ
	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
	เอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย
	ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น
	ความสำคัญของวัฒนธรรมไทย
	ความรู้เรื่องคติชนวิทยา
	ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอำเภอวัดโบสถ์
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
3	วิธีดำเนินการวิจัย
	การกำหนดแหล่งข้อมูล
	เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
	ระเบียบวิธีวิจัย
	การจัดกระทำกับข้อมูล
	การวิเคราะห์ข้อมูล
4	วิถีชีวิตในครอบครัวของชาวบ้านอำเภอวัดโบสถ์
	วิถีชีวิตในครอบครัว
	ภูมิปัญญาที่ปรากฏในเพลงกล่อมเด็ก
	ภูมิปัญญาที่ปรากฏในการละเล่นของเด็ก
5	ประเพณีท้องถิ่นอำเภอวัดโบสถ์
	ประเพณีตรุษ – สงกรานต์

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
การเล่นในวันสงกรานต์	40
ภูมิปัญญาในประเพณีตรุษ – สงกรานต์	48
ประเพณีบวชนาค อำเภอวัดโบสถ์	49
ภูมิปัญญาในประเพณีบวชนาค	53
ประเพณีแต่งงาน อำเภอวัดโบสถ์	54
ภูมิปัญญาในประเพณีแต่งงาน	56
6 วิถีชีวิตในการประกอบอาชีพ	57
อาชีพเกษตรกร	57
การทำน้ำตาลโตนด	58
ภูมิปัญญาในการทำน้ำตาลโตนด	59
ภูมิปัญญาจากกรงจิ้งจก	63
ภูมิปัญญาจากการทอผ้า	69
7 สรูป ภูมิปัญญา และข้อเสนอแนะ	72
ขรรณานุกรม	77
ภาคผนวก	83
ภาคผนวก ก เพลงกล่อมเด็ก และการละเล่นของเด็ก	84
ภาคผนวก ข เพลงฮิมเลเล เพลงข่อย เพลงพวงมาลัย เพลงรำวง	112
ภาคผนวก ค เพลงเกษตรกร การเล่นเพื่อขอม	128
ภาคผนวก ง บททำขวัญนาค บททำขวัญแต่งงาน	138
ประวัติผู้วิจัย	143

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ		หน้า
1	แผนที่อำเภอวัดโบสถ์	12
2	ก่อกพระเจดีย์ทราย	39
3-4	รำวงฮิมเลเล	41
5	นางพ้อย พงษ์สวัสดิ์	42
6	นางจิว ทองกล้า	43
7	การบินต้นตาล	58
8	ไม้คานตาล	59
9	กระบอกไม้ไผ่ร่อนน้ำตาลสด	60
10	การเคี้ยวน้ำตาลสด	61
11	น้ำตาลปึก	61
12	การเข้าขอบเปลือกไม้ไผ่	65
13	เปลือกไม้ไผ่	66
14-15	เชิง ภาพรายละเอียดของต่าง ๆ	67
16	รูปแบบตะกร้า	68
17-20	อุปกรณ์ใช้ทอผ้า	70
21-24	ลายผ้าแบบต่าง ๆ	71

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพสังคมไทยในยุคปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีชีวิตไทยดั้งเดิมซึ่งมีความเป็นอยู่เรียบง่าย พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยอาศัยธรรมชาติ เมื่อความเจริญทางวัตถุ และเทคโนโลยีต่าง ๆ แพร่กระจายไปในชนบท วิถีชีวิตของคนชนบทได้รับผลกระทบทั้งทางด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรมประเพณี การคมนาคม การศึกษา การประกอบอาชีพ และความสัมพันธ์ในครอบครัว ซึ่งเราสามารถสังเกตเห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา

ในอดีตชาติไทยมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ถึงแม้จะรับวัฒนธรรมจากต่างชาติเข้ามา แต่เราก็เลือกรับวัฒนธรรมนั้นให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทย ส่วนในปัจจุบันกระแสความเจริญในยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้คนไทยขาดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน จึงทำให้คนในสังคมสับสนจนเกิดวิกฤติทางวัฒนธรรมขึ้น

สุพัทธา สุภาพ (2536 : 30 - 34) ได้กล่าวถึงลักษณะของสังคมไทย พอสรุปได้ว่า โครงสร้างของสังคมไทยมีลักษณะหลวม ๆ คือ บุคคลสามารถเลือกปฏิบัติในสิ่งที่ตนพอใจ ไม่จำเป็นต้องปฏิบัติเป็นแบบเดียวกัน มีความเปลี่ยนแปลงน้อย ชาวชนบทประกอบอาชีพเกษตรกรรมมากกว่า 80% ขอบเขตชนบทชนบทนิยมประเพณีเป็นหลัก คนส่วนใหญ่มีการศึกษาน้อย ไม่นิยมอพยพย้ายถิ่น และสังคมไทยมีการจัดระดับชนชั้นแบ่งได้ 8 ชั้น ได้แก่ ชั้นสูงสุด ชั้นสูง ชั้นค่อนข้างสูง ชั้นกลางสูง ชั้นกลางธรรมดา ชั้นกลางค่อนข้างต่ำ ชั้นต่ำปานกลาง และชั้นต่ำ เป็นต้น" สภาพสังคมดั้งเดิมมีความเปลี่ยนแปลงน้อย โดยเฉพาะสังคมในชนบทยังมีภูมิปัญญาชาวบ้าน ปรากฏร่องรอยแทรกอยู่ในวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น วัฒนธรรมนิยมประเพณี ความเชื่อ ศาสนา ภาษา การละเล่น ศิลปกรรม และหัตถกรรมต่าง ๆ สิ่งที่ยังหลงเหลืออยู่น่าจะฟื้นฟูเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมไทย เพื่อดำรงรากฐานของความเป็นชาติไทยไว้ให้มั่นคงยั่งยืนถาวรตลอดไป

วัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญสำหรับสังคม ดังที่ เสฐียรโกเศศ (2516 : 9) กล่าวว่า "วัฒนธรรม คือ วิถีหรือดำเนินแห่งชีวิตของชุมชนมนุษย์หนึ่ง ซึ่งอยู่รวมกันในที่หนึ่ง หรือประเทศหนึ่งโดยเฉพาะ" ประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตของคนไทย ซึ่งมีวัฒนธรรมหลากหลาย และมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่น อันสืบทอดต่อ ๆ กันมาจากบรรพบุรุษสู่ลูกหลานในปัจจุบัน

การศึกษาทางวัฒนธรรมจะทำให้เราเข้าใจชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ ทัศนคติ ความคิด และค่านิยมของคนในสังคม ทำให้เราทราบว่าพื้นฐานของชุมชนมีความเชื่ออะไร ให้คุณค่ากับเรื่องอะไร ทำให้เราเข้าใจปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น หรือกำลังจะเกิดขึ้นได้ถูกต้อง ซึ่งจะเป็นแนวทางที่จะช่วยให้เราหาทางแก้ปัญหาได้ตรงจุดและมีประสิทธิภาพ มีความเข้าใจวิถีชีวิตของชาวบ้านอย่างแท้จริง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรอบรู้ของชาวบ้าน ซึ่งสั่งสม ถ่ายทอด และปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิต คนไทยได้ใช้ภูมิปัญญาในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิต เช่น โรคภัยไข้เจ็บ ภัยธรรมชาติ การทำมาหากิน การดูแล และใช้ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นของตน ผลลัพธ์สนับสนุนวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เสริมสร้างกำลังใจในการอยู่ร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกันจนกลายเป็นประเพณีทั้งที่เกี่ยวกับชีวิต อันได้แก่ ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิด การบวชนาค การแต่งงาน และการตาย นอกจากนี้ ยังมีวัฒนธรรมที่ใช้ยึดเหนี่ยวจิตใจ ทั้งสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นต้น

ผู้วิจัยตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมไทยในชนบทที่ยังหลงเหลืออยู่ไม่มากนัก เป็นสิ่งที่น่าศึกษาและบันทึกไว้เป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต่อไป

สาเหตุที่เลือกศึกษาอำเภอบัวสรวง เนื่องจากอำเภอนี้ยังมีสภาพชนบทอยู่ มีการทำนา ทำไร่ และมีวัดสำคัญ คือ วัดเสนาสน์ ซึ่งมีพระบรมสารีริกธาตุเป็นหัวใจสำคัญของวัด จึงเป็นที่รวมของชาวบ้านจำนวนมากจากทุกตำบล หลังไหลกันมากราบไหว้บูชาพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของวัดเช่นเดียวกับวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ มีพระพุทธรูปชินราชเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวอำเภอมืองจังหวัดพิษณุโลก

ผลการศึกษาค้นคว้าจะเป็นประโยชน์ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นอำเภอบัวสรวงเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในการจัดทวงศึกษาในโรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียน หรือการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งจะทำให้ปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนมีความรักท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น และภูมิปัญญาชาวบ้านจะช่วยแก้ปัญหาวิกฤตทางวัฒนธรรม ซึ่งถูกรบอบงำจากกระแสโลกาภิวัตน์ในยุคปัจจุบันนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นจากวิถีชีวิตชาวบ้านอำเภอบึงโขงหลงในวัฒนธรรม เพลง กล่อมเด็ก การละเล่นของเด็ก ประเพณีท้องถิ่น และการประกอบอาชีพ
2. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่นของอำเภอบึงโขงหลง
3. เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษา อนุรักษ์ ส่งเสริม และเผยแพร่ในระดับจังหวัดต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษานี้จำกัดขอบเขตการศึกษาไว้ดังนี้

1. ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นจากกลุ่มตัวอย่าง 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลบึงโขงหลง ตำบลท่าแกม และตำบลห้วยแก้ว อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดบึงโขงหลง
2. การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการบันทึกเสียง บันทึกภาพ สัมภาษณ์ และเข้าร่วมสังเกตการณ์จากการจัดกิจกรรมในหมู่บ้าน เป็นข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) และศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) จากเอกสารตำรา และงานวิจัยต่างๆ

นิยามศัพท์เฉพาะ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ที่สั่งสมถ่ายทอดสืบต่อกันมา โดยชาวบ้านใช้ประโยชน์ จากความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียม ประเพณีในการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุข

วิถีชีวิต หมายถึง การอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว ชุมชน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ โดยมี กิจกรรมร่วมกันจนเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

ชาวบ้าน หมายถึง บุคคลที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ตำบล ในอำเภอบึงโขงหลงมาเป็นเวลา อย่างน้อยมากกว่า 50 ปี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการศึกษาจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น และคติชนวิทยา
2. ผลการศึกษจะเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งจะก่อให้เกิดความรัก และหวงแหนท้องถิ่นของตน
3. ผลการศึกษจะเป็นการกระตุ้นให้มีการฟื้นฟู อนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น และปรับให้เหมาะสมกับสภาพสังคมต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
Pibulsongkram Rajabhat University

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นกับวิถีชีวิตชาวบ้าน มีความจำเป็นต้องศึกษาค้นคว้าทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดพื้นฐาน ทฤษฎีทางสังคมวิทยา และมนุษยวิทยา ดังเอกสารที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. ความสำคัญของวัฒนธรรมไทย
3. คติชนวิทยา
4. ความรู้เกี่ยวกับสภาพพื้นที่อำเภอวัดโบสถ์

ความหมายของ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น”

คำว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) หรือ ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular wisdom) เป็นความรู้ ความสามารถของชาวบ้านที่สั่งสม สืบทอดกันมา มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชน และในตัวของผู้อยู่เอง ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา คนไทยได้ใช้ภูมิปัญญาในการแก้ปัญหา ปรับตัวเรียนรู้ และสร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคงให้แก่ชุมชน จรรโลงสังคมให้อยู่รอดจนถึงปัจจุบันนี้

ประเวศ วะสี (2536 : 33) กล่าวถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่า

ภูมิปัญญาไทย หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ วัฒนธรรมพื้นฐานของเรา การพัฒนาควรจะต้องอยู่บนพื้นฐานที่มั่นคงของเราเอง และหาสิ่งอื่นมาตกแต่งประดับประดาตามที่เหมาะสม ให้นำการพัฒนาที่ขาดลอยจากฐานเดิมของตนเอง ซึ่งจะทำให้โยกคลอนได้ง่าย รัฐบาล และสาธารณชนควรทำความเข้าใจความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น และส่งเสริมสนับสนุนให้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่ระบบการศึกษาของชาติ เพื่อความสมบูรณ์ของการศึกษา อันจักเป็นการฟื้นฟูบูรณะพลังของชาติ เพื่อความสามัคคีกันของคนในชาติ การพัฒนาอย่างได้สมดุลและยั่งยืน และสานตีสู่ของสังคมไทย

บางคนให้คำนิยามภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง พื้นฐานความรู้ของชาวบ้านที่เกิดจากการสะสม การเรียนรู้เป็นระยะเวลานาน เพื่อใช้แก้ปัญหาเกี่ยวกับการดำรงชีวิต หรือการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับ สิ่งแวดล้อมอย่างปลอดภัย ภูมิปัญญาอาจแสดงออกในรูปของการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการ ประกอบอาชีพ หรือในรูปของวัตถุ เช่น การประดิษฐ์คิดค้นเครื่องมือ และอุปกรณ์ต่าง ๆ (<http://suphanburi.doae.go.th/Tech01.htm>)

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความสามารถในการใช้พื้นความรู้สร้างสรรค์งาน เพื่อการพัฒนาและดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น (<http://www.nfe.go.th>)

แนวคิดต่าง ๆ ที่ให้เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า เป็นพื้นฐานทางวัฒนธรรม ของชาติ ซึ่งจะทำให้ประเทศชาติมีรากฐานที่มั่นคงเข้มแข็ง ดังนั้น การจะพัฒนาประเทศไปในทิศทางใด ก็ดี ต้องไม่ทิ้งภูมิปัญญาท้องถิ่น สรุปได้ว่า **ภูมิปัญญาท้องถิ่น** หมายถึง ความรู้ความสามารถ ของคนไทยแต่ละถิ่นที่รวมเอาความเชื่อ และขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ไว้ด้วย

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

คนไทยในแต่ละท้องถิ่นมีวิถีชีวิตแตกต่างกันไปตามสภาพทางภูมิศาสตร์ ภาษากาย ความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรมประเพณี การประกอบอาชีพ การประดิษฐ์สิ่งของใช้ งานศิลปหัตถกรรม สถาปัตยกรรม ประติมากรรม การใช้สมุนไพร อาหาร และดนตรีพื้นบ้าน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ เป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตของชาวบ้านที่ใช้ภูมิปัญญา ซึ่งสั่งสมมาในอดีตอันยาวนาน กรมวิชาการ (2541 : 14) ได้แบ่งภูมิปัญญาไว้ดังนี้

1. คติ ความคิด ความเชื่อ หลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ที่เกิดจากการ สังเกตถ่ายทอดกันมา
2. ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติ สืบต่อกันมา
3. การประกอบอาชีพในท้องถิ่นที่ยึดหลักการพึ่งตนเอง และได้รับการพัฒนาให้ เหมาะสมกับกาลสมัย
4. แนวความคิด หลักปฏิบัติ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชาวบ้านนำมาดัดแปลง ใช้ในชุมชนอย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และความเป็นอยู่

ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น

การใช้ชีวิตของชาวบ้านในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งมีลักษณะบูรณาการภูมิปัญญาของตน โดยเชื่อมโยงความรู้ ทักษะ ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ศาสนา และการทำมาหากิน ฯลฯ ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น แบ่งได้ดังนี้

1. มีลักษณะเป็นรูปธรรม เช่น การประกอบอาชีพการเกษตร หัตถกรรม ศิลปกรรม การประดิษฐ์เครื่องใช้ สถาปัตยกรรม อุตสาหกรรมในครัวเรือน เป็นต้น

2. มีลักษณะเป็นนามธรรม เช่น ความเชื่อ และศาสนา ซึ่งชาวบ้านยึดถือปฏิบัติ ตามหลักคำสอนในศาสนา ซึ่งปลูกฝังในเรื่องของคุณธรรมมากกว่าวัตถุ ถ่ายทอดสืบต่อกันมา หลายยุคหลายสมัย

วิถีชีวิตของชาวบ้านในแต่ละท้องถิ่นมีลักษณะโดยรวมเกี่ยวข้องกับศาสนา ได้แก่ การเกิด การบวช การแต่งงาน การตาย มีพิธีกรรมคล้ายคลึงกัน ส่วนความแตกต่าง ก็คือ การประกอบอาชีพ การทำมาหากิน และการใช้เทคโนโลยี เป็นต้น

ยศ สันตสมบัติ (2542 : 51) กล่าวถึงลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า

ภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งมีกลุ่มชนต่าง ๆ ได้สั่งสม สืบทอด และพัฒนามาเป็นเวลานานร้อยนับพันปี เป็นองค์ความรู้ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับองค์ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ ในแง่ที่ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดจากการศึกษาเชิงประจักษ์ ผ่านการพิสูจน์ทดลอง และกระบวนการคัดสรร ปรับปรุง และพัฒนาความคิดอย่างเป็นระบบ

จะเห็นได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดขึ้นจากสติปัญญา ความรอบรู้ของชาวบ้านที่สั่งสม สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษซึ่งใช้ในการดำเนินชีวิต โดยผ่านการทดลองใช้ และเปลี่ยนแปลงให้ สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคแต่ละสมัย วิถีชีวิตที่ดั้งเดิมก็กลายเป็นวัฒนธรรม ประเพณีที่ชาวบ้านยึดถือปฏิบัติเป็นปกติในท้องถิ่นของตนสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

คำที่มักจะใช้ควบคู่กับภูมิปัญญาท้องถิ่น ก็คือ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งมีความหมายดังนี้ **ภูมิปัญญาชาวบ้าน** หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เอง แล้วนำมาใช้ในกรณีแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งกว้าง ทั้งลึก ที่ชาวบ้าน สามารถคิดเอง ทำเองโดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่ แก้ปัญหาการดำเนินวิถีชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่าง เหมาะสมกับยุคสมัย (<http://www.nfe.go.th>)

เสรี พงศ์พิศ (2529 : 145) ให้ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้านว่า

ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง พื้นเพรากฐานของความรู้ของชาวบ้าน ซึ่งประกอบด้วย ลักษณะที่เป็นนามธรรมอันเป็นโลกทัศน์ ชีวทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย และคุณค่าของความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน และส่วนที่เป็นรูปธรรมเกี่ยวกับเรื่องเฉพาะด้านต่าง ๆ เช่น การทำมาหากิน การเกษตร ทัศนกรรม ศิลปะ ดนตรี และด้านอื่น ๆ

สุเทพ สุนทรภาสัช (2530 : 1) ให้ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้านว่า

ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือความรู้ชาวบ้าน คือ ความรู้ที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา ตามประเพณีชุมชน ประเพณีความรู้ดังกล่าว อาจประกอบด้วย แนวความคิด การรับรู้ ความเชื่อ วิถีชีวิต รวมตลอดถึง สิ่งที่อาจเรียกได้ว่า "เทคนิควิทยาพื้นบ้าน" เทคนิควิทยาทันบ้านเป็นสิ่งสืบทอด ต่อ ๆ กันมาตามประเพณี จึงอาจถือได้ว่าผ่านขั้นตอนต่าง ๆ ของวิวัฒนาการทางสังคมเป็นเวลานาน มีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม เจตนาอารมณ์ และจุดมุ่งหมายของสังคม

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นรากฐานชีวิตของชาวบ้านในชนบท ซึ่งสามารถใช้ภูมิปัญญา พัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความเป็นอยู่ที่ค่อย ๆ พัฒนาขึ้นเป็นลำดับ เป็นที่ยอมรับและนำไปปฏิบัติกัน อย่างแพร่หลายจนกลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น งานวิจัยครั้งนี้ จะใช้คำว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งหมายรวมถึง ภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น

ความสำคัญของวัฒนธรรมไทย

วัฒนธรรมของทุกชาติทุกภาษา มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตจนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังที่ เสรีพรโกเศศ (2515 : 6) อธิบายว่า

วัฒนธรรมพหุความหมายของวิชามานุษยวิทยา ได้แก่ สิ่งอันเป็นวิถีชีวิตของ สังคม คนในสังคมนั้นของสังคม จะคิดเห็นอย่างไร รู้สึกอย่างไร มีความเชื่ออย่างไร ก็แสดงออก ให้ปรากฏเห็นเป็นรูปภาษา ประเพณี กิจกรรมงาน การเล่น การศาสนา เป็นต้น ตลอดจน เป็น สิ่งต่าง ๆ ที่คนในสังคมนั้นสร้างขึ้น เช่น สิ่งอันจำเป็นแก่ชีวิต และการครองชีพ มีเรื่องปัจจัยสี่ เครื่องมือ เครื่องใช้ เหล่านี้เป็นต้น ความคิด ความรู้สึก ความเชื่อที่สำแดงออกให้ปรากฏเห็น เป็นสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวมาข้างต้น รวมหมดนั้นย่อมมีการสะสมเป็นความรู้ไว้ในความจำ จดไว้ในหนังสือ และในสิ่งต่าง ๆ ที่สร้างขึ้น แล้วถ่ายทอดไว้ให้แก่กันเป็นมรดกตกทอดสืบทอดกันมาทุกชั่วอายุคน มีการเพิ่มเติมเสริมสร้างสิ่งใหม่ และปรับปรุงสิ่งเก่าให้เข้ากันได้ และมีความเจริญก้าวหน้าเรื่อย เป็นลำดับมา

คำว่า **วัฒนธรรม** (Culture) หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นจากพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งเป็นสมาชิกในสังคม และถ่ายทอดสืบเนื่องกันมาอย่างมีแบบแผนเป็นมรดกของสังคม ดังนั้น สิ่งดั่งามที่เกิดขึ้นทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ รวมเรียกว่า **วัฒนธรรม** ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ สังคม เศรษฐกิจ และการปกครองทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับชาติ

สิ่งดั่งามที่เกิดขึ้นจนเป็นวัฒนธรรม เริ่มต้นจากครอบครัว ตั้งแต่ประเพณีการเกิด อันประกอบด้วย ความเชื่อในการเลี้ยงดูเด็ก พิธีกรรมที่เกี่ยวกับเด็ก เพลงกล่อมเด็ก การทำขวัญเด็ก การโกนจุก และการละเล่นของเด็ก เป็นต้น

เนื่องจากวิถีชีวิตของชาวบ้านที่ดำเนินมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน สืบทอดมาอย่าง เป็นระบบที่ชุมชนยึดถือปฏิบัติ และปรับเปลี่ยนไปตามสภาพสังคมจนกลายเป็นวัฒนธรรม ซึ่งแสดงถึง ความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบ และความดั่งามของประชาชน

สุภัตรา สุภาพ (2536 : 99) ให้ความหมายของวัฒนธรรมว่า

วัฒนธรรมมีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นแบบแผนในความคิด และการกระทำที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่ง มนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ วิถีการในกรปฏิบัติ การจัดระเบียบ ตลอดจน ระบบความเชื่อ ความนิยม ความรู้ และเทคโนโลยีต่าง ๆ ในการควบคุมและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่คนสร้างขึ้น ไม่ใช่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ "วัฒนธรรมจึงเป็นมรดก ทางสังคมที่ครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์" โดยแต่ละสังคมมีวัฒนธรรม ของตนเอง เพราะมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่มสังคม" (สุภัตรา สุภาพ, 2520 : 140)

ประเภทของวัฒนธรรม

1. วัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์จำเป็นต้องใช้ในการดำรงชีวิต เช่น ปัจจุบัน 4 ได้แก่ ที่อยู่อาศัย อาหาร ยารักษาโรค และเครื่องนุ่งห่ม เครื่องมือเครื่องใช้ เช่น ช้อน ช้อนส้อม ตะเกียบ จอบเสียม มีด ขวาน ฯลฯ เครื่องมือจับปลา เช่น ลอบ แห อวน สวิง โพงพาง ยอ ไซ เป็นต้น สิ่งก่อสร้าง เช่น บ้านเรือน ดึก อาคาร โรงเรียน วัด ถนน สะพาน โบราณสถาน โบราณวัตถุ เป็นต้น

ยานพาหนะ เช่น เรือ รถ เครื่องบิน

งานศิลปะ เช่น ดนตรี วรรณคดี ภาพวาด รูปปั้น ภาพยนตร์ ฯลฯ

เครื่องมือสื่อสาร เช่น วิทยุ โทรทัศน์ โทรศัพท์ โทรเลข ดาวเทียม โทรศัพท์มือถือ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น

2. วัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม หมายถึง สิ่งที่ทำให้จิตใจของมนุษย์มีคุณภาพ มีหลักยึดเหนี่ยวในการใช้ชีวิตให้ถูกต้องทั้งทางโลก และทางธรรม เช่น การปฏิบัติตามกฎหมาย หรือ ขนบประเพณี การปฏิบัติตนเป็นพุทธมามกะ การทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องไสยกลาง และเครื่องรางของขลังต่าง ๆ เป็นต้น

ความเจริญทางวัตถุในท้องถิ่นชนบท ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสความเจริญของสังคมเมือง ซึ่งแผ่ขยายไปยังชนบท โดยเฉพาะชาวบ้านอำเภอบึงสามพัน ซึ่งอยู่ไกลจากอำเภอเมืองประมาณ 30 กิโลเมตร ได้รับความทุกข์ทรมานอย่างต่อเนือง ไม่หยุดยั้งที่สืบเนื่องจากอดีตไปสู่ปัจจุบัน และเป็นฐานไปสู่อนาคต จึงต้องศึกษาว่ายังมีสิ่งใดเหลืออยู่ สมควรบันทึกไว้เป็นประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น

ความรู้ทางคติชนวิทยา

วิทยาการที่ศึกษาเรื่องราวของมนุษย์มีอยู่หลายสาขา เช่น มานุษยวิทยา สังคมวิทยา ภาษาและวรรณคดี ประวัติศาสตร์ ศิลปะ และคติชนวิทยา โดยเฉพาะนักคติชนวิทยาจะสนใจข้อมูลที่เป็นมุขปาฐะ (ปาก) เพราะเกิดจากความทรงจำและถ่ายทอดกันในระหว่างบุคคลทุกระดับ จึงเป็นข้อมูลที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรมมาก

วิชาคติชนวิทยา (Folklore) เป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตตามประเพณีของกลุ่มชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม เช่น นิยาย นิทาน สุภาษิต ปริศนา บทเพลง ความเชื่อ รวมทั้งพิธีกรรม และชนบประเพณีต่าง ๆ ในอดีต ซึ่งเป็นกระจกเงาสท้อนให้เห็นในปัจจุบัน

กิ่งแก้ว อัดถาวร (2519 : 5) กล่าวว่า

เป็นที่ยอมรับทั้งในทางทฤษฎี ■ ข้อมูลทางคติชนวิทยานั้น

อยู่ในความทรงจำ และถ่ายทอดกันในระหว่างบุคคลทุกระดับการศึกษา...การธำรงรักษาวัฒนธรรมมุขปาฐะในหมู่มชนที่ไม่ใช่ นักศึกษาภาษาหนังสือนั้นอาจจะเป็นไปได้เนิ่นนานกว่า

การที่จะธำรงรักษาวัฒนธรรมมุขปาฐะไว้เป็นสิ่งที่สามารถถ่ายทอดไปยังคนรุ่นหลัง อาทิเช่น คนไทยมีวัฒนธรรมประเพณีเป็นที่ยอมรับของสังคมส่วนรวม ในแต่ละท้องถิ่นจะสืบทอดการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ๓๓๓ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ตระขสงกรานต์ ตามคำบอกเล่าต่อ ๆ กันมา จนถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติในท้องถิ่นของตน เสฐียรโกเศศ (2515 : 67) กล่าวถึง ประเพณีในอดีตว่า

“เรื่องอดีตจะฉายแสงสว่างเรื่องปัจจุบันให้เห็นว่าที่ประชาชนพวกชาวบ้านเชื่อถือกันอย่างไร ก็เนื่องจากความเชื่อซึ่งยังมีฝังลึกและตกค้างอยู่ในจิตใจของคนส่วนมาก ถ้าเราไม่ทราบพื้นเพจิตใจของเขาว่า สืบต่อและมีเรื่องราวเป็นอย่างไรมาแต่เดิม การปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลง แก้ไขประเพณีเดิม ซึ่งสืบต่อกันมาแต่ปรัมปรา ก็จะทำไม่ได้ราบรื่นเสมอไป”

ดังนั้น ข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีท้องถิ่นอำเภอวัดโบสถ์ จึงใช้ความรู้ทางคติชนวิทยาเป็นแนวทางในการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอำเภอวัดโบสถ์

อำเภอวัดโบสถ์ เป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดพิษณุโลก ซึ่งได้ “ยกฐานะเป็นอำเภอเมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2499...เดิมเรียกชื่อว่า บ้านตาลโตนด เพราะมีต้นตาลขึ้นเรียงรายอยู่โดยทั่วไป ต่อมาได้มีผู้สร้างวัดและโบสถ์ขึ้นทางฝั่งขวาของลำน้ำแควน้อย เพื่อเป็นสัญลักษณ์ในการนับถือ พุทธศาสนา จึงเปลี่ยนชื่อจากบ้านตาลโตนดเป็น **บ้านวัดโบสถ์**” (พวงทอง สุตประเสริฐ, 2526 : 87)

ที่ตั้งของอำเภอวัดโบสถ์อยู่ที่ถนนพิษณุโลก - แควน้อย วัดโบสถ์ หมู่ที่ 4 อยู่ห่างจากจังหวัดพิษณุโลกประมาณ 30 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 1,340.321 ตารางกิโลเมตร แบ่งออกเป็น 6 ตำบล ได้แก่ ตำบลวัดโบสถ์ ตำบลหอแห่ ตำบลพ่างาม ตำบลบ้านยาง ตำบลหินลาด และตำบลคันช้าง

อำเภอวัดโบสถ์ มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอและจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอตรวน อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ และอำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอพรหมพิราม และอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอนครไทย อำเภอชาติตระการ อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก

ลักษณะภูมิประเทศ เป็นป่าเขาและที่ราบสูง มีลำน้ำสำคัญไหลผ่าน คือ ลำน้ำแควน้อย การปกครองท้องที่ แบ่งเขตการปกครองเป็นตำบลต่างๆ 6 ตำบล 57 หมู่บ้าน เรียงตามลำดับตัวอักษร ดังนี้

1. ตำบลคันช้าง แบ่งออกเป็น 8 หมู่บ้าน ได้แก่ แก่งคันทนา คันช้าง น้ำโจน ปากพาน หนองกระบาก หนองตาด หนองบอน ห้วยเจียง

2. ตำบลท้อแท้ แบ่งออกเป็น 8 หมู่บ้าน ได้แก่
ดงกระบาก ท้อแท้ (2 หมู่บ้าน) ท่ากระตุน ท่าช้าง
เหล่าขวัญ (2 หมู่บ้าน) หนองมะคัง
3. ตำบลท่างาม แบ่งออกเป็น 13 หมู่บ้าน ได้แก่
เขาไร่ศรีราชก ท่างาม ปักตามี (หนองกระทุ่ม) บ้านยาง
วังเจ็ก สวนป่าัน วังหนองแดง หนองปลิง
หนองสูง หัวคองคา หัววัง (วังยายถิ) โหมใต้ โหมเหนือ
4. ตำบลบ้านยาง แบ่งออกเป็น 10 หมู่บ้าน ได้แก่
ท่าแก่ง ท่าสะอาด นาขาม น้ำคบ น้ำหนัก เป็นตเวกิด
ป่าคาย พรหมมาศ หนองยาง ไร่สุขสมบูรณ
5. ตำบลวัดโบสถ์ แบ่งออกเป็น 9 หมู่บ้าน ได้แก่
คลองช้าง ท่างาม (2 หมู่บ้าน) เนินมะคึก วังกร่าง
วัดโบสถ์ (3 หมู่บ้าน) หนองซอน
6. ตำบลหินลาด แบ่งเป็น 9 หมู่บ้าน ได้แก่
(บ้าน)ชวณ ท่าซอนเบน ท่าปากห้วย ท่าหนอง
(บ้าน)น้อย (3 หมู่บ้าน) หนองไม้ หินลาด

วัดในอำเภอวัดโบสถ์

ชาวบ้านใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการพบปะสังสรรค์ และทำบุญตักบาตรในวันพระ และวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันทอดกฐิน เป็นต้น ในแต่ละตำบลจะมีวัดในหมู่บ้านเล็กน้อยแตกต่างกัน วัดทั้งหมดที่มีอยู่ในอำเภอวัดโบสถ์มีจำนวน 18 วัด ดังนี้ (เรียงตามลำดับตัวอักษร)

1. วัดคันช้างวนาราม ตำบลคันช้าง
2. วัดตะเคียนเตี้ย ตำบลคันช้าง
3. วัดทองแท้ ตำบลท้อแท้
4. วัดท่าแก่ง ตำบลบ้านยาง
5. วัดท่างาม ตำบลท่างาม
6. วัดท่าสะอาดศรีถาวราม ตำบลบ้านยาง

7. วัดนาขาม ตำบลบ้านยาง
8. วัดน้ำคอบ ตำบลบ้านยาง
9. วัดบ้านน้อย ตำบลหินลาด
10. วัดบ้านเนินมะครัด ตำบลวัดโบสถ์
11. วัดโบสถ์ ตำบลวัดโบสถ์
12. วัดยางวนาราม ตำบลท่างาม
13. วัดสันติวนาราม ตำบลท้อแท้
14. วัดเสนาสน์ ตำบลท่างาม
15. วัดหนองบอน ตำบลคันไร่
16. วัดหนองลอก ตำบลคันไร่
17. วัดหินลาด ตำบลหินลาด
18. วัดเหล่าขวัญ ตำบลท้อแท้

วัดสำคัญของอำเภอทางวัดโบสถ์

วัดเสนาสน์

ชาวบ้านอำเภอวัดโบสถ์ มีความเชื่อและเคารพพระรัตนตรัย ด้วยความศรัทธาอย่างสูงสุด โดยเฉพาะพระบรมธาตุที่ปรากฏเหตุการณ์ในอดีตรวยในอดีตที่ถูกหลานล่าสืบต่อ ๆ กันมา ดังที่พุทธวิรณ บุญยะรัตน์ เล่าว่า

ที่วัดเสนาสน์ ก่อนวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 5 ประมาณ 2-3 คืน ชาวบ้านในละแวกวัด ได้ยินเสียงลมพัดมีเสียงดังกรอบแกระ เชื่อว่ามีพระธาตุเสด็จลงมาอยู่ที่วัดเสนาสน์จำนวนมาก พอถึงวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 5 (ของทุกปี) ทางวัดได้จัดให้มีพิธีสงฆ์นำพระธาตุขึ้น ชาวบ้านจากทุกตำบล ในอำเภอวัดโบสถ์ เดินทางด้วยเท้าจากบ้านมายังวัดเป็นทิวแถว ระยะทางไกลมาก ระหว่างทาง จะมีโรงทานเตรียมอาหาร (ข้าวต้ม) ใส่อังมั่งกรขนาดใหญ่เอาไว้ให้ผู้คนที่เดินทางมาพักเหนื่อย และได้รับประทานอาหารจนอิ่มท้องแล้วจึงเดินทางต่อไปยังวัดเสนาสน์ เมื่อเข้าไปถึงวัดก็เตรียมน้ำหอม และดอกไม้เข้าไปสรงน้ำพระธาตุ และเดินดูมหรสพ เช่น ลิเก รำวง และเดินซื้อสินค้าที่ชาวบ้านนำมาขาย เดินเที่ยวงานอย่างสนุกสนานแล้วจึงเดินทางกลับบ้าน

ปัจจุบันนี้ การเดินทาง และการคมนาคมสะดวกสบาย เมื่อถึงวันงานประจำปีของวัด คือ วันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 5 สรงน้ำพระธาตุ ผู้คนที่เดินทางมาใช้รถยนต์จึงไม่มีใครแวะทานอาหารที่โรงทาน ชาวบ้านจึงรวมกันจัดงานบุญกลางบ้าน ณ สถานที่ที่เคยเป็นโรงทานในอดีตจัดงานบุญในวันเดียวกันกับงานสรงน้ำพระธาตุที่วัดเสนาสน์ แล้วจึงไปสรงน้ำพระธาตุต่อไป

วัดเสนาสน์ในอดีตคงจะมีความเจริญรุ่งเรืองมาก จึงมีผู้คนหลังไหลกันเข้ามาวัดในงานประจำปีทุกปี เช่นเดียวกับงานประจำปีของวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ (วัดใหญ่) ในอำเภอเมืองจังหวัดพิษณุโลก นอกจากนี้ ยังพบซากโบราณวัตถุภายในวัดจำนวนมากด้วย

วัดเสนาสน์ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2547) ก็ยังคงรุ่งเรืองด้วยศรัทธาของชาวบ้านที่ช่วยกันทะนุบำรุงพระศาสนา ทางวัดได้จัดให้มีการสร้างเจดีย์ขนาดใหญ่เป็นมหาเจดีย์ขนาดกว้าง 28 เมตร ยาว 28 เมตร สูง 44 เมตร เพื่อบรรจุพระบรมธาตุ และเพื่อเฉลิมฉลองในวโรกาสที่พระบงทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ 6 รอบ (72 พรรษา) เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2542 จึงทำให้วัดเสนาสน์มีความสวยงามเด่นเป็นสง่า และมีชื่อเสียงในอำเภอวัดโบสถ์จนทุกวันนี้

ความสำคัญของวัดเสนาสน์

วัดเสนาสน์ เป็นวัดโบราณเก่าแก่ สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยใดไม่มีหลักฐานชัดเจน ตั้งอยู่ที่ 128 บ้านสวนบ้าน หมู่ 1 ตำบลท่างาม อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก ในประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร (2531) กล่าวว่า วัดนี้สร้างขึ้นก่อน พ.ศ. 1232 และได้มีการย้ายสถานที่ตั้งเสนาสนะหลายครั้งหลายหน นับถึงปัจจุบันได้ 5 ครั้ง นับเป็นวัดที่เปิดได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ในราว พ.ศ. 1820

ดารณี แดงดี และ วนิดา พงษ์ธรรม (2542 : 2) กล่าวถึง การสร้างวัดเสนาสน์ จากคำบอกเล่าของชาวบ้าน ได้กล่าวถึงตำนานการสร้างวัดไว้ว่า

มีการสร้างวัดแข่งกัน ระหว่างวัดโบสถ์ และวัดเสนาสน์ ถ้าวัดใดสร้างเสร็จก่อนวัดนั้นจะได้พระบรมสารีริกธาตุไปประดิษฐานเป็นมิ่งมงคลของวัดนั้น ในครั้งนั้นวัดโบสถ์มีเค้าว่าจะสร้างเสร็จก่อน แต่วัดทั้งสองก็ยังไม่ได้ทำการมุงหลังคาโบสถ์ทั้งสองวัด ชาววัดเสนาสน์เกรงว่าจะแพ้ จึงใช้อุบายปัญญา นำผ้าขาวมามุงเป็นหลังคาโบสถ์แล้วลั่นกลองฉลองดังสนั่น แสดงว่าสร้างวัดเสร็จแล้ว วัดเสนาสน์จึงได้พระบรมสารีริกธาตุมาเก็บรักษาไว้ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

หลักฐานจากเอกสาร เรื่อง พระปฐมเจดีย์ กล่าวถึงที่มาของพระบรมสารีริกธาตุของวัดเสนาสน์ไว้ว่า พระมหาไถ่ล่ายได้รับพระบรมธาตุ 650 พระองค์ จากสังฆราชลังกา แล้วนำมา

บรรจตามสถานที่ต่าง ๆ หลายแห่ง รวมทั้ง เสาบรรจุไว้ในวัดเสนาสน์ 36 พระองค์ เมื่อ พ.ศ. 1432
ปัจจุบัน (พ.ศ. 2547) วัดเสนาสน์มีอายุถึง 1115 ปี มีพระมหาเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ
เป็นแก่นของวัด ซึ่งชาวบ้านทำพิธีสงฆ์พระบรมสารีริกธาตุเป็นประจำทุกปี เป็นที่น่าสังเกตว่า
ชื่อวัดเสนาสน์ ไม่มีหมู่บ้าน หรือตำบลที่ชื่อเสนาสน์เลย ชาวบ้านที่มาทำบุญที่วัดเสนาสน์เป็นชาวบ้าน
สวนปาน บ้านใหม่เหนือ บ้านใหม่ใต้ บ้านหัวคองคา และบ้านหนองปลิง เป็นต้น ปัจจุบันวัดเสนาสน์
เป็นส่วนหนึ่งในคำขวัญของอำเภอวัดโบสถ์ที่ว่า

“พระบรมธาตุวัดเสนาสน์ สวยธรรมชาติแก่ง 7 แคว บริสุทธิ์น้ำบาดาลสด
เลิศรสล้ำผลิตภัณฑ์การเกษตร”

สถานที่ท่องเที่ยวของอำเภอวัดโบสถ์

จากคำขวัญของอำเภอวัดโบสถ์ ผู้ที่มาเที่ยวจะต้องไปกราบพระมหาเจดีย์บรรจุพระบรม
สารีริกธาตุก่อนที่จะไปเที่ยวแก่ง 7 แคว และชื่อน้ำบาดาลรสเลิศเป็นของฝากจากอำเภอวัดโบสถ์

เสนาหา บุญรักษ และ ทิพย์สุดา นัยทรัพย์ (2542-259) กล่าวถึง การค้นพบแก่ง
7 แควไว้ดังนี้

แก่ง 7 แคว อยู่หมู่ที่ 3 บ้านนาขาม ตำบลบ้านยาง อำเภอวัดโบสถ์ ผู้ค้นพบ
คือ นายเต็ม คงอยู่ โดยนายเต็มไปหาปลาบนหลังเขา ห่างจากหมู่บ้านนาขามราว 7 กิโลเมตร
ขณะที่นายเต็มหาปลาอยู่ก็ได้ยินเสียงน้ำตกดังแว่วมาแต่ไกล นายเต็มจึงเดินไปตามเสียงอีกประมาณ
2 กิโลเมตร จึงพบน้ำตกขนาดใหญ่มีถึง 7 สายน้ำ เป็นน้ำตกที่ใสสวยงามมาก นายเต็มกลับมาเล่า
ให้ชาวบ้านคนอื่น ๆ ทราบ และแจ้งแก่กรมป่าไม้ให้ไปสำรวจ จนต่อมาได้ชื่อว่า “วนอุทยานแก่ง
7 แคว” ปัจจุบันถ้าจะเดินทางไปชมน้ำตก จะต้องเดินทางจากตัวเมืองพิษณุโลกเป็นระยะทาง
42 กิโลเมตร จะถึงวัดนาขาม และเดินทางด้วยเท้าจากบ้านนาขามอีกประมาณ 7 กิโลเมตร จึงจะ
ได้ชมน้ำตกแก่ง 7 แควได้

การศึกษานี้มีปัญหาท้องถิ่นอำเภอวัดโบสถ์ ผู้วิจัยเลือกตำบลวัดโบสถ์ ตำบลท่างาม และ
ตำบลท่าอิฐ เป็นแหล่งที่มาของข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พรพันธุ์ เชมคุณาศัย (2541) ศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้าน อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส โดยศึกษาภูมิปัญญาที่ปรากฏในเพลงกล่อมเด็กสะท้อนให้เห็นภาพสังคมวัฒนธรรม และเอกลักษณ์ ภาษาไทยถิ่นอำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส ภูมิปัญญาที่ปรากฏในงานหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นการผลิงานหัตถกรรมแบบครบวงจร สอดคล้องกับการดำรงชีพของชาวบ้านภูมิปัญญาที่ปรากฏในประเพณีพื้นบ้าน พบว่า พิธีกรรมของประเพณีพื้นบ้านในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (กระมาด) มีการปรับให้สอดคล้องสัมพันธ์กับพิธีกรรม และหลักธรรมของพระพุทธศาสนา และภูมิปัญญาที่แฝงในการเล่นของเด็ก เป็นการปลูกฝังคุณธรรมให้แก่เด็ก และช่วยพัฒนาสติปัญญา และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ โดยอาศัยธรรมชาติในท้องถิ่นเป็นสื่อประกอบการเล่น สำหรับวิกฤตทางวัฒนธรรม แก้ไขโดยการนำภูมิปัญญาชาวบ้านไปใช้สืบทอดโดยใช้กระบวนการทางการศึกษาเป็นสำคัญ

คมคาย หมื่นสาย (2535) วิจัยเรื่อง การศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านจังหวัดเพชรบูรณ์ จากเครื่องมือประกอบอาชีพของชาวบ้านจังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า เครื่องมือประกอบอาชีพการเกษตรมีมากเป็นอันดับ 1 รองลงมา คือ อาชีพประมง และอุตสาหกรรม ซึ่งจำแนกประเภทของอาชีพได้ 12 อาชีพ คือ ทำนา เพาะปลูกพืชผักผลไม้ ทำไร่ยาสูบ ประมงน้ำจืด จับสัตว์ป่า ทอผ้า ทำผ่านวม เลี้ยงไหม ทอผ้าไหม ตีมีด ทำไร่ข้าวโพด ทำขนม และอาชีพเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น อาชีพของชาวบ้านก่อให้เกิดอุปสรรคสำหรับประกอบอาชีพ ซึ่งเกิดจากความรอบรู้และประสบการณ์ที่สั่งสมมายาวนาน และใช้ในการดำรงชีวิตตลอดมา

นงศราญ กาญจนประเสริฐ (2545) ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตสิ่งของเครื่องใช้ โดยใช้เทคโนโลยีชาวบ้านของประชากรในจังหวัดพิษณุโลก และสุโขทัย โดยจำแนกการผลิตเป็น 6 ประเภท ได้แก่ ประเภทสิ่งประดิษฐ์ ประเภทจักสาน ประเภทสิ่งทอ ประเภทแกะสลักไม้ ประเภทแปรรูปอาหาร และประเภทอื่น ๆ ซึ่งประชากรทั้ง 2 จังหวัด ผลิตสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ โดยอาศัยเทคโนโลยี และถ่ายทอดสืบทอดกันมาจนเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น

ไพวัน คงกระพันธุ์ (ม.ป.ป.) ได้ศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้าน : ท้องถิ่นสุโขทัย กล่าวถึงด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์ สังคมและเศรษฐกิจ ศิลปกรรม ภาษาและวรรณกรรม ดนตรีพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน ประเพณีวัฒนธรรมพื้นบ้าน อาหารพื้นบ้าน สมุนไพรพื้นบ้าน อาชีพ และเครื่องมือเครื่องใช้ในวิถีชีวิตชาวสุโขทัยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชาวสุโขทัยได้สืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษอันทรงคุณค่ายึดถือปฏิบัติมาจนเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2544) ได้ค้นคว้าและเรียบเรียงเรื่องราวภูมิปัญญาชาวบ้านภาคกลางเกี่ยวกับความเป็นอยู่และประเพณี ภาวะสังคม ภูมิปัญญาชาวบ้าน และวัฒนธรรมไทย การดำรงชีพตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสังคม วัฒนธรรม การปรับตัวกับความเปลี่ยนแปลง และภูมิปัญญาด้านประติษฐกรรม และหัตถศิลป์ ชาวบ้านสามารถปรับวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบันได้

สุภาพร มากแจ้ง (2542) ได้ศึกษาวิถีชีวิตชาวมอญบางขุนเทียน “มอญบางกระดี” สรุปได้ว่า ชาวมอญบางกระดีมีวัฒนธรรมด้านการแต่งกาย เทศกาลสงกรานต์ ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง กลางเดือน 10 เทศกาลออกพรรษา มีประเพณีตักบาตรดอกไม้ในวันออกพรรษา และประเพณีเกี่ยวกับชีวิต เช่น การโกนผมไฟ หรือโกนจุก การบวช การแต่งงาน และการตาย ส่วนวัยพิธีศพ มีข้อห้ามและข้อปฏิบัติต่าง ๆ มากมายตามหลักฐานในคัมภีร์โลกสมมุติ ชาวมอญยังคงรักษาวัฒนธรรมกลุ่มน้อยไว้จนทุกวันนี้

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์ (2544) ศึกษาวิถีชีวิตชาวใต้ ประเพณีและวัฒนธรรม ได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของชาวปากใต้ในอดีต สภาพดินฟ้าอากาศ ฤดูกาลต่าง ๆ ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ได้แก่ การเกิด การทำขวัญเด็ก การศึกษาเล่าเรียน การบวช การแต่งงาน การแต่งตัว อาหารการกิน ปัจฉิมวัย การตาย และเครื่องดนตรีภาคท้องถิ่นที่ได้ การดำรงชีวิตของชาวใต้เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติสืบทอดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
Pibulsongkram Rajabhat University

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นในชนบท โดยใช้วิธีการทางคติชนวิทยา วัฒนธรรมศึกษา และสังคมวิทยา เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชาวบ้านในระดับครอบครัวและสังคม เพื่อวิเคราะห์ภูมิปัญญาที่แฝงอยู่ในการดำเนินชีวิตในอดีตสืบหอดมาจนถึงปัจจุบัน มีขั้นตอนและรายละเอียดในการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

1. การกำหนดแหล่งข้อมูล

1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ ภูมิปัญญาจากวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ เพลงกล่อมเด็ก การละเล่นของเด็ก ประเพณีท้องถิ่น และการประกอบอาชีพของชาวบ้านอำเภอดงโสม จังหวัดพิษณุโลก

1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากหนังสือ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน วัฒนธรรมท้องถิ่น และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 เก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ และฉบับที่กข้อมูลจากการสอบถามวิทยากรโดยตรง

2.2 แบบสำรวจเกี่ยวกับเพลงกล่อมเด็ก การละเล่นของเด็ก ประเพณีในท้องถิ่น การประกอบอาชีพต่าง ๆ และบททำขวัญ

2.3 กล้องถ่ายรูป บันทึกภาพวิทยากร กิจกรรมในท้องถิ่น การประกอบอาชีพต่าง ๆ และการแสดงของชาวบ้านในงานพื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีของอำเภอดงโสม จังหวัดพิษณุโลก

3. ระเบียบวิธีวิจัย

3.1 กำหนดกรอบแนวความคิด ทฤษฎี

ผู้วิจัยนำแนวความคิดทางคติชนวิทยา สังคมวิทยา และมานุษยวิทยา มาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูลทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น

3.2 แบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบบรรยาย (Descriptive Research)

3.3 ขั้นตอนและวิธีการในการรวบรวมข้อมูล การกำหนดพื้นที่และประชากรตัวอย่าง แบ่งออกเป็น 2 แบบ

3.3.1 การสัมภาษณ์ มีขั้นตอนดังนี้

1. สำรวจแหล่งข้อมูล และวิทยาการผู้ให้ข้อมูล
2. กำหนดพื้นที่ 3 ตำบลในอำเภอวัดโบสถ์ ได้แก่ ตำบลวัดโบสถ์ ตำบลท้อแท้ และตำบลท่างาม
3. ติดต่อประสานวิทยากรเพื่อนัดหมายการสัมภาษณ์
4. ดำเนินการสัมภาษณ์วิทยากร บ้านทักเคียง จดบันทึก และบันทึกภาพ
5. เข้าร่วมสังเกตการณ์ งานทักษะทางวิชาการ ครั้งที่ 6 ของโรงเรียนวัดโบสถ์ศึกษา อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก ระหว่างวันที่ 24 – 25 ธันวาคม 2546 ส่วนหนึ่งของงานมีการฟื้นฟูประเพณีตรุษ – สงกรานต์ในอดีต นำมาสาธิต และแสดงให้ดู นอกจากนั้น ยังได้มีโอกาสสัมภาษณ์แม่เพลงของตำบลวัดโบสถ์ และตำบลท่างาม

3.3.2 แบบสำรวจข้อมูล

ประชากรเป้าหมาย ได้แก่ ชาวบ้านที่มีอายุมากกว่า 70 ปีขึ้นไป ที่มี ความทรงจำดี ช่างพูดช่างคุย สามารถถ่ายทอดเหตุการณ์ในอดีตได้ และประชากรกลุ่มเด็กตลอดจน วัยกลางคน (อายุ 50 – 60 ปี) ที่มีประสบการณ์ตรงที่ได้พบเห็นจากครอบครัว หมู่บ้าน และในตำบลของตน ได้เขียนตอบแบบสำรวจข้อมูลส่งกลับมายังผู้วิจัย และได้นำมาจำแนกประเภทของข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ต่อไป

ตัวอย่างแบบสำรวจข้อมูล

1. เพลงกล่อมเด็ก

ชื่อเพลง.....

เนื้อเพลง.....

.....
.....
.....

ผู้ให้ข้อมูล ชื่อ..... สกุล..... อายุ..... ปี

บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ถนน.....

ตำบล..... อำเภอ.....

2. การละเล่นของเด็ก

ชื่อ.....

อุปกรณ์การเล่น (ถ้ามี).....

วิธีเล่น.....

.....
.....
.....

ผู้ให้ข้อมูล ชื่อ..... สกุล..... อายุ..... ปี

บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ถนน.....

ตำบล..... อำเภอ.....

3. เพลงประกอบการละเล่นพื้นบ้าน

ชื่อเพลง.....

เนื้อเพลง.....

.....

.....

.....

ผู้ให้ข้อมูล ชื่อ..... สกุล..... อายุ..... ปี
บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ถนน.....
ตำบล..... อำเภอ.....

4. ประเพณีท้องถิ่น

ชื่อประเพณี.....

การกำหนดวัน.....

อุปกรณ์ที่ใช้ในพิธี.....

ขั้นตอนการประกอบพิธี.....

.....

.....

.....

ผู้ให้ข้อมูล ชื่อ..... สกุล..... อายุ..... ปี
บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ถนน.....
ตำบล..... อำเภอ.....

5. เพลงร่ำวง

ชื่อเพลง.....

เนื้อเพลง.....

.....
.....
.....

ผู้ให้ข้อมูล ชื่อ..... สกุล..... อายุ..... ปี

บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ถนน.....

ตำบล..... อำเภอ.....

6. การประกอบอาชีพ

ชื่ออาชีพ.....

อุปกรณ์ที่ใช้.....

ขั้นตอนการทำ.....

อุปสรรค และปัญหา.....
.....

ผู้ให้ข้อมูล ชื่อ..... สกุล..... อายุ..... ปี

บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ถนน.....

ตำบล..... อำเภอ.....

7. บททำขวัญนาค

เนื้อหาในบททำขวัญ.....

.....

.....

.....

ผู้ให้ข้อมูล ชื่อ..... สกุล..... อายุ..... ปี
บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ถนน.....
ตำบล..... อำเภอ.....

8. บททำขวัญแต่งงาน

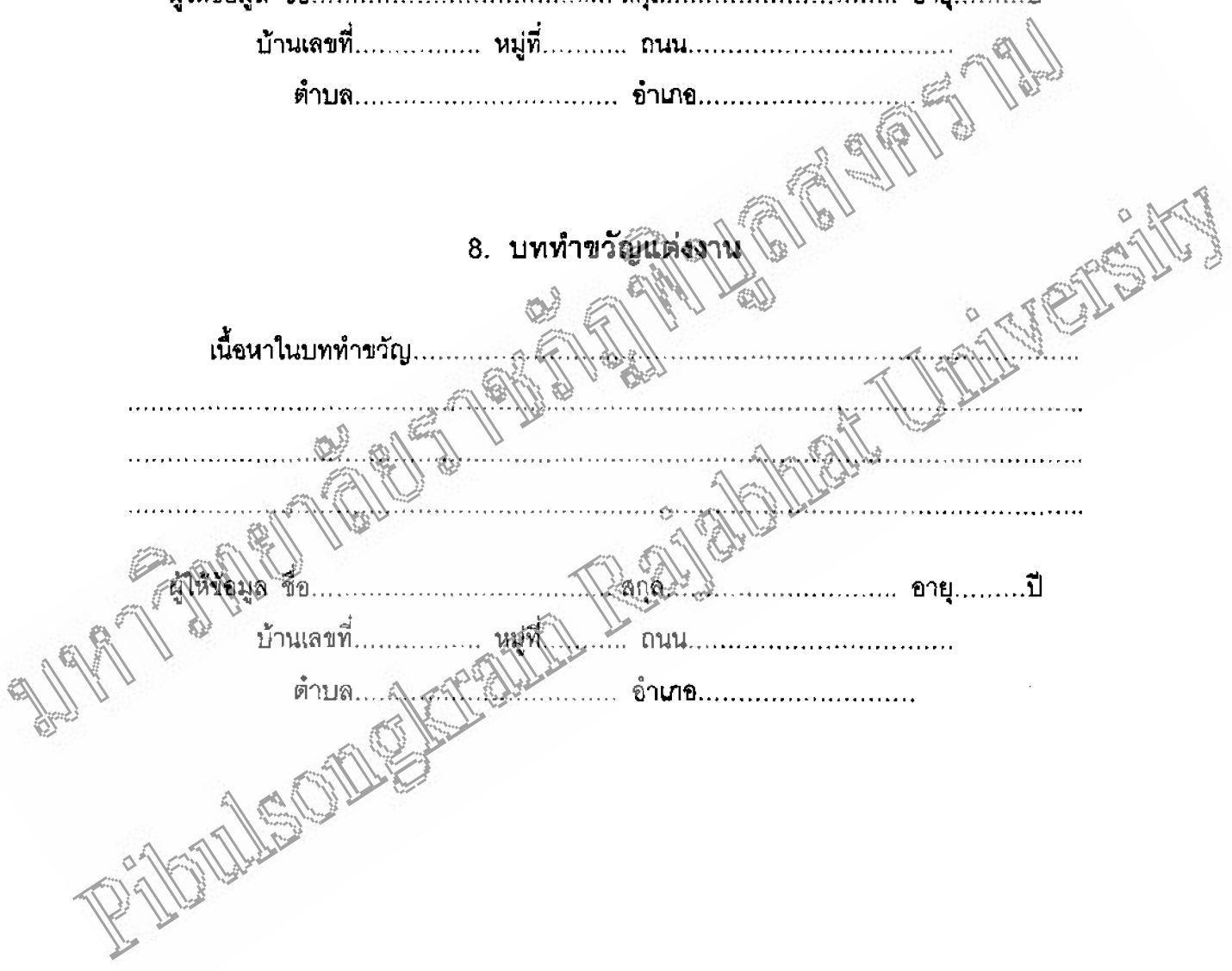
เนื้อหาในบททำขวัญ.....

.....

.....

.....

ผู้ให้ข้อมูล ชื่อ..... สกุล..... อายุ..... ปี
บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ถนน.....
ตำบล..... อำเภอ.....

4. การจัดการกระทำกับข้อมูล

- 4.1 ถอดเทปบันทึกเสียง
- 4.2 จัดจำแนกประเภทของข้อมูล
- 4.3 สังเคราะห์ข้อมูล
- 4.4 ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน
- 4.5 วิเคราะห์ข้อมูล
- 4.6 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และนำเสนอรายงานการวิจัย ด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

- 5.1 วิเคราะห์ข้อมูลโดยจำแนกประเภทตามศาสตร์ทางมานุษยวิทยา
- 5.2 วิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากเพลงกล่อมเด็ก จำนวน 51 เพลง การละเล่นของเด็ก 27 ประเภท ประเพณีท้องถิ่น 3 ประเพณี และการประกอบอาชีพ 3 อาชีพ

การนำเสนอรายงานการวิจัยได้แบ่งออกเป็น 7 บท ดังนี้

- บทที่ 1 บทนำ
- บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย
- บทที่ 4 ศึกษาวิถีชีวิตในครอบครัวของชาวบ้านอำเภอดงหลวง
- บทที่ 5 ประเพณีท้องถิ่นอำเภอดงหลวง
- บทที่ 6 วิถีชีวิตในการประกอบอาชีพ
- บทที่ 7 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทที่ 4

ศึกษาวิถีชีวิตในครอบครัวของชาวบ้านอำเภอดงหลวง

สิ่งที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นอำเภอดงหลวง เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (ทำนา ทำไร่ ทำสวน) อาจจะมีรายได้เสริมจากการทำน้ำตาลโตนดบ้าง และการจักสานเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ เป็นต้น

วิถีชีวิตในครอบครัว

ชาวบ้านอำเภอดงหลวงมีวิถีชีวิตผูกพันกับศาสนาประเพณีและวัฒนธรรม ซึ่งถูกปลูกฝังตั้งแต่วัยเยาว์ การดำเนินชีวิตของพ่อ แม่ ทำมาหากินสร้างครอบครัว จนกระทั่งมีสมาชิกใหม่ ในอดีตชาวบ้านไม่มีความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพครรภ์ แม้แต่โรงพยาบาลก็ยังมี เมื่อมีการตั้งครรภ์ก็ทำงานทุกอย่างเป็นปกติเหมือนที่เคยทำ ดังที่ ยายจิว ทองกล้า กล่าวไว้

ของกินกินได้ทุกอย่าง ยกเว้น พริก เพราะจะทำให้ร้อน และผมเด็กช่วง เวลาแท้งท้อง ก็อยากกินของเปรี้ยว ๆ เช่น ส้ม มะม่วง บางทีก็อยากกินขนมหวาน ๆ ก่อนคลอดก็ไปตามหมอดูมาทำนายคลอด หลังคลอดแล้วก็มีอาหารเตรียมที่สำหรับอยู่ไฟ เรียกว่า แม่ศรีไฟ โดยนำดินที่มีอยู่ตามบ้านมาถมทับ ๆ กันให้เป็นรูปสี่เหลี่ยมเท่ากับตัวคนนอน แล้วนำหยวกกล้วยมาวางเรียงต่อ ๆ กันให้เป็นสี่เหลี่ยม และนำแผ่นกระดานแผ่นใหญ่มาวางบนดินและหยวกกล้วยที่วางไว้ หาปืบหรือดั่งสี่เหลี่ยมมาวางตรงช่องท้องของหญิงที่คลอดบุตร ฟืนที่ใช้อยู่ไฟจะใช้ไม้ที่มีรสเปรี้ยว เช่น ไม้มะขาม ไม้สะแก สมัยโบราณห้ามหญิงที่ตั้งท้องมาปลูกปลูกฟืนเอง เพราะจะเกิดอันตรายแก่ลูกได้ หลังจากเสร็จการเตรียมอุปกรณ์แล้ว ก็จะนำผู้ที่จะอยู่ไฟมานอนในที่ที่เตรียมไว้ โดยนุ่งผ้าใต้สะดือเพื่อให้ท้องโดนไฟ จะอยู่ไฟประมาณ 12 - 15 วัน และต้องดื่มน้ำเกลือ เพื่อขับเลือดเสียออกจากร่างกาย เวลาดื่มต้องกินกล้วยเผตามกันลิ้น

การดูแลเด็กทารกแรกคลอด ยายจิว ทองกล้า เล่าว่า เด็กที่คลอดออกมาจะใช้ไม้ลวกคม ๆ ตัดสะดือ ประมาณ 7 - 10 วัน สะดือก็จะหลุด ใช้น้ำลายของแม่เด็กมาแตะบริเวณสะดือ บางครั้งก็ใช้น้ำสะอาดล้างสะดือ เอาลูกวางไว้บนกระดิ่ง ซึ่งวางบนกะละมัง เพื่อกันมดที่จะมากัดเด็ก และทำกระโจมเพื่อกันยุง บางคนหรือบางหมู่บ้านจะใช้สาแหกรมดไว้กับชื่อบ้าน แล้วนำเด็กไปใส่ไว้พร้อมกับทำกระโจม เด็กแรกเกิดจะมีการเรียกขวัญ สมัยโบราณ เรียกว่า การหาแม่ชื่อ เพราะเชื่อว่าแม่ชื่อจะช่วยดูแลเด็กที่เกิดใหม่

จากคำบอกเล่าของ ยายจิว ทองกล้า เกี่ยวกับวิธีการเลี้ยงลูก มีดังนี้

เด็กแรกเกิดใหม่ ๆ แม่เป็นผู้ให้นมดื่มจากอก เป็นการสร้างความรักความผูกพัน และความอบอุ่นระหว่างแม่กับลูก แม่จึงต้องบำรุงน้ำนมด้วยการรับประทานแกงส้มหัวปลี ผักต้ม และน้ำพริก ห้ามกินอาหารรสจัดเกินไป เพราะเด็กกินนมแม่ อาจทำให้เด็กปวดท้อง พอเด็กอายุ ประมาณ 2 - 3 เดือน ก็จะเริ่มให้เด็กกินกล้วยน้ำว้าบดกับข้าวสุก ผสมเกลือเล็กน้อย เมื่อเด็ก เริ่มโตขึ้นก็จะหาปลามาบั้งให้เด็กทาน ถือว่าเป็นประโยชน์มากในสมัยก่อน

เวลาเด็กมีอาการเจ็บไข้ได้ป่วย เช่น เป็นตะพั้น เด็กจะร้องไห้แงงบิดตัวไปมา เนื้อตัวเด็กจะมีสีเขียว ก็จะพาไปหาหมอพั่นในหมู่บ้านมาพั่นตะพั้นให้เด็ก โดยใช้น้ำเปล่าพั่นที่ ตัวเด็ก ประมาณ 3 วันติดต่อกัน พ่อแม่เด็กจะต้องตั้งขันให้แก่หมอเป็นค่าครูค่าวิชานั้นเอง

ถ้าเด็กมีอาการปวดท้องก็จะใช้มหาหงส์ มาพั่นกับผ้าแล้วมัดไว้ที่ข้อมือเด็ก เพราะ เชื่อว่าเด็กจะสูดดมกลิ่นมหาหงส์เพื่อบรรเทาอาการปวดท้อง เอาการบูรผสมปูนกินหมาก น้ำมะกรูด ทาที่ท้องเด็ก ไม่ให้ถูกสะดือ เพราะเป็นช่วงสำคัญ

การเลี้ยงเด็กสมัยก่อนจะมีการสูขวัญเด็กแรกเกิด เพราะเป็นช่วงสำคัญของชีวิต และเป็นกำลังใจสำหรับการเลี้ยงเด็กให้เจริญเติบโตต่อไป พ่อแม่จะนำเด็กมาอาบน้ำประแป้งให้ดู สะอาดน่ารัก นำเด็กใส่กระดิ่งแล้วให้ยายหรือย่าของเด็กยกกระดิ่งขึ้นร่อน 3 ครั้ง แต่ทุกครั้งต้อง พูดว่า "สามวันเป็นลูกผี สี่วันเป็นลูกคน ลูกเด๋าเหล่าใคร คนนั้นก็มารับเอาเด๋า" หลังจากนั้น ก็จะมีคนมารับแล้วก็พูดว่า "ลูกฉันเอง" (ผู้มารับ เรียกว่า แม่ซื้อ) หลังจากนั้น จะมีการผูกข้อมือเด็ก เป็นการรับขวัญ แล้วจึงนำเด็กไปใส่เปลและไกวเปล หักล่อมให้เด็กนอนหลับ

ภูมิปัญญาที่ปรากฏในเพลงกล่อมเด็ก

เวลาเด็กนอนในเปล แม่ก็จะไกวเปลและหักล่อมด้วยเสียงเพลงในท่วงทำนอง และลีลาที่แตกต่างกัน ถ้าเด็กนอนเล่นเพลิน ๆ ก็จะใช้เพลงที่รื่นรมย์ ถ้าเด็กนอนร้องไห้ งอแง ไม่อยากนอน ท่วงทำนองเพลงก็จะเปลี่ยนไปตามสภาวะการณ์ของเด็ก จึงต้องหักล่อมไปเรื่อย ๆ จนกว่าเด็กจะหลับ

เพลงกล่อมเด็ก เป็นเพลงที่ผู้ใหญ่ใช้ร้องกล่อมเด็กให้นอนหลับพักผ่อน ๆ ไม่รบกวนคนเลี้ยง หรือพ่อแม่ซึ่งต้องออกไปทำมาหากิน หรือผู้ใหญ่จะได้มีเวลาพักผ่อนบ้าง วิธีการ ทำให้เด็กนอนหลับ อาจจะใช้การดำเนินทานให้ฟังก่อน ต่อมากวีวัฒนธรรมการเป็นเพลงกล่อมเด็ก ซึ่งในปัจจุบัน เพลงกล่อมเด็กกำลังจะหายไปจากสังคมชนบท ผู้วิจัยได้รวบรวมเพลงกล่อมเด็กในตำบลห่อแท้ ตำบล วัดโบสถ์ และตำบลท่างาม จำนวน 51 เพลง สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาชาวบ้าน ดังนี้

1. เป็นการถ่ายทอดความรักจากแม่สู่ลูก ถ้อยคำที่ปรากฏในเนื้อเพลงเป็นถ้อยคำที่นุ่มนวล ปลอดภัย อบอุ่น เช่น แม่เนื้ออุ่น, แม่เนื้อเย็น, ลูกแม่, ลูกน้อย เป็นต้น พรรณนาถึงความลำบากของแม่ที่ต้องคอยอุ้มลูกไว้ในอ้อมแขนตลอดเวลา ซึ่งอาจจะทำให้ลูกเคยชิน จึงต้องวางลูกใส่เปล และไกวเปลเห่กล่อมไปเรื่อย ๆ แม่จะคอยเฝ้าจนกว่าลูกจะหลับไป ปรากฏในเพลงกล่อมเด็ก ดังนี้

กล่อมลูก

นอนเสียเถิด	ลูกน้อยเจ้าจงนอน
อย่าอ้อนกวน	แม่ไม่มีเปลยวน
ให้เจ้านอน	จะอุ้มเจ้าไปน้ก
ลูกรักจะเคยตัว	วางเจ้าลงชะบ้าง
ค่อยยังชั่ว	เบาตัวแม่เอย
นอนชะเถิดเจ้านอน	นอนให้นาน ๆ
แม่จะกล่อม	นอนให้ละม่อม
แม่จะไกว	.....

(นางเสงี่ยม จันทร์วิเศษ อายุ 61 ปี)

2. มีการนำธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัวมาประยุกต์ในเนื้อเพลง สอดแทรกเรื่องราวของนกกาเหว่า นกเอี้ยง นกค่างควาว และสัตว์เลื้อยประเภทต่าง ๆ ไว้ในเพลงกล่อมเด็ก ดังนี้

กาเหว่า

เจ้ากาเหว่าเอ๋ย	ไซ้ให้แม่กาฟัก
แม่กาเจ้าหลงรัก	คิดว่าลูกในอุทร
คาบข้าวเอามาเมื่อ	ยังคาบเหยื่อมาป้อน
ปีกหางเจ้ายังฉวน	กำลังจะสอนให้หัดบิน
พาลูกไปหากิน	ตามพากน้ำแม่คงคา
ดินเหนียวบสาหร่าย	ปากก็ไซ้ ๆ เที่ยวหาปลา
กินกึ่งกินกั้ง	กินกระทั่งรังชิแมงดา

อ้อมแล้วพาลูกนกกลับมา	ยังดันหัวที่โพธิ์ทอง
ยังมีนายพราน	หัวก็ล้านกระจิ่งหง่อง
ยกปืนคอยส่อง	หมายจะจ้องจ้องยิงแม่กา
ยิงถูกทรวงอก	แม่กาพลัดตกลงมา
ตัวหนึ่งจะตัม	อีกตัวหนึ่งเล่าจะยำ
นี่แหละมันเป็นกรรม	เป็นกรรมของแม่กาดำ

(นางช่อ อินทรนิล อายุ 70 ปี)

ความฉลาดแกมโกงของนกกาเหว่าที่แอบเอาไข่มาให้แม่กา (ตัวสีดำ) ฟักและต้องจบชีวิตลงเพราะถูกนายพรานยิง สิ่งที่แฝงไว้ตอนท้ายที่ว่า “นี่แหละมันเป็นกรรม เป็นกรรมของแม่กาดำ” แม่กาเลี้ยงลูกนกกาเหว่าไว้เพราะเข้าใจว่าเป็นลูกของตนเอง และยังคงถูกยิงตาย เหตุการณ์ทั้งหมดนี้ เป็นเพราะนกกาเหว่าทำให้กาดำเดือดร้อน และต้องจบชีวิตลง

นกเอี้ยง

นกเอี้ยงเอ๋ย	มาเลี้ยงควายเฒ่า
ควายกินหญ้า	นกเอี้ยงหัวโต
มาจับต้นโพ	ร้องไห้หงิงหงิง
มาจับต้นขิง	เขวก็ยิงลงมา
มาจับต้นข่า	เขาก็ดำแม่ให้
มาจับต้นตะไคร้	เขาใส่หม้อแกง
ต่าน้ำพริกตางแดง	แกงอ้ายนกเอี้ยงเอ๋ย

(นางยม อินทรนิล อายุ 74 ปี)

ในท้องทุ่งชนบท เรามักจะเห็นควายกินหญ้าอยู่เป็นหมู่ ๆ บ้าง เดี่ยว ๆ บ้าง บางครั้งเราจะเห็นนกเอี้ยงเกาะอยู่บนหลังควาย จึงกลายมาเป็นคำร้องในเพลงกล่อมเด็ก ธรรมชาติของนกก็จะโผบินขึ้นไปเกาะต้นไม้โน้น ต้นไม้นี้ และสุดท้ายนกก็มักจะถูกทำร้าย แล้วก็ถูกนำมาทำเป็นอาหาร

ค่างคาว

ค่างคาวเออย	บินมายึดยึด
ค้ำค้ำมิดมิด	จะไปสวนไหน
จะไปสวนหลวง	เก็บมะม่วงมาฝากบ้างน้อ
ค่างคาวเออย	บินมายึดยึด
ค้ำค้ำมิดมิด	จะไปสวนไหน
จะไปสวนนอก	เก็บลูกมะกอกมาฝากบ้างน้อ
ค่างคาวเออย	บินมายึดยึด
ค้ำค้ำมิดมิด	จะไปสวนไหน
จะไปสวนใน	เก็บลูกมะไฟมาฝากบ้างน้อ

(นางเจียก มาเขียน อายุ 78 ปี)

ธรรมชาติของนกค่างคาวจะออกหากินเวลากลางคืน เวลาบิน ปีกของมันจะมีลักษณะ ยึดออก บินมาช้า ๆ เกี่ยวกินผลไม้ในสวนของชาวบ้าน

นอกจากนี้ ยังมีเพลงที่เกี่ยวกับนก และสัตว์อื่น ๆ เช่น นกเขา นกขมิ้น แมวเหมียว ไก่ ไก่เถื่อน ตะเข้ตะโขง แมงมูม จิงโจ้ ปู อ้ายตุ๊กแก เสือ เบ็ดหมา ช้าง และปูดำ เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าในอดีตชาวบ้านมีความใกล้ชิดกับธรรมชาติ และสัตว์ต่าง ๆ ทั้งที่เป็น สัตว์ที่เลี้ยงไว้ในบ้าน เช่น ไก่ แมว เบ็ด หมา และสัตว์ที่อยู่ในธรรมชาติแวดล้อม เช่น เสือ ช้าง จิงโจ้ ตุ๊กแก ปูดำ ตะเข้ตะโขง สะท้อนให้เห็นความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่าในชนบท ซึ่งชาวบ้าน เป็นผู้ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมนี้ไว้ได้

3. มีเนื้อเพลงที่วางวนขอสิ่งที่จะให้ความสุขแก่เด็กได้ ซึ่งแฝงข้อคิดทางอ้อมสอดแทรก อยู่ในเนื้อเพลง ดังนี้

จันทร์เจ้า

จันทร์เอ๋ยจันทร์เจ้า	ขอข้าวขอแกง
ขอแหวนทองแดง	ผูกมือน้องข้า
ขอช้างขอม้า	ให้น้องข้าขี่

ขอโต๊ะเก้าอี้	ให้น้องช้านั่ง
ขอเตียงตั้ง (ตั้ง)	ให้น้องช้านอน
ขอละคร	ให้น้องช้ำดู
ขอยายๆ	เลี้ยงตัวช้ำเกิด
ขอยายเกิด	เลี้ยงตัวช้ำเอง

(นางเสงี่ยม จันทริกซ์ อายุ 61 ปี)

ความฝันที่จะขอสิ่งนั้นสิ่งนี้จากพระจันทร์ เป็นความฝันซึ่งยากแก่การที่จะเป็นความจริงได้ สิ่งที่ขอทั้งหมดก็เพื่อนำมาให้แก่น้อง (ลูก) จะได้มีความสุขสบาย เป็นกอรปผลบใจให้มีความหวัง แต่อย่างไรก็ตาม จงเลี้ยงตัวเองดังบทที่ว่า "ขอยายๆ เลี้ยงตัวช้ำเกิด ขอยายเกิด เลี้ยงตัวช้ำเอง"

4. เพลงที่สะท้อนพฤติกรรมของหนุ่มสาวชาวบ้านที่ออกนอกกรอบจารีตประเพณีในสังคม โดยเฉพาะในเรื่องของการชิงสุกก่อนห่าม ก่อนถึงเวลาที่เหมาะสม

เวเปล

ฮอ...เอ้อ...เวเปลเห	เวไปได้สุ่มจุก
อยู่วัดหมั่นไม่หยุด	สี่กออกไปหาเมีย
ผ้าเหลืองที่แม่ยอมให้	เอาไปไว้ที่ไหนเสีย
สี่กออกไปหาเมีย	เสียขีหมันแม่ยอมให้ เอ้อ...เหอ...

(นางยม จันทร์นวล อายุ 74 ปี)

ผู้ชายที่ได้บวช เป็นผู้ที่ทำให้พ่อแม่มีความสุข แต่ถ้าบวชแล้วยังไม่ครบกำหนดวันสี่ก ก็สี่กออกมาเสียก่อน มีถ้อยคำต่อว่า "ผ้าเหลืองที่แม่ยอมให้ เอาไปไว้ที่ไหนเสีย สี่กออกไปหาเมีย เสียขีหมันแม่ยอมให้"

วัดนอก

วัดเขี้ยววัดนอกเอ๋ย	เห็นแต่ดอกไม้แดง
สีด้าเจ้าก็ยิ่งแพง	เจ้าจะแต่งไปให้ใครดู
แต่งไปล่อชู้	เขาก็รู้กันเสียเต็มใจ เอ...เอ...

(นางเครือ นุชเทียม อายุ 75 ปี)

ผู้หญิงที่ชอบแต่งตัวสวยงาม ใช้ของแพง ๆ มักจะถูกมองว่า “แต่งไปล่อชู้” ซึ่งจะ
ทำให้เป็นที่ติฉินนินทาได้

เหร่ เร

เหร่ เร อะไรเอ๋ย	เหร่ เร อะไรดี
เล่นตองเล่นที่	เล่นไม่ตีขยอย
ไฉ่ซ้างหักอ้อย	แมวไล่ตะครุบหนู
คบชู้เข้ามานอน	พ่อแม่สั่งสอน
ไม่เอาค้ำแม่	มีทองแฉ่แฉ่
ไม่อายเพื่อนตน	เพื่อตนเขรเอาถ่าน
เป็นการเสียจริง ๆ	หรือกาละมิงท้องเอ๋ย...โถ...

(นางจิว ทองกล้า อายุ 75 ปี)

ความประพฤติของเด็กสาวสมัยก่อนคงไม่แตกต่างจากสมัยปัจจุบันที่พ่อแม่มีลูกหัวดี
ไม่ทำตามคำสั่งสอน และชิงตักก่อนห้าม ทำให้พ่อแม่เกิดความอับอายเพื่อนบ้าน เพราะลูกสาวมีทอง
เสียก่อนวัยอันสมควร

5. เพลงกล่อมเด็กสอดแทรกคำสั่งสอนสำหรับลูกสาว ซึ่งแม่ปลุกฝังคุณธรรมในเรื่อง
ของความขยัน ให้ตื่นนอนเช้า ถัดนอนตื่นสาย แม่จะคอยปลุกอย่างจริงจัง “แม่ช่วยได้ค้ำชวาน
แยงวานเข้าดังพุก” เพราะความเบียดเบียนเป็นสิ่งที่ไม่ดี ปรากฏในเพลงไก่เถื่อน ดังนี้

ฮา...เฮอ...	ไก่เถื่อนเหอ
ขันเทียนตั้งทั้งบ้าน	โลกสาว (ลูกสาว) คนซี้คร้าน
นอนนานให้แม่ปลุก	แม่จวยได้ด้ามขวาน
แยงวาน (ทวาร) เข้าดั่งพลุก	นอนนานให้แม่ปลุก
โลกสาวซี้คร้าน...	เฮ้อ...เหอ...

(นางบุญช่วย จันทรรักษ์ อายุ 78 ปี)

6. เพลงกล่อมเด็กที่ใช้สำหรับลูให้เด็กกลัว เพื่อจะได้นอนหลับเร็ว ๆ โดยพูดว่า ถ้ายังไม่หลับให้ตุ๊กแกกินดื่บบ้าง ให้ไอ้เซ่กินดื่บบ้าง ปรากฏในเนื้อเพลงต่อไปนี้

อ้ายตุ๊กแก

อ้ายตุ๊กแกเอ๋ย	ตัวมันลายพริ้ว ๆ
งูเขียวตัวน้อย	ห้อยหัวลงมา
เด็กนอนยังไม่หลับ	กินดื่บเสียเกิดหวา
อ้ายตุ๊กแกเอ๋ย	

(นางเจ๊ก มาเขียว อายุ 78 ปี)

ไอ้เซ่

เอ เซ่ เอี้	ไอ้เซ่เหรา
กินปลาฟากชะโนน	กินคนฟากชะนี้
คนนอนไม่หลับ	กินดื่บคน นี...ฮา...เฮอ...เอ้...เอ้

(นางกาบแก้ว เส็งวัฒน อายุ 70 ปี)

7. เพลงกล่อมเด็กที่ร้องเล่นเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน ได้แก่ เพลงโยกเยก
เพลงจับปุดำ ตั้งไข่ล้ม เป็นต้น

โยกเยก

โยกเอ๋ยโยกเยก	น้ำท่วมเมฆ
กระต่ายลอยคอ	มาพบนวลลลอ
กอดคอโยกเยกกันเอ๋ย	

จับปุดำ

จับปุดำ	ขยำปูนา
จับปูม้า	คว่ำปูทะเล
สนุกจริงเอ๋ย	ชะเคยนอนเปต
โอดระเห่	นอนเปลให้หลับไป
	(นางฟ้อย พงษ์สวัสดิ์ อายุ 78 ปี)

ตั้งไข่ล้ม

ตั้งไข่ล้ม	ต้มไข่กิน
ไข่ตกดิน	อดกินไข่เนื้อ
	(นางยม อินทร์นวล อายุ 74 ปี)

แมงมุม

แมงมุมเอ๋ย	ขยุ้มหลังคา
แมวกินปลา	หมากัดกระหุ้งกัน
	(นางสงวน รัตตกุล อายุ 65 ปี)

8. ลักษณะของเพลงกล่อมเด็กส่วนใหญ่ขึ้นต้นว่า เอย หรือ เอ้ย ใช้ประโยคสั้น ๆ
กะทัดรัด เช่น

กาเหว่าเอย	แมวเหมียวเอย
กาเอ๋ยกาเหว่า	แมวเอ๋ยแม่เหมียว
เจ้ากาเหว่าเอ๋ย	ไก่เอ๋ยไก่
นกขมิ้นเอย	กาเอ๋ยกา
นกเอี้ยงเอย	แมงมุมเอย
โยนยาวเอย	ซึกล้ำtau
ค่างคาวเอย	นกเขาเอย
อ้ายโมงโทองเอย	โงกเงกเอย
จิงโจ้เอย	อ้ายตุ๊กแกเอย
เจ้าเสือเอย	เปิดเอ๋ยเปิด
หมาเอ๋ยหมา	จันทร์เอ๋ยจันทร์เจ้า
เจ้าหอยกระปุกเอย	เจ้าหอยกระพองเอย
ช้างเอ๋ยช้าง	วัดเอ๋ยวัดโบสถ์
โยกเอยโยกเยก	วัดเอ๋ยวัดนอกเอย
เหรี เร เอย	ไอ้ เหรี เร เอย

จะเห็นได้ว่า การกล่อมเด็กด้วยเพลงที่ชาวบ้านจดจำต่อ ๆ กันมาบางเพลงก็แต่งขึ้นเอง
จุดประสงค์ คือ ต้องการให้เด็กได้รับความเพลิดเพลิน และมีความสุขขณะกำลังจะหลับ เด็กรู้สึกว่ามี
แม่อยู่ใกล้ ๆ ตลอดเวลา ซึ่งตรงกับหลักจิตวิทยาสมัยใหม่ที่ว่า การให้ความรักความอบอุ่นในเยาว์วัย
มีผลต่อพัฒนาการทางร่างกายและจิตใจของเด็กที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ที่มีความมั่นคงในอารมณ์
มีสุขภาพจิตดี ไม่มองโลกในแง่ร้าย แต่ปัจจุบันเสียงเพลงกล่อมเด็กกำลังจะเลือนหายไปจากสังคม
ชนบท พร้อม ๆ กับความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ และอุตสาหกรรมเข้าไปมีบทบาทต่อครอบครัว
ทำให้พ่อแม่ไม่มีเวลาหนึ่งทิวเป็ดแห่งล่อมนจนลูกหลับได้ เพราะต้องแข่งกับเวลา เพื่อทำมาหากิน
เลี้ยงปากเลี้ยงท้องของทุกคนในครอบครัวให้มีชีวิตอยู่รอดได้ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์เช่นทุกวันนี้

ภูมิปัญญาที่ปรากฏในการละเล่นของเด็ก

ในอดีตเด็ก ๆ ในอำเภอวัดโบสถ์ใช้เวลาว่างโดยการเล่นรวมกันเป็นทีมบ้าง เล่นคู่กันบ้าง การละเล่นทุกอย่างต้องใช้สมาธิ ฝึกให้รู้จักสังเกต และต้องคิดหาวิธีแก้ปัญหาตลอดเวลา ความชาญฉลาด ปฏิภาณ ไหวพริบต่าง ๆ ค่อย ๆ สั่งสมในตัวเด็กโดยไม่รู้ตัว ซึ่งรวบรวมได้ 23 ชนิด แบ่งออกได้ดังนี้

1. เล่นเป็นทีม ไม่จำกัดจำนวนผู้เล่น อุปกรณ์ที่ใช้เล่นเป็นสิ่งที่หาได้จากรอบตัว ๆ ไม่ต้องเสียเงินซื้อ และเล่นได้ในสถานที่กว้าง ๆ ในลานบ้าน ใต้ถุนบ้าน (บ้านที่ใต้ถุนสูง) บริเวณรอบ ๆ บ้าน เป็นต้น การเล่นเป็นทีมได้แก่

- 1.1 นมากเก็บ
- 1.2 วิ่งเปี้ยว
- 1.3 มอญซ่อนผ้า
- 1.4 งูกินหาง
- 1.5 ตรีข้าวสาร
- 1.6 ซักเยื่อ
- 1.7 ไข่มุกจากกล้วย
- 1.8 แย้มงู
- 1.9 กระโดดเชือก (ยาง)
- 1.10 วิ่งกระสอบ
- 1.11 เขี่ยบงา
- 1.12 คนตรีชะงัก
- 1.13 ขานอึ่ง
- 1.14 ซ่อนแอบ
- 1.15 แอ็บตะพายปัก
- 1.16 เล่นเตย

2. เล่นเป็นคู่ ใช้ผู้เล่น 2 คน ได้แก่

- 2.1 เล่นหมากหลุม
- 2.2 ปิดตาตีหม้อ
- 2.3 วิ่งสามขา
- 2.4 ซ้อยล้อ

2.5 อีกรอบอีกรอบ

2.6 เป่ายาง

2.7 ปีนก้านกล้วย

วิเคราะห์การเล่นของเด็ก

1. เป็นการฝึกสมาธิให้เอาใจจดจ่อกับการเล่น เช่น การเล่นหมากเก็บ ลูกหมากเก็บ มี 5 ลูก เมื่อเริ่มเล่น ต้องทอดลูกหิน (ลูกหมากเก็บ) ให้กระจาย โดยรับไว้ 1 ลูก และใช้เป็นลูกหลักโยนขึ้น พร้อมกับเก็บลูกอื่น ๆ ครั้งละ 1 ลูก และเพิ่มขึ้นเป็น 2 ลูก 3 ลูก 4 ลูก ต้องระมัดระวังขณะเล่นไม่ให้ถูกลูกหินอื่นเขี่ยจน ก็จะถือว่าตาย (แพ้)

2. ฝึกให้คิดริเริ่มสร้างสรรค์ เด็ก ๆ จะคิดค้นวิธีเล่น และหาอุปกรณ์การเล่นใกล้ตัว ส่วนวิธีการเล่นอาจจะได้มาจากคำบอกเล่าจากผู้ใหญ่บ้าง เช่น ปีนก้านกล้วย ขี่ม้าก้านกล้วย วิ่งสามขา แอ่ลงรู เป็นต้น

3. สร้างความสามัคคีในหมู่เด็ก เมื่อมีการแข่งขันกัน ทั้ง 2 ฝ่ายจะพยายามแข่งกัน นอกจากใช้กำลังใจแล้ว ยังต้องมีความพร้อมเพรียงและสามัคคีกันอีกด้วย เช่น การเล่นวิ่งเปี้ยว การเล่นชักเย่อ เป็นต้น

4. ฝึกการรับรู้ทั้งประสาทสัมผัสต่าง ๆ และรู้จักช่างสังเกต เช่น การเล่นดนตรีระฆัง ช้อนแอบ แอ้มตะพายมือ ปิดตาตีหม้อ เป็นต้น

การเล่นของเด็กสมัยก่อน ส่งเสริมพัฒนาการทางกาย ทางสติปัญญา และพัฒนาการทางอารมณ์พร้อม ๆ กัน อันเกิดจากภูมิปัญญาของคนไทยซึ่งสั่งสมกันมานาน แต่ปัจจุบันเด็กไทยไม่รู้จัก ไม่เคยเล่น และไม่ได้รับสัมผัสอุปกรณ์การเล่นที่บ้านดั้งเดิมเลย นับตั้งแต่คอมพิวเตอร์แพร่หลายสู่ชนบท เด็กจึงเล่นแต่เกมคอมพิวเตอร์ เกมกด และชื่อของเล่นหลากหลายชนิดในห้างสรรพสินค้า ของเล่นที่ประดิษฐ์ขึ้นของเด็กไทยในอดีตกำลังสูญหายไปจากสังคมตามกาลเวลา วิถีชีวิตของชาวบ้านเริ่มต้นที่การดำเนินชีวิตในครอบครัว ซึ่งเป็นสังคมเล็ก ๆ ในวัยเด็กได้รับการเลี้ยงดูจากพ่อแม่ และคนรอบข้างซึ่งส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้เพิ่มขึ้นตามอายุ เมื่อเติบโตเป็นวัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ การใช้ชีวิตสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกมากขึ้น วิถีชีวิตก็เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมที่ประพฤติปฏิบัติจนเป็นวัฒนธรรมของท้องถิ่น ซึ่งแฝงไว้ด้วยภูมิปัญญาที่นำศึกษาอย่างยิ่ง

บทที่ 5

ประเพณีท้องถิ่นอำเภอวัดโบสถ์

ในท้องถิ่นอำเภอวัดโบสถ์มีวัฒนธรรมที่สืบทอด และสั่งสมภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ ซึ่งมีการใช้ มีการพัฒนา ปรับเปลี่ยน และประยุกต์ให้สอดคล้องกับการดำรงชีวิต จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง โดยเฉพาะในเทศกาลตรุษ - สงกรานต์ดังนี้

ประเพณีตรุษ - สงกรานต์

ประเพณีที่สำคัญของคนไทยที่มีมาแต่โบราณกาล ก็คือ วันตรุษซึ่งเป็นวันสิ้นปีเก่า คือ แรม 15 ค่ำ เดือน 4 วันสงกรานต์ เป็นวันขึ้นปีใหม่ ตรงกับวันขึ้น 9 ค่ำ เดือน 5 หรือตรงกับวันที่ 13 เมษายน ของทุกปี ประเพณีที่คนไทยปฏิบัติเหมือนกัน คือ ทำบุญตักบาตรที่วัดใกล้บ้าน เป็นเวลา 3 วัน ชาวบ้านจะทำข้าวเหนียวแดง ขนมกง ข้าวเกรียบ ซึ่งเป็นขนมในเทศกาลวันตรุษ - สงกรานต์ นำไปทำตักบาตรพระ และแจกจ่ายในหมู่บ้านที่ตนเองอยู่

ประเพณีสงกรานต์ของอำเภอวัดโบสถ์ มีการขนทรายจากแม่น้ำไปก่อเป็นพระเจดีย์ขนาดต่าง ๆ ประดับด้วยธงหลากสี จากคำบอกเล่าของ นายผล เม่นแดง อายุ 70 ปี (หมู่ 1 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก) เป็นประธานกลุ่มผู้สูงอายุ กลางวาระ

คนโบราณเขาถือว่าปีหนึ่งเดินผ่านวัดไปมา กลัวว่าดินของวัดจะติดตีนมา กลัวจะบาป จึงไปขนทรายเข้าวัดเพื่อใช้หนี้ หนุ่มสาวชนกันปีก็กระเช้าเข้าหยอกกันไปเป็นที่สนุกสนาน สมัยโบราณจะใช้ขันและคูกัง บ้านเมืองยังไม่เจริญ วัตถุประสงค์ของหายาก แต่จิตใจของคนสมัยโบราณมีจิตใจโอบอ้อมอารี มีงานอะไรจะช่วยเหลือกันด้วยจิตใจเป็นบุญเป็นกุศล ช่วยก่อพระเจดีย์ทราย แล้วตบแต่งด้วยดอกไม้ธูปเทียน และปักธงไว้ที่ยอดเจดีย์พระทราย คนสมัยโบราณจิตใจเป็นบุญเป็นกุศล ทำด้วยศรัทธาจริง ๆ เมื่อก่อพระเจดีย์ทรายเสร็จแล้ว จะมีการละเล่นต่าง ๆ เช่น เล่นสละบ้า ชักเย่อ มอญซ่อนผ้า และลูกช่วงขิม เล เล...

การประกอบพิธีตรุษ - สงกรานต์ ในอดีตของสังคมไทยถือว่าเป็นวันสำคัญของชีวิต เพราะเป็นวันส่งท้ายปีเก่า และต้อนรับปีใหม่ หลังจากนั้น จะเริ่มทำงานในอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำนา ดังนั้น เทศกาลตรุษ - สงกรานต์จึงเป็นการรวมหมู่บ้านมาพบกัน และมีการเล่น

รื่นเริงระหว่างหนุ่มสาว ดังที่ นางตลุ่ม จันทร์สง อายุ 75 ปี (38 หมู่ 1 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก) อดีตแม่เพลงฮิม เล เล เล่าให้ฟังว่า

งานวันตรุษ - สงกรานต์ เป็นวันที่หนุ่ม ๆ สาว ๆ จะมีโอกาสพบปะกันที่ลานวัด ใกล้บ้าน ชาวบ้านจะเตรียมหาหินเตรียมไว้มาก ๆ สำหรับใช้หุงข้าว เตรียมตำข้าวสารไว้จนเต็มโถ่ง และตักน้ำเต็มคุ่มทุกคุ่ม

วันตรุษเป็นวันสิ้นปีเก่า วันสงกรานต์เป็นวันขึ้นปีใหม่ ตอนเช้าไปทำบุญตักบาตรกันที่วัด สมัยก่อนไม่รู้จักนาฬิกา จะใช้ไม้มาตีกลองเป็นสัญญาณ ชาวบ้านก็จะไปที่วัดทำบุญตักบาตร 3 วัน

วันสงกรานต์ หนุ่มสาวจะเล่นสงกรานต์ประมาณ 5-6 วัน ตอนเย็นมีการก่อพระเจดีย์ทรายที่วัด ชาวบ้านจะขนทรายเข้าวัด ช่วยกันก่อพระเจดีย์ทราย และอยู่เล่นจน 3-4 ทุ่ม จึงออกจากวัด

ภาพประกอบ 2 ก่อพระเจดีย์ทราย

การเล่นในเทศกาลตรุษ - สงกรานต์ ในอดีตหนุ่ม ๆ สาว ๆ ไม่จำกัดจำนวน จะชวนกันมาเล่นราว ฮิม เล เล หลังจากเล่นลูกช่วง อาจจะไปเล่นในบริเวณลานวัด หรือลานบ้าน ที่ร่มไม้ต้นไม้ใหญ่ ๆ ชายหญิงจะแต่งตัวสวยงามตามสมัยนิยมในอดีต ดังนี้

การแต่งกาย

ผู้ชาย	ใส่เสื้อคอกลมแขนสั้น นุ่งกางเกงขาก๊วย หรือนุ่งกางเกงแพร มีผ้าขาวม้าคาดเอว
ผู้หญิง	นุ่งโจงกระเบนเหน็บมีหางปล้อยชายกระเบน ใส่เสื้อกระโจมคอค้อน (คอเสื้อถักด้วยลูกไม้ มีสายเล็ก ๆ) บั้นเอวเหน็บผ้าเช็ดหน้า สำหรับเช็ดน้ำนมมาก หมมผ้าสไบ และตัดดอกไม้
เครื่องประดับ	สร้อยคอ (สายสร้อย) ทำจากลูกกำป็น (เม็ดสีขาว) จี้สายสร้อย ทำด้วยลูกมะกล่ำตาหนู นำมาร้อยเป็นรูปจี้ห้อยคอ (จี้แบบนี้มีมาแต่ดั้งเดิมประมาณ 100 ปี) โบหน้าปะแป้งเป็นดอก แต่งหน้าสวยงาม

การละเล่นในวันสงกรานต์

วันสงกรานต์ เป็นวันที่หนุ่มสาวมีความสุขสนุกสนาน เตรียมตัวที่จะออกจากบ้านไปเล่นสงกรานต์ในเวลาเย็น ๆ แต่ดั่งร่มลมตก ชาวบ้านหนุ่มสาวจะแต่งตัวกันอย่างสวยงาม เมื่อเสร็จจากการก่อพระเจดีย์ทรายแล้ว ทุกคนจะมารวมกันเล่นอย่างสนุกสนาน การละเล่นแบ่งออก 2 ประเภท คือ

1. การเล่นเพื่อความสนุกสนาน
2. การเล่นเพื่อขอฝน

1. การเล่นเพื่อความสนุกสนาน แบ่งได้ดังนี้

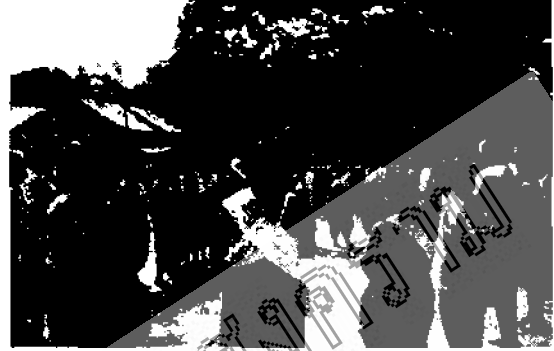
- 1.1 การเล่นลูกช่วงยิม เล เล
- 1.2 การเล่นมอญซ่อนผ้า
- 1.3 การเล่นชักเย่อ

การเล่นลูกช่วงยิม เล เล

ผู้เล่นไม่จำกัดจำนวน ทั้งหญิง และชาย ใช้ผ้าม้วนเป็นลูกกลม ๆ มีหางเอาไวโยน แบ่งผู้เล่นฝ่ายชาย และหญิง ยืนเป็นแถว หันหน้าเข้าหากัน แล้วโยนลูกช่วงให้อีกฝ่ายหนึ่ง

รับสลับกันไปมา เรียกว่า โยนลูกช่วงเพื่อหาคู่รำ เรียกว่า ลูกช่วงฮิม เล เล ต่อจากนั้น ก็เป็นการร้องเพลงแก่กันเป็นคู่ ๆ เมื่อร้องจะเริ่มตั้งแต่พบกันเมื่อชนทรายเข้าวัด เกี่ยวพาราสีได้ตอบกัน และขอแต่งงาน จนส่งตัวเข้าหอ ลูกคู่จะรับสร้อยเพลงว่า ฮิมเลเล ฮิมเลเล และปรบมือให้จังหวะอย่างพร้อมเพรียงกัน

ภาพประกอบ 3 – 4 รำวงฮิมเลเล

การเล่นลูกช่วงที่ตำบลวัดโบสถ์ เป็นการเล่นลูกช่วงเพื่อจับคู่ชายหญิง ร้องเพลงรำวงฮิม เล เล หรือ ฮิม เล เล หรือ ฮิม เล เล เสียงจะเพี้ยนจาก ฮิม → ฮิม → ฮิม ตามลำดับตามลักษณะการออกเสียงในแต่ละตำบลซึ่งแตกต่างกันไป คำลงท้ายทุกวรรคจะลงด้วยสระเอ เช่น

- (ก) พี่ชานแม่พุ่มพวง (ซ้ำ) มวนต้นลูกช่วงฮิมเล เล (ฮิมเลเล ฮิมเลเล)
 (ข) จะรำก็รำ (ซ้ำ) ฮิมามังท้าวเรน (ฮิมเลเล ฮิมเลเล)

ตอนเกี่ยวพาราสี ฝ่ายชายจะพูดตรง ๆ ไม่มีการอ้อมค้อมว่า

- (ก) พี่รักน้องสุดสวาท (ซ้ำ) หัวใจจะขาดเสียแล้วนะเว (ฮิมเลเล ฮิมเลเล)

ฝ่ายหญิงจะโต้ตอบด้วยปฏิภาณไหวพริบ ว่า

- (ข) พี่รักน้องนี้จริง ๆ หนอ (ซ้ำ) ให้เอาเรือนหอมมาเลยนะเว (ฮิมเลเล ฮิมเลเล)

“ให้เอาเรือนหอมมา” หมายความว่า ต้องมีการสู่ขอ หมั้น ปลูกเรือนหอ และทำพิธีแต่งงานตามประเพณีแล้วจึงส่งตัวเจ้าสาวเข้าหอ

- (ค) เสรีจากแต่งงานแล้วหนอ (ซ้ำ) จึงส่งตัวเข้าหอกันเลยนะเว (ฮิมเลเล ฮิมเลเล)

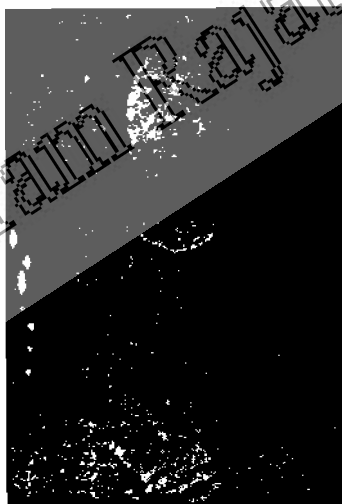
สำหรับการเล่นลูกชวงที่ตำบลท่างาม อำเภอวัดโบสถ์ ไม่เล่นรำวงฮิมเลเล แต่เล่นลูกชวง และใช้เพลงประกอบ ดังนี้

เพลงลูกชวง

สูง เอย เจ้าเลี้ยงนกยูงทำไมไม่...เซย
เจ้ามีลูกสาวทำไมไม่เอาลูกเซย
เจ้าพญาหงส์เอย   เจ้าพญาหงส์ทอง
จะบินลอยล่องไปในนที   เจอะแม่แก้วกินรี
ไปลงเล่นน้ำในลำธาร   หน้อย นะ นอย น้อย นอย น้อย นะ นอย
น้อย นอย เอย ...

(นางวิเชียร หลงแขก บ้านวังเจ๊ก 51/1 หมู่ 12
ต.ท่างาม อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

นอกจากการเล่นลูกชวง ฮิมเลเล แล้ว ยังมีเพลงข่อยซึ่งแม่เพลงร้องให้ฟัง ด้วยความเต็มออกเต็มใจ ทั้ง ๆ ที่แม่เพลง (นางฟ็อย พงษ์สวัสดิ์ อายุ 78 ปี บ้านเลขที่ 187 หมู่ 7 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก) มีอายุมากแล้ว ขณะบันทึกเทปครั้งร้อง ท่านต้องพัก เป็นช่วง ๆ แต่น้ำเสียงยังแจ่มใส ชัดเจนดีมาก

ภาพประกอบ 5 นางฟ็อย พงษ์สวัสดิ์ อายุ 78 ปี

สำหรับแม่เพลงของตำบลท้อแท้ เป็นนักวางย่อนยุคของหมู่บ้านเหล่าขวัญ
ตำบลท้อแท้ มีความสามารถเล่นการละเล่นต่าง ๆ ได้ และร้องเพลงกล่อมเด็กได้

ภาพประกอบ 6 นางจิว ทองกล้า อายุ 75 ปี

ภาพสะท้อนในเพลงฉ่อย

จากการสำรวจ และเก็บรวบรวมข้อมูลจากแม่เพลง 2 ตำบล คือ ตำบลวัดโบสถ์ และ ตำบลท้อแท้ เนื้อหาในเพลงฉ่อยเป็นไปในทำนองเดียวกัน คือ การใช้ถ้อยคำทักทายหนุ่ม ๆ ที่มา ร้องเรียกหน้าบ้าน แสดงความประสงค์ว่าไม่ต้องรับคนแก่ (คนที่แต่งงานแล้ว) ดังตัวอย่าง

ใครหนอใครมาร้องเรียกอยู่ที่หน้าบ้านใด ออกไปดูเสียให้รู้แน่จะเป็น
หนุ่มหรือแก่กรนกรวดคราวใคร
ถ้าแม่บ้านหนุ่มฉันจะเรียกกินหมาก ถ้าแก่แล้วก็จะชากน้ำลาย
(นางฟ้อย พงษ์สวัสดิ์ ตำบลวัดโบสถ์)

เสียงผู้ใดเอยนะ ใครหนอใครมาเรียกหา

ฉันจะออกไปดูเสียให้รู้แน่ ก็จะเป็นหนุ่มหรือแก่คราวใคร
ถ้าแม่เป็นหนุ่มแล้ว น้องจะเรียกพี่เอ๋ยว่าพี่เอ๋ยกินหมาก
ถ้าแก่แล้วน้องจะผลักหัวไป
(นางจิว ทองกล้า ตำบลท้อแท้)

ในเนื้อเพลงมีการต่อว่าแก่ชานขายเจ้าชู้ ดังนี้

เมื่อก่อนรักกัน	พี่ก็ไม่หันหน้าหนี
พอน้องตกลายคราวนี้	พี่ก็หันหลังให้
	(นางพ้อย พงษ์สวัสดิ์ ตำบลวัดโบสถ์)
เจ้าพ่อเสียงหวานปานจูน	จะไปหลงรักคนอื่น
จะไปหาสู่นอที่ได้มารัก	ทำไมจะได้คนรักของน้องกลับคืน
	(นางจิว ทองกล้า ตำบลท้อแท้)

ลักษณะเด่นของเพลงฉ่อยตำบลท่างาม

เนื้อหาในเพลงฉ่อยของตำบลท่างามมีกรรมกร ชมไม้ ชมธรรมชาติ ป่าเขา ลำเนาไพร ซึ่งในอดีตยังอุดมสมบูรณ์ มีปลานานาชนิด เช่น ปลาสลิต ปลาสลด (ปลาหลด) ปลากด ปลาภา ปลาเบี้ยว ปลาไ้บัว ปลาปักเป้า ปลาเทโพ ปลาช่อน และปลาไหล เป็นต้น

ชื่อต้นไม้ที่ปรากฏในเพลงฉ่อยมีมากมายหลายชนิด ได้แก่ มะตูม มะตาด (ใบใหญ่ ผลกลม ใช้เป็นผัก) มะหาด (ต้นไม้ขนาดใหญ่คล้ายขนุน) มะหวด (ผลเหมือนลูกหว้า) กาด (ผักกาดขวางตั้ง, ผักกาดขม, ผักกาดขาว, ผักกาดหัว หรือใช้ทำ) ต้นกุ่ม มะรุม ชีเหล็ก หางไหล หูเรียน มะกอก ต้นสะแก ต้นกร่าง ต้นไทร (คล้ายต้นไทย ผลสีชมพู) ต้นเกด ต้นแก้ว พิกุล ต้นยอ ต้นสะเดา ต้นแต้ว ต้นเต็ง ต้นสัก ต้นสน ต้นสีเสียด ต้นชานาง ต้นลำตวน ตาปลัดได ต้นมะค่า ต้นเพกา ต้นรักซ้อน ต้นยี่สุ่น (ทะเลาบมอญ) คันทรง (ไม้พุ่ม ดอกสีเหลือง ยอดอ่อนกินได้) เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า ชาวบ้านมีความคุ้นเคย และใกล้ชิดกับป่า ซึ่งให้ความร่มรื่นทำให้แผ่นดินอุดมสมบูรณ์ ปากบคนจึงอาศัยพึ่งพาซึ่งกันและกันตลอดมา

ความสนุกสนานของหนุ่มสาวในวันสงกรานต์ ถูกถ่ายทอดเป็นเพลงสงกรานต์ แต่งโดย นางช่วง อินทร์นวล อายุ 70 ปี (พ.ศ. 2547) ซึ่งเป็นแม่เพลงของตำบลวัดโบสถ์ อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก ถ่ายทอดความรู้สึกของชาวอำเภอวัดโบสถ์ เมื่อถึงวันสงกรานต์ของทุก ๆ ปี ดังเนื้อหาในเพลงสงกรานต์ ดังนี้

เพลงสงกรานต์

สงกรานต์เป็นวันมีสุข แสนสนุกรื่นเริงหัวใจ
บ้านวัดโบสถ์เหมือนแดนสวรรค์ พวกเรานั้นมีแต่ความสุขใจ
วันนี้เป็นวันสงกรานต์ ไทยเราเบิกบานสำราญอารมณ์
สงกรานต์เป็นวันปีใหม่ คนไทยชอบเล่นสงกรานต์
สงกรานต์เป็นของไทยไทย ไม่ว่าจะชาติใดใครชอบมาเล่น
สงกรานต์ สงกรานต์ สงกรานต์ เป็นวันสามัคคี
จะมาเจอกันแต่ละที ก็ต้องเป็นวันสงกรานต์
จะมาพบกันแต่ละปี ก็ต้องเป็นวันสงกรานต์

(นางช่วง อินทร์นวล ตำบลวัดโบสถ์ อำเภอวัดโบสถ์)

การเล่นมอญซ่อนผ้า

การเล่นมอญซ่อนผ้า เล่นได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ทั้งชายและหญิง ไม่จำกัดจำนวน ใช้สถานที่เป็นลานกว้าง ๆ ได้ร่มไม้ หรือในลานวัด มีผ้า 1 ผืน (ผ้าขาวม้า) ม้วนเป็นเกลียวเล็ก ๆ ใช้สำหรับผู้เล่น ๓ คน ถือซ่อนไว้ข้างหลังขณะเดินเวียนรอบคนที่นั่งล้อมกันเป็นวงกลม ซึ่งจะปรบมือและร้องเพลงประกอบว่า

"มอญซ่อนผ้า ตุ๊กตาอยู่ข้างหลัง
ไว้นั่งไว้นี้ ฉันจะตีกันเธอ"

ใครมั่งแผลจะถูกวางผ้าไว้ข้างหลัง ผู้เล่นจะเดินเวียนไปอีกหนึ่งรอบ ถ้าคนที่ถูกวางผ้าไม่รู้ตัว ผู้เล่นก็จะหยิบผ้าขึ้นมาตีกันผู้นั่งได้ และคนนั้นจะเป็นผู้เล่นต่อไป

ในกรณีที่คนที่ถูกวางผ้ารู้ตัวก่อน จะลุกขึ้นหยิบผ้า แล้ววิ่งไล่คนที่ซ่อนผ้า ผู้ที่ซ่อนผ้าจะวิ่งไปนั่งแทนผู้ที่ถูกไป หากวิ่งไปนั่งไม่ทัน ก็จะถูกตีกัน และจะต้องเป็นผู้เล่นต่อไปอีกครั้ง จนกว่าจะได้นั่งในวงเหมือนเดิม

การเล่นชักเย่อ

ผู้เล่นใช้เชือกเส้นยาว ๆ 1 เส้น เล่นได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ทั้งชายและหญิง แบ่งผู้เล่นเป็น 2 ฝ่าย อาจเป็นชายล้วน หรือหญิงล้วน ทั้ง 2 ฝ่ายจะพยายามดึงเชือกจนอีกฝ่ายหนึ่งสู้ไม่ได้ ใครแรงน้อยกว่าก็จะถูกดึงไป และจะเปลี่ยนข้างแล้วแข่งกันใหม่จนกว่าจะแพ้ชนะกัน ฝ่ายเชียร์จะร้องเพลงเชียร์อย่างสนุกสนาน ดังตัวอย่าง

ชักเย่อ¹

โน เน โน นาด เอย	สีชมพูปลาด
พาดเอาไว้ที่ต้นข่อย	ทำบุญสิ่งใดหนอ
จะได้ร่วมหอกับพ่อหนุ่มน้อย ๆ	อิหฺงั้นเนื้อ ยายโต ช้างเจ้าในเน เอย
โน เน โน นาด	สองตีนเหยียบบาตร
สองมือคว้าผมเอย	ยอดหญิงมาช่วยกันชักชะ
ยอดรักมาช่วยกันเย่อ	บีบบิ้น บ้าบอ ชักให้เสมอกัน เอย

(นางจิว ทองกล้า อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 30 หมู่ 2
ต.ห่อแท้ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

ชักเย่อ²

โนเนโนนาดเอย (ชาย)	สองมือก็พาดจับข้อมือเอย (ตั้ง 1 ที)
โนเนโนนาดเอย (ชาย)	สองมือก็พาดจับนมเอย (ตั้งเลย)
โนเนโนนาดเอย (หญิง)	มือชวาก็พาดแก้มเอย

(นางน้ำหวาน พักคอง บ้านใหม่ ต.ท่างาม อ.วัดโบสถ์
จ.พิษณุโลก)

2. การเล่นเพื่อขอฝน

ในวันสงกรานต์ นอกจากเป็นวันขึ้นปีใหม่แล้ว ยังเป็นวันเริ่มต้นฤดูกาลทำนาของชาวบ้านอีกด้วย ตามความเชื่อของชาวบ้าน ถ้าปีใดฝนตกน้อยไม่พอทำนาทำไร่ ก็จะต้องขอฝนจากเทวดา ผ่านวิธีการเล่นขอฝนผนวกอยู่ในเทศกาลตรุษ - สงกรานต์ แบ่งออกได้ดังนี้

2.1 การเล่นนางตั้ง

2.2 การเล่นนางตาล

2.3 การเล่นนางบั้งก็

2.4 การเล่นลิงลม

2.5 การเล่นแม่ศรี

2.6 การแห่นางแมว

การเล่นนางตั้ง นางตาล บั้งก็ ลิงลม และแม่ศรี เป็นการเล่นเพื่อเสี่ยงทาย คาดเดาเอาว่าปีนี้ฝนจะดีไหม น้ำจะมากหรือน้อย ใช้ผู้เล่นเป็นร่างทรง 1 คน แล้วทำพิธีเซ่นสรวงบูชาเทวดาด้วยของหอม มีดอกไม้ รูปเทียน แป้ง น้ำมัน และหมาก 1 คำ ผู้เล่นคนอื่น ๆ นั่งล้อมรอบร่างทรงซึ่งถืออุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น กระดัง บั้งก็ ใบตาล อย่างใดอย่างหนึ่ง ขึ้นอยู่กับการเล่นประเภทใด เมื่อผู้เล่นคนอื่น ๆ ร้องเพลงเชิญผีลงมาเข้าคนทรง ก็จะมีอาการตัวสั่น ขยับอุปกรณ์ที่ถือไปมา เมื่อสักถามจนพอใจแล้วก็จะเชิญผีออกไป

สำหรับ การเล่นลิงลม และแม่ศรี ไม่ใช้อุปกรณ์อื่นประกอบ ผู้เล่นเป็นลิงลม ต้องเป็นผู้ชาย พอผีเข้าจะมีอาการวิ่งขึ้นต้นไม้ ที่เลี้ยงจะคอยกระตุกผ้าขาวม้าที่คาดเอวผู้ที่เป็
ร่างทรงลืมนมเอาไว้ ถ้าจะให้ผีออกก็ร้องไฮดัง ๆ ช่างหัว เหมือนเป็นการเรียกขวัญกลับมา

ผู้เล่นแม่ศรี จะนุ่งขาวห่มขาวเป็นร่างทรง ถ้าผีเข้าจะมีอาการสั่นเทิ้มทั้งตัว ผู้เล่นก็จะถามเรื่องน้ำที่ชาวบ้านจะเป็นอย่างไร แล้วก็เชิญผีออกจากคนทรง

การแห่นางแมว ใช้แมวเป็นอุปกรณ์ในการเล่น โดยจับแมวใส่กรง และแห่ไปตามบ้านต่าง ๆ ร้องเพลงขอฝนไปด้วย ขบวนแห่แมวไปถึงบ้านใครก็จะต้องเอาน้ำมารดแมว และให้รางวัลกับคนแห่เป็นเหล้าบ้าง เงินบ้าง แห่ไปจนถึงค่ำ ถ้าฝนยังไม่ตกลงมาในฤดูทำนา ก็จะแห่นางแมวอีกจนกว่าฝนจะตก

เนื้อหาในเพลงเหล่านี้ บอกเหตุผลที่ต้องแห่นางแมว เพราะถ้าฝนไม่ตก ชาวบ้านจะได้รับความเดือดร้อน ขาดแคลนข้าวปลาอาหาร ดังข้อความที่ว่า

“ไม่ได้กินข้าว	ข้าวตายฝอย
ไม่ได้กินอ้อย	อ้อยเป็นแมง
ไม่ได้กินแดง	แดงคอคอต
.....	.....
เทวดาฝนเลย	ฮา ๆ เฮ ๆ ฝนก็เทลงมา”

จะเห็นได้ว่า วิถีชีวิตของชาวบ้านในชนบท ผ่าฟันอุปสรรคในการดำเนินชีวิต และคิดวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น แบบลองผิดลองถูก บางครั้งก็ล้มเหลว บางครั้งก็มีปัญหาจนแก้ไม่ได้ เช่น ฝนตกมากจนน้ำท่วม ไร่นาเสียหาย หรือฝนไม่ตกเลย จนทำมาหากินไม่ได้ การเล่นต่าง ๆ เหล่านี้กำลังสูญหายไปตามกาลเวลา

อย่างไรก็ตาม การเล่นเพื่อขอฝนทุกชนิด จะมีการร้องเพลงเป็นส่วนประกอบเพื่อให้มีผู้เล่นที่เป็นคนทรงแต่ละประเภท ยกเว้น การแห่นางแมว กิจกรรมที่ชาวบ้านปฏิบัติมาเป็นการรวมพลังของกลุ่มชนทำให้มีความสามัคคีกัน

ภูมิปัญญาในประเพณีตรุษ - สงกรานต์

เทศกาลตรุษ - สงกรานต์ ของชาวบ้านในชนบทมีความสำคัญต่อวิถีการดำเนินชีวิตมายาวนาน สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ จึงนับว่าในรอบ 1 ปี วันตรุษ - สงกรานต์ เป็นวันขึ้นปีใหม่ของคนไทยแต่ดั้งเดิม ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการประกอบอาชีพในสังคมเกษตรกรรม และเป็นการสร้างสัมพันธ์อันดีระหว่างหนุ่มสาวในสังคมชนบท ดังนี้

1. ก่อนจะเริ่มต้นปีของการทำนาหว่าน ซึ่งในอดีตทำนาได้เพียงครั้งเดียว ชาวบ้านจะเฉลิมฉลองวันตรุษ (ส่งท้ายปีเก่า) และต้อนรับปีใหม่ (วันสงกรานต์) โดยมีการทำบุญตักบาตร ทุ่มบุญ รุ่งพระศาสนาด้วยการขนทรายเข้าวัด และก่อพระเจดีย์ทราย เป็นต้น หลังจากต้อนรับปีใหม่แล้ว ชาวบ้านก็จะลงมือทำนาตามฤดูกาล

2. เป็นการเปิดโอกาสให้หนุ่ม - สาวได้พบปะสังสรรค์กันอย่างมีอิสระ เนื่องจากสังคมชนบท ลูกสาวจะต้องอยู่ในสายตาของพ่อแม่ ประพฤติตนอยู่ในกรอบประเพณีอันดีงาม ดังนั้นวันขึ้นปีใหม่จึงเป็นวันที่หนุ่ม ๆ สาว ๆ และเด็ก ๆ ทุกเพศ ทุกวัยมีความสุข สนุกสนาน เพลิดเพลินกันอย่างแท้จริง

3. เป็นธรรมเนียมนิยมในชนบท ซึ่งปลูกฝังจิตสำนึกให้ลูกหลานที่จากบ้านเกิดไปอยู่ต่างถิ่น จะต้องกลับมารวมกัน และแสดงความกตัญญูต่อบุคคลที่ต่อพ่อแม่ และผู้มีพระคุณ ด้วยการรดน้ำดำหัว ขอพรจากผู้มีพระคุณในวันสงกรานต์ทุกปี

4. บรรพบุรุษมีกุศโลบาย รวมพลั้งคนในท้องถิ่นด้วยการจัดกิจกรรมภายในครอบครัว และขยายสู่ชุมชน ทำให้เกิดความรัก ความสามัคคีจากการละเล่นต่าง ๆ ในวันสงกรานต์ อาทิเช่น การเล่นลูกช่วงฮิมเลเล การเล่นมอญซ่อนผ้า เพลงช้อย เพลงพวงมาลัย และชักเย่อ เป็นต้น

5. ชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาท้องถิ่น โดยเฉพาะปัญหาหลักของอาชีพเกษตรกรรมในอดีต คือ ปัญหาฝนแล้ง ชาวบ้านต้องหาวิธีการแก้ปัญหาเพื่อเป็นการบำรุงขวัญ และเป็นกำลังใจแก่เกษตรกร ด้วยการแห่นางแมว (แห่ไปทุกวันจนกว่าฝนจะตก อาจจะได้ผลบ้าง ไม่ได้ผลบ้าง) นอกจากนี้ ยังมีการเล่นนางด้ง นางตาล นางนึ่งกั ลิงลม และแม่ศรี ซึ่งเป็นการเล่นเพื่อขอฝน เช่นเดียวกับการแห่นางแมว

ประเพณีบวชนาคอำเภอวัดโบสถ์

ประเพณีการบวช ในอำเภอวัดโบสถ์เป็นประเพณีที่ชาวบ้านมีความเชื่อว่า งานบวชเป็นงานที่ได้บุญแรง ผู้ที่ไปร่วมงานก็จะได้รับบุญมาก ผู้ที่เป็นเจ้าภาพจะมีความอิมเอิบ ปลอดภัยลูกได้บวช เพราะพ่อแม่จะได้านิสงค์จากบวชของลูกมาก เมื่อตายก็จะได้ไปสวรรค์ ภาษาชาวบ้านก็จะพูดว่า "ได้เกาะชายผ้าเหลืองสู่ขึ้นสวรรค์" ผู้บวชได้ตอบแทนคุณบิดามารดา ซึ่งนิยมปฏิบัติสืบต่อกันมาจนทุกวันนี้

อายุจิ๋ว ทองกล้า (อายุ 75 ปี) เล่าว่า "การบวชในสมัยก่อนจะสนุกสนานมาก มีการเตรียมงานกันหลายวัน ต้องเตรียมอาหารในการจัดงาน เช่น หมักเหล้า และเตรียมอุปกรณ์ในการบวช เช่น ผ้าไตร บาตร ตาลปัตร ปิ่นโต หมอน ร่ม กรวยอุโบสถ์ และที่ขาดไม่ได้ คือ หมอทำขวัญในการบวช นอกจากนี้ ยังต้องจ้างคนตรีปี่พาทย์เพื่อมาบรรเลงเวลาทำขวัญนาคอีกด้วย รวมทั้งกลองยาวเพื่อใช้ในการแห่มาเข้าโบสถ์"

จากคำบอกเล่าของยายจิว ทองกล้า เป็นภาพงานบรรณาการในอดีตที่ทุกคนในหมู่บ้าน จะเต็มอกเต็มใจมาช่วยกันลงแรงหุงหาอาหาร ช่วยงานทุกอย่างเต็มที่ โดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย ทำให้เกิดความสมัครสมานสามัคคี รักใคร่กลมเกลียวกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นการเอาบุญ และเอาแรงกัน ถ้าอาหารอะไรหมดหรือขาดเหลือ ก็จะทำขึ้นมาใหม่ อาหารที่นิยมทำในงานบวช ได้แก่ แกงหยวก แกงขี้เหล็ก ขนมจีนน้ำยา หัวตาลจิ้มน้ำพริก ผัดถั่วงอก และของหวาน ซึ่งอาหาร ส่วนใหญ่เป็นอาหารพื้นบ้าน ซึ่งมีแม่ครัวที่มีความชำนาญช่วยประกอบอาหารแต่ละอย่าง

นอกจากการทำขวัญตามประเพณีแล้ว ยังมีเพลงแห่หน้าค ซึ่งทำให้เกิดความสนุกสนาน ครึกครื้นในขณะที่มีการแห่หน้าคจากบ้านไปที่วัด มีขบวนกลองยาว และนางรำรำรำ และร้องเพลง แห่หน้าค เดินเวียนประทักษิณรอบอุโบสถ 3 รอบ ก่อนที่หน้าคจะเข้าโบสถ์เพื่อประกอบพิธีอุปสมบท

เนื้อหาในเพลงแห่หน้าคบอกให้มาทราบว่ามีคนคอยพ่อนาคอยู่ข้างหลัง ไม่อยากจะให้พ่อนาคบวช ดังข้อความที่ว่า "ถ้าไม่เกรงผู้ช่วย จะไปแย่งเอาภรรยาผู้ช่วย จะไม่ให้พ่อนาคบวช เอ๊ยแล้วเอ๊ย" เมื่อตั้งใจบวชก็ให้บวช เพื่อโปรดพ่อแม่ที่เลี้ยงดูมา เป็นการทดแทนคุณครั้งหนึ่งของลูกผู้ชาย

ตัวอย่างเพลงแห่หน้าค

เพลงแห่หน้าค¹

ไอ้พ่อนาคฉันเอ๋ย ข้าละเว้ย พ่อคุณเอ๋ย นาคจำ	
เข้า ๆ เย็น ๆ ก็เดินเล่นหัวตลิ่ง คราวนี้จะบวชเสียจริง ๆ แล้วเอ๊ย	(ซ้ำ)
ไอ้พ่อนาคฉันเอ๋ย ข้าละเว้ย พ่อคุณเอ๋ย นาคจำ	
เสียงระนาดดังจิ้งจอก คราวนี้จะบวชก็เสียจริงเอ๊ยแล้วเอ๊ย	(ซ้ำ)
เสียงฆ้องดังจอก	เสียงระนาดดังจิ้ง
คราวนี้จะบวชเสียจริง เอ๊ยแล้วเอ๊ย...	
ไอ้พ่อนาคฉันเอ๋ย...พ่อคุณเอ๋ย นาคจำ	
ย่างตื่นเข้าโบสถ์	จะบวชโปรดมารดา
ที่เขาทุกซ์	(ที่เขาซักผ้าเอี้ยว ที่เขาเคี้ยวข้าวก่อน
จะบวชแทนคุณเขาเสียก่อนเกิดเอ๊ย)	(ซ้ำ)
ไอ้พ่อนาคฉันเอ๋ย...พ่อคุณเอ๋ย นาคจำ	
(ก็เขามีพ้อมีแม่	หรือเขาก็แห่กันมา

สงสารแต่นาคก็กำพรว้า เอ้ยแล้วเอ้ย) (ซ้ำ)

ไอ้พ่อนาคฉันเอ๋ย...พ่อคุณเอ๋ย นาคจำ
(ถ้าน้องมีปีกอย่างกา ก็น้องจะพานาคบิน
ไม่ให้พ่อนาค เดินดิน เอ้ยแล้วเอ๋ย) (ซ้ำ)

ไอ้พ่อนาคฉันเอ๋ย...พ่อคุณเอ๋ย...นาคจำ
(อย่าไปพะวงพะวงไอ้สิกงสิกา อีกทั้งสิกาเมื่อเกลี้ยง
ไม่ได้เลี้ยงนาคมา ให้เชื่อคำก็ฉันว่าไว้เอ๋ย) (ซ้ำ)

ไอ้พ่อนาคฉันเอ๋ย...พ่อคุณเอ๋ย...นาคจำ
(ก็ไอ้ที่พูดกันไว้ ก็ไอ้ได้ต้นข่อย
ก็นานนัก น้องไม่คอยแล้ว เอ๋ย) (ซ้ำ)

(นางจิว ทองกล้า อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 30 หมู่ 2
ต.ห่อแท้ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

เพลงแห่ นาค²

พ่อนาคฉันเอ๋ย	พ่อเจ้าประคุณนาคเขา
มะม่วงต้นดำ	อินทผาไลมันต้นใต้
น้องรับรักให้ไม่ได้	เอ้ยแล้วเอ๋ย
พ่อนาคฉันเอ๋ย	พ่อเจ้าประคุณนาคเขา
ใครเป็นฐุ่นาคบ้าง	ก็ให้มาสังนาคเสีย
พ่อนาคจะละห้อยละเหี่ย	เอ้ยแล้วเอ๋ย
พ่อนาคเอ๋ย	พ่อนาคเขา
พ่อไพร่หลังวัด	เพิ่งสลัดไบอ่อน
ให้พอบวชเรียนเสียก่อน	เอ้ยแล้วเอ๋ย

(นางมาลัย แพงมิ่ง อายุ 67 ปี บ้านเลขที่ 134 หมู่ 7
ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

เพลงหน้าค³

พ่อนาคฉันเอ๋ย	ข้าละเหวย พ่อนาคจำ
ไอ้ที่นัดกันไว้ที่ได้ต้นข่อย (ข้า)	ถ้าบวชนานน้องไม่คอยแล้วเอ๋ย
พ่อนาคฉันเอ๋ย	ข้าละเหวย จะบวชไปนาน ๆ
จะได้เป็นสมภารวัดนี้	ถ้าไม่เกรงผู้ช่วย
จะไปแย่งเอากรวยอุปัชฌาย์	จะไม่ให้พี่นาควันทา เอ๋ยแล้วเอ๋ย
หนทางเดินยาก	มีแต่ชวากหนามไฟ
ถ้าน้องเป็นกา	น้องจะพาพี่นาคบิน
จะไม่ให้พ่อนาคเดินดิน	เอ๋ยแล้วเอ๋ย
พี่นาคฉันเอ๋ย	ข้าละเหวย ใครจะเลี้ยงควายฝูง
ใครจะจูงควายเฒ่า	พี่จะบวชไปไยเล่า แล้วเอ๋ย
พ่อนาคฉันเอ๋ย	ข้าละเหวย เอานมไตโต เข้ามาล่อ
เท่าหม้อเท่าไห	พี่จะบวชไม่ได้ยังไง เอ๋ยแล้วเอ๋ย

(นางอรุณี ทรัพย์แหยม อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 84 หมู่ 4
ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

เพลงรำวงในงานบวช

การที่ชาวบ้านไปรวมกันช่วยทำงานในวันบวช เวลาค่ำก็มีการรำวง นางจิว ทองกล้า
กล่าวไว้ว่า ในการจัดงานแบบนี้ (งานบวช) ตอนกลางคืนถ้าจะมีการจัดงานรำวงภายในหมู่บ้าน
เป็นโอกาสให้หนุ่มสาวพบรักกันได้ และมีกิจกรรมร้องเพลงเกี่ยวพาราสีกัน เนื้อหาในบทเพลงเชิญชวน
ให้รำวง เล่นสนุกสนาน และเกี่ยวพาราสีในวงรำวง ดังปรากฏในเพลงต่อไปนี้

ตามองตา	รูปร่างเอวงามวิไล	ทำใจพี่ไผ่ละเมอ
ยิ้มหวานจิต	ฉันมันจนคนรัก	น่าน้อยใจนัก
	ไม่มีคนรักในวงเพื่อนรำ	
ยิ้มเชิญรำ	ร้องรำ ร้องรำกับพี่	อย่าหลบหน้าหนี
	ทำให้พี่วังเวง	
ดอกบัวไทย	เธอนั้นสวยนักหนา	ยิ่งกว่าชิงช้าของฉัน
	หากเธอตาย	ฉันต้องวាយชีวัน

	มามาตายด้วยกัน	ขึ้นสวรรค์คู่กันกับเธอ
สวัสดี	สวัสดีเธอจำ	ฉันมาด้วยความคิดถึง
	จิตใจคะนึง	คิดถึงฉันจึงได้มา
ไถ่ถาม	หันหน้ามามอง	เขามีเจ้าของจองแล้วหรือยัง
กิมมาละเนื้อ	บ้านน้องอยู่ที่ไหน	ไม่ไกลที่จะติดตาม
	รูปร่างสวยงาม	พี่จึงได้ตามมาเกี่ยว
	ติดเนื้อต้องตาเสียนี้กระไร	
แหวนสวมก้อย	บุญฉันน้อย	หวังใจได้ชม
	รักมาชื่นชม	ระทมเลือนลอย
สายบัว	สายบัว สายบัว	น้องเตรียมตัวชั้นหมากจะมา
	เดือนสี่ก็ต่อเดือนห้า	ชั้นหมากจะมาให้น้องเ... ะมัด

การร้องรำทำเพลงในงานบวชนาค เป็นกรรมวิธเพื่อเฉลิมฉลองการบวชไปด้วย ก่อนที่ผู้บวชจะไปเป็นพระภิกษุ เป็นเวลา 3 เดือน ซึ่งในอดีตการบวชแต่ละครั้งจะต้องบวชให้ได้พรรษา คือ ต้องอยู่ให้ครบ 3 เดือนเป็นอย่างน้อย

ภูมิปัญญาในประเพณีบวชนาค

1. ความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของบรรพบุรุษ ถูกสืบทอดต่อ ๆ มาจนเป็นประเพณี อันดีงามที่ชาวไทยอายุ 20 ปีต้องบวชเป็นพระภิกษุ เป็นกุศโลบายที่จะสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ให้ยั่งยืนนานมาจนถึงทุกวันนี้
2. พิธีกรรมในการทำขวัญนาคก่อให้เกิดจิตสำนึกรับผิดชอบต่อตนเอง และครอบครัว นอกเหนือจากคำสอนนาคให้เข้าใจถึงหน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อบิดามารดา
3. วัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกันในชุมชน ท้องถิ่น ชนบท มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความเคารพนับถือกันเหมือนญาติพี่น้อง จึงแสดงออกอย่างมีระบบตั้งแต่วันเตรียมงาน วันงาน และหลังเลิกงาน ชาวบ้านให้แรงกายทำงานตามที่ตนถนัดทั้งหญิง และชาย ต่างฝ่ายต่างเอาแรง ชิงกันและกัน ก่อให้เกิดความสามัคคีขึ้นในชุมชน และทำให้คนรู้จักทำบุญกุศลสูงส่งด้วย

4. คนไทยรักความสนุกสนาน เมื่อช่วยกันทำงานเสร็จแล้วก็พักผ่อนด้วยการร้องเพลง และร่ำวงแบบพื้นบ้าน แม้จะไม่มีแบบแผน แต่ก็สวยงาม และคงจะเป็นจุดเริ่มต้นของนาฏศิลป์ไทย ต่อมา

5. ค่านิยมของคนไทย ฝากความหวังไว้กับลูกผู้ชายที่จะสามารถช่วยพ่อแม่ให้ได้ ไปสวรรค์ เพราะอานิสงส์จากการได้บวชลูกชาย ใครไม่ได้บวชก็ถือว่ายังไม่ได้ทดแทนคุณของพ่อแม่ ยังเป็นคนดิบ สมัยก่อนผู้ชายต้องบวชจึงจะได้ชื่อว่าเป็นคนสุก เมื่อสึกออกมาแล้วจึงจะแต่งงานได้

ประเพณีงานบวชของชาวบ้าน สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตชาวบ้านที่มีความสามัคคี ใช้แรงกายช่วยงานบุญ ในขณะที่เดียวกันก็มีความบันเทิงด้วยการร่ำวงของหนุ่มสาวอย่างสนุกสนาน รื่นเริง เช่นเดียวกับในเทศกาลตรุษ - สงกรานต์ มีการละเล่นที่ทำให้หนุ่มสาวได้พบปะรักใคร่กัน สิ่งที่ย้ายไปก็หายไปแล้ว เช่น การละเล่นเพื่อขอฝน การละเล่นของหนุ่มสาวในวันสงกรานต์ สิ่งที่เหลืออยู่ ก็คือ รูปแบบของประเพณีที่ปฏิบัติสืบ ๆ ต่อกันมา คนรุ่นหลังคงจะเรียนรู้อดีตของตน ดังที่ ขงจื้อ กล่าวว่า "คนที่ไม่รู้อดีตของตน ก็เป็นคนที่ไม่มีความรับผิดชอบ"

ประเพณีแต่งงาน อำเภอวัดโบสถ์

ชาวบ้านมีค่านิยมว่า ถ้าลูกผู้หญิงได้แต่งงานตามประเพณีไม่ว่าจะยากง่ายไปเลย ๆ เป็นการทดแทนบุญคุณของพ่อแม่ ทำให้พ่อแม่มีความสุข พ่อแม่ก็มีหน้ามีตา

การพบปะของหนุ่มสาวในสมัยก่อน เวลาไปเที่ยวงานวัด ก็ต้องมีผู้ใหญ่หรือพ่อแม่ไปด้วย ต้องอยู่ในสายตาผู้ใหญ่ตลอดเวลา ถ้าหนุ่มรักสาว ก็ต้องมาคุยที่บ้านผู้หญิง ผู้ใหญ่จะไม่ให้อยู่ด้วยกัน ดมดล่าฟังสองต่อสอง เมื่อตกลงปลงใจว่าจะแต่งงานกัน ก็จะให้ผู้ใหญ่มาพูดทาบถามสู่ขอ การสู่ขอ สมัยก่อนจะไม่แพงเหมือนปัจจุบัน

ผู้หญิงสมัยก่อน เรียนหนังสือน้อย เมื่อจะต้องแต่งงาน จะออกเรือน ต้องมีการฝึกปฏิบัติ งานบ้านงานเรือนให้ดีเสียก่อน เพื่อจะได้ทำหน้าที่ภรรยาที่ดีคอยปรนนิบัติสามี และดูแลลูก

เมื่อถึงเวลาจัดงานแต่ง ฝ่ายเจ้าสาวต้องจัดเตรียมเลี้ยงฝ่ายเจ้าบ่าว อาหารที่ทำก็เป็นแบบง่าย ๆ เป็นอาหารพื้น ๆ ในหมู่บ้าน แต่จะห้ามไม่ให้มีแกงบอน เพราะเชื่อว่าจะทำให้เกิดการวิวาทว่าร้าย ซึ่งกันและกัน ไม่เป็นสิริมงคล มีการกันประตูของเจ้าบ่าว ญาติฝ่ายเจ้าสาวจะเป็นผู้ล้างเท้าทำความสะอาดให้เจ้าบ่าว

นอกจากนี้ ฝ่ายเจ้าสาวต้องเตรียมเช่นมี เป็นการบอกกล่าวผีเห้าย่าผีเรือนว่า ลูกหลานจะแต่งงาน ขอให้ผีปู่ ย่า ตา ยาย คู่มครองป้องกัน อย่าให้มีเหตุร้าย หรืออันตรายใด ๆ เรียกว่า ทำขวัญแต่งงาน หมอทำขวัญจะผูกข้อมือให้เจ้าบ่าว เจ้าสาว และบรรดาญาติพี่น้องก็จะผูกข้อมือพร้อมกับอวยพร

ขันหมากที่ฝ่ายเจ้าบ่าวจัดมา มีขนมหลายอย่าง เช่น ขนมโก๋ ขนมปลา ถั่วตัด ฯลฯ และผลไม้ เช่น มะพร้าว ส้มโอ มีใบเงิน ใบทอง ถือว่าให้คู่บ่าวสาวมีเงินมีทอง มีถั่วงาที่ใส่มาในสินสอดทองหมั้น ก็เชื่อว่า ให้ชีวิตของคู่บ่าวสาวเจริญงอกงามเหมือนกับถั่ว และงา

เมื่อประกอบพิธีรดน้ำสังข์แล้ว ในการส่งตัวมักจะมีหิน และพิทวงไว้บนหัวนอนของคู่บ่าวสาว เชื่อว่าให้คู่บ่าวสาวใจหนักเหมือนหิน ก็คือ ให้มีความอดทนต่อการทำงาน และให้ใจเย็นเหมือนพิทวง เวลาเกิดการทะเลาะเบาะแว้งกัน ให้รู้จักโอนอ่อนผ่อนปรนและให้อภัยซึ่งกันและกัน

ผู้หญิงที่มีลักษณะกุลสตรีในสมัยก่อนต้องรู้จักการบ้านการเรือน รู้จักการรับจ่ายใช้สอย และรู้จักเก็บเงินเก็บทอง มีคำสอนโบราณไม่ให้หญิงที่เหมือน "แมงมาเหาะ แม่เลาะข้างรั้ว อีผู้หญิง อีผู้หญิง อีกระซังกันรั้ว" หมายถึง ผู้หญิงที่ไม่อยู่บ้านไปเที่ยวบ้านอื่น ไม่สนใจการบ้านการเรือน เรื่องอาหารการกินให้แก่สามี และไม่เก็บเงินเก็บทอง ให้จ่ายฟุ่มเฟือยเป็นกระซังกันรั้ว เป็นสิ่งไม่ดี ดังนั้น ในบททำขวัญแต่งงาน จึงมีคำสอนเป็นข้อปฏิบัติของฝ่ายหญิง ดังนี้

"เมื่อผัวจะกินก็ให้ดูจัดแจงหุงข้าวต้มแกงไว้ทำ ต้มผักหน่อ ปลาข่างไฟ แกงอะไรอย่าใส่ผักให้มากนักไม่สู้ดี อย่ารู้จักทำงานนอกหมุดหนักต่อผัว"

"ยามค้าอย่าเที่ยวเตร่ อย่าโลเลแกล้งแฉะเรือนการหย่าการเรือน คอยตักเตือนค่าได้"

"จงปรนนิบัติผัวตนเมื่อเจ้าจะนอน ให้ไว้พระสวดมนต์ ถือศีลห้า เป็นต้น สวัสดิมีชัยเมื่อค่ำราตรี เข้าที่กราบเท้าผัว เป็นการดีแก่ตัว ไม่มีชั่วสักเวลา"

การแต่งงานในสมัยก่อน ผู้หญิงมีหน้าที่รับผิดชอบทุกอย่างภายในบ้าน ผู้ชายมีหน้าที่ทำงานหาเงินมาเลี้ยงดูบุตร และภรรยา จึงมีคำเปรียบเทียบกับ สามีเป็นช้างเท้าหน้า ภรรยาเป็นช้างเท้าหลัง งานแต่งงานจึงมีความสำคัญต่อชีวิตครอบครัว และแสดงให้เห็นว่า ความมีหน้ามีตาของพ่อแม่อยู่ที่ลูกสาวได้แต่งงาน

ปัจจุบันรูปแบบของประเพณีการแต่งงานไม่นิยมจัดงานที่บ้านของฝ่ายหญิง เปลี่ยนสถานที่เป็นโรงแรม หรือห้องประชุม การจัดงานทั้งหมดเป็นหน้าที่ของเจ้าของสถานที่ ไม่มีการยกขันหมาก

ไม่มีการทำขวัญแต่งงาน หม่อมสาวยุคปัจจุบันไม่ให้ความสำคัญกับเรื่องการแต่งงาน กลับนิยมทำตามวัฒนธรรมตะวันตก เช่น อยู่ด้วยกันในวัยเรียน บ้างก็ท้องก่อนแต่งงาน นี่คือ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมไทยที่เราสังเกตได้ในระยะเวลาประมาณ 50 – 60 ปีที่ผ่านมา ในช่วงชีวิตของคน ๆ หนึ่งสามารถเห็นความแตกต่างระหว่างอดีตกับปัจจุบันได้อย่างชัดเจน

ภูมิปัญญาในประเพณีแต่งงาน

สิ่งที่บรรพบุรุษเรียนรู้การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม ปรากฏในรูปแบบของประเพณีต่าง ๆ สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาอันชาญฉลาดแฝงอยู่ในการดำเนินชีวิตโดยเฉพาะการแต่งงาน ซึ่งเป็นการสร้างครอบครัวใหม่ ควรปฏิบัติตนอย่างไร จึงจะนำพานาวาชีวิตไปถึงฝั่งอย่างราบรื่น มีดังนี้

1. การใช้ฟัก และหินวางไว้บนหัวเตียง เป็นข้อเตือนใจในภววิชีวิตคู่ต้องใจเย็น เหมือนฟัก หนักแน่นเหมือนหิน จึงจะประคับประคองครอบครัวให้ดำรงอยู่ได้

2. ความเอื้ออาทรของพ่อแม่ที่มีต่อลูกตลอดเวลา ถึงแม้จะแต่งงานไปแล้ว ก็คอยตักเตือนและดูแลอยู่ห่าง ๆ จนกว่าจะเป็นครอบครัวที่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ (ปรากฏในคำขวัญแต่งงาน)

3. การกำหนดให้ฝ่ายชายสร้างเรือนหอก่อนแต่งงาน เป็นสิ่งที่สร้างความมั่นใจว่าอย่างน้อยก็ต้องมีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง พร้อมทั้งจะทำมาหากินเลี้ยงปากเลี้ยงท้องตนเองต่อไปได้

4. การเรียกค่าสินสอดทองหมั้นจากฝ่ายชาย เป็นหลักประกันว่า ฝ่ายชายต้องพอมีฐานะอย่างเพียงพอที่จะไม่ตกต่ำในภายหลัง ถ้าฝ่ายชายขาดสนเงินทองก็ต้องมีความขยันหมั่นะอดทน และสามารถเป็นผู้นำครอบครัวได้

5. การครองชีวิตคู่ที่สมบูรณ์ บรรพบุรุษชี้ให้ฝ่ายชาย และหญิงต้องมีศีล 5 เหมือนกัน ถึงแม้จะทำมาหากินร่ำรวย แต่ถ้าไม่มีศีล 5 ครอบครัวก็ยากที่จะยั่งยืนอยู่ได้ตลอดรอดฝั่ง เป็นการให้หลักธรรมมาปฏิบัติ เพื่อประคับประคองชีวิตคู่ให้มีความสุขอย่างสมบูรณ์ ดังคำสอนที่ว่า “ให้ไว้พระสวดมนต์ ถือศีลห้า” เป็นต้น

6. การแต่งงานเป็นการปฏิบัติหน้าที่เพิ่มขึ้นของทั้ง 2 ฝ่าย นอกเหนือจากหน้าที่ที่มีต่อพ่อแม่ พี่น้อง ครูบาอาจารย์ เพื่อน เจ้านาย และลูกน้อง แล้วยังต้องมีหน้าที่ปฏิบัติต่อสามี (ภรรยา) ซึ่งเป็นที่รับรู้ของหมู่ญาติที่มาในงานแต่งงานด้วย

บทที่ 6

วิถีชีวิตในการประกอบอาชีพ

อาชีพเกษตรกร

นางจิว ทองกล้า ชาวบ้านตำบลห่อแท้ อำเภอวัดโบสถ์ ได้ถ่ายทอดเรื่องราวของชีวิตเกษตรกรในอดีต ซึ่งต้องบุกเบิก หักร้าง ถางพง ด้วยกำลังของตัวเอง ไม่มีเครื่องทุ่นแรง “ฉันหักรอนมันด้วยกำลัง ถึงหน้าถางฉันก็ถาง ถึงหน้าไถฉันก็ไถ...ไถที่เป็นโคกเป็นคัน ฉันก็ฟันฉันก็ขุด” จนกระทั่งมือด้าน (ก็ดูขมือฉันด้าน) พอเหนื่อยก็พัก หายเหนื่อยก็ทำต่อไป ความลำบากของชาวไร่ชาวสวน ต้องอาบเหงื่อต่างน้ำ กว่าจะได้เงินมาไม่ง่ายเลย “ฉันอวยหรือดวงน้ำ ช่างตราครุฑรำเสียเหลือเกิน กว่าจะได้มาเป็นเงิน ไม่ใช่ได้กันมั่วเลย” จากประสบการณ์ในอดีตของชาวไร่สะท้อนให้เห็นความยากจน ซึ่งชาวบ้านจำต้องยอมรับสภาพความยากจน ดังข้อความที่ว่า

“ฉันมาเป็นคนทำกิน

ฉันต้องพรวนดินเป็นอนโคคน

ก็วาสนาของฉันมันจน

ฉันต้องคิดตัดใจ...ตัดใจ”

ถึงแม้ชาวบ้านจะมีความลำบากยากจน ก็อดทนต่อสู้ เพราะ “ถ้าเราไม่คิดสร้างตัว พวกเราจนอนอดตาย” ภาพสะท้อนชีวิตของเกษตรกร ชาวไร่ ชาวสวน และชาวนา คือ วิถีชีวิตในอดีตของคนไทยแท้ ๆ ที่กำลังเลือนหายไปพร้อม ๆ กับเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เข้ามามีบทบาทในชีวิตของคนยุคปัจจุบัน

สิ่งที่แสดงให้เห็นภูมิปัญญาของชาวบ้านในการประกอบอาชีพต่าง ๆ เป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากการสังเกต ทดลองทำ และเรียนรู้สืบทอดจากบรรพบุรุษมาเป็นเวลานาน โดยเฉพาะชาวอำเภอวัดโบสถ์มีอาชีพเสริมนอกเหนือฤดูกาลทำนา เป็นการหารายได้เพิ่มเติม อาชีพที่ชาวบ้านหารายได้เพิ่มมีดังนี้

1. การทำน้ำตาลโตนด
2. การจักสาน
3. การทอผ้า

ความรู้เกี่ยวกับต้นตาลโตนด

ตาลโตนด คือ ต้นตาลที่ชาวบ้านนิยมปลูกไว้หัวไร่ปลายนาเพื่ออาศัยร่มเงา มีมากในตำบล วัดโบสถ์ ตำบลท้อแท้ และตำบลท่างาม ตาลโตนดเป็นพืชที่สามารถปลูกได้ในดินทุกชนิด และมักขึ้นอยู่ตามท้องนา ไม่มีพืชอื่นปกคลุม ต้นตาลที่มีอายุประมาณ 12-15 ปี ขึ้นไป จึงจะสามารถเก็บเกี่ยวผลได้ จากช่อดอก ซึ่งโค้งงอปลายค่อนข้างแหลมคล้ายวง เรียกว่า งวงตาล หรือ พวยตาล ผลมีขนาดใหญ่เป็นทะลาย ผลกลม ตาลโตนด 1 ต้น สามารถให้ลูกตาลเฉลี่ย 10-13 ทะลาย ต่อปี ใน 1 ทะลายจะมีผลเฉลี่ย 5-10 ผล ผลอ่อนมีสีเขียว ผลแก่มีสีม่วงแก่ ผลตาลที่ใกล้แก่ จะนำเอาเมล็ดข้างในที่ยังอ่อนอยู่มาปอกเปลือกที่หุ้มเมล็ดออก จะได้ผลตาลอ่อนมีรสหวานนำไปทำ ลูกตาลลอยแก้ว ผลสุกเต็มที่จะมีสีม่วงแก่เกือบดำ หรือดำ ผิวเป็นมัน ภายในผลมีเปลือกหุ้มเป็น เส้นใยละเอียด เมื่อสุกมีสีเหลือง สีสด เนื้อนุ่มมีกลิ่นหอม

การทำน้ำตาลโตนด

ส่วนของต้นตาลโตนดที่นำมาทำน้ำตาลได้จากช่อดอก เรียกว่า งวงตาล ซึ่งเป็นต้นตาลตัวผู้ ส่วนต้นตาลตัวเมียจะออกช่อดอกเป็นทะลาย ให้น้ำตาลมากกว่าตาลตัวผู้ ดังต้นตาลสูงจะให้น้ำตาลดีกว่าต้นตาลเตี้ย การที่จะได้น้ำตาลจากต้น ใช้วิธีรองจากดอก และใช้เจาะยอดอ่อนจากลำต้น งวงตาล 1 งวง จะให้น้ำตาลได้น้อย 3 เดือน ต้นตาลโตนด 1 ต้น จะมีช่อดอกประมาณ 3-5 ช่อ ตาลตัวเมียจะออกช่อดอกหลังต้นตาลตัวผู้เล็กน้อย สามารถเก็บร่อน้ำตาลได้ตลอดปี

ภาพประกอบ 7 การปีนต้นตาล

ภูมิปัญญาในการทำน้ำตาลโตนด

ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ของคนป็นต้นตาลเพื่อร่อนน้ำตาลสดจากช่อดอกของต้นตาล แสดงถึงภูมิปัญญาดังนี้

1. การรวนช่อดอก หรือการรวนวงตาล จะทำให้ได้น้ำตาลปริมาณมากกว่าปกติ และให้น้ำตาลอย่างต่อเนื่องประมาณ 3-4 เดือน

วิธีการรวนช่อดอก หรือวงตาล ใช้ไม้ไผ่ 2 ท่อน ยาวประมาณ 30-40 เซนติเมตร เรียกว่า ไม้คาบตาล นำมาผูกติดกันที่ปลายข้างหนึ่ง ทำเป็นคีมไม้ เมื่อป็นขึ้นไป ก็ใช้คีมไม้สอดระหว่างวงตาล จับปลายคีมไม้บีบเข้าหากันอย่างเบามือ และรวนอย่างสม่ำเสมอ ประมาณ 7-14 วัน ไม้รวนช่อดอกวงตาล (ตัวผู้) จะใช้ไม้แบนและสั้นกว่า ส่วนไม้รวนช่อดอกตัวเมีย จะใช้ไม้กลมและยาวกว่า

ภาพประกอบ 8 ไม้คาบตาล

2. หลังจากรวนช่อดอกแล้ว จะมัดช่อดอกรวมกันประมาณ 4 ช่อต่อมัด แะในกระบอกรับน้ำหรือดินโคลน แะไว้ 2 วัน 2 คืน จะได้น้ำตาลสดปริมาณเพิ่มมากขึ้น (ถ้าแช่ช่อดอกในน้ำใ้ จะทำให้น้ำตาลสดไหลออกมาน้อย) เรียกว่า การตองตาล หลังจากนั้น จึงปาดตาล

3. การปาดตาล ใช้มีดปาดตาลคมกริบสอดเก็บไว้ในปลอกมีดเหน็บเอาไว้ ใช้พะองไม้ไผ่ผูกติดกับต้นตาล ป็นขึ้นไปถึงยอดตาล ใช้มีดปาดตาล ปาดช่อดอกบาง ๆ ออกครั้งละ 2-3 มิลลิเมตร ทุก ๆ วัน ๆ ละ 2 ครั้ง ในตอนเช้า รอให้น้ำตาลสดไหลลงกระบอกรับไม้ไผ่ที่นำไปรองรับไว้

ประมาณ 8 – 10 ชั่วโมง จึงขึ้นไปเก็บผลผลิต และใช้มีดปาดใหม่อีกครั้งในตอนเย็น ใช้กระบอกล้างน้ำร้อนรับน้ำตาลไว้ตลอดคืน ขึ้นไปเก็บตอนเช้าผลัดเปลี่ยนกันเช่นนี้

4. กระบอกล้างน้ำร้อนที่ใช้รองน้ำตาล ต้องรมควันไฟจากพื้นที่ใช้ใบตาลแห้ง กระบอกล้างน้ำร้อนจะมีสีน้ำตาล ๆ และกลิ่นหอม ในกระบอกล้างน้ำร้อนจะใส่น้ำเค็มหรือน้ำพะยอม 2-3 ชัน เพื่อช่วยไม่ให้น้ำตาลบูดเร็วเกินไป ถ้าใส่น้ำเค็มจะได้น้ำตาลคุณภาพดี

ภาพประกอบ 9 กระบอกล้างน้ำร้อนรองน้ำตาลสด

เมื่อน้ำตาลสดลงมาจากต้น จะต้องรับน้ำหนักจนถึงไฟ เคี้ยวในกระทะใบบัว แล้วบรรจุภาชนะไว้รับประทานหรือจำหน่ายต่อไป ส่วนกระบอกล้างน้ำร้อนจะล้างด้วยน้ำร้อน แล้วแขวนให้แห้งพร้อมที่จะนำไปใช้งานต่อไป

ปัจจุบันกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรขวัญใจพัฒนา หมู่ที่ 3 ต.ท้อแท้ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก ได้พัฒนาการผลิตน้ำตาลสดโดยผ่านการสเตอริไลส์ บรรจุขวดจำหน่าย

การทำน้ำตาลปึก (น้ำตาลก้อน)

น้ำตาลสดที่รองมาจากต้น ถ้าต้องการทำเป็นน้ำตาลปึก ก็จะนำไปใส่กระทะใบบัว ซึ่งมีผ้าขาวบางกรองเอาฟองน้ำตาล และเศษไม้เคี้ยวออก แล้วก่อไฟให้หมดควัน จึงนำกระทะใบบัวมาตั้งบนเตาไฟ คอยเติมฟืนให้รักษาระดับความร้อนคงที่ พอน้ำตาลเดือดประมาณ 1 ชั่วโมงครึ่ง น้ำตาลจะงวด มีฟองผุดขึ้นคลุมผิวน้ำตาลในกระทะ ใช้กระบวยตักฟองออกทิ้ง (หรือเก็บไว้เคี้ยวทำขนมตังเม) เพื่อให้น้ำตาลมีสีสวยน่ารับประทาน

ภาพประกอบ 10 การเคี่ยวน้ำตาลสด

เมื่อน้ำตาลเหนียวหนึบหนับ ฟองที่ผุดขึ้นเริ่มยุบตัวลง จะมีเสียงแตกดังปุบปับ ยกกระทะลงจากเตาไฟ ใช้ไม้กวอน (ทำจากไม้ต้นหนุ่น เรียกว่า ไม้กระหนวน) กวนน้ำตาลจนเหนียว เริ่มเป็นสีขาว ใช้เวลาประมาณครึ่งชั่วโมง ต่อจากนั้น ใช้กระบวยตักน้ำตาลหยอดลงในถ้วย ซึ่งมีผ้าขาวบางรองอยู่วางบนตะแกรง ทิ้งไว้ให้น้ำตาลแห้ง จึงแกะออกจากถ้วย ประกอบเป็นคู่ ๆ พร้อมออกจำหน่าย เรียกว่า น้ำตาลปึก

ภาพประกอบ 11 น้ำตาลปึก

การทำน้ำตาลกะทิ

ใช้น้ำตาลสดเทใส่กระทะตั้งไฟประมาณ 3.5 ลิตร ใส่มะพร้าวชูด (10 – 12 ผล) ลงไปกวนประมาณ 1 ชั่วโมง จนน้ำตาลแห้งได้ที่ จึงใส่เนยครึ่งกิโลกรัม กวนให้เข้ากัน แล้วตัก น้ำตาลกะทิใส่ในกระดิ่งที่มีผ้าดิบรองไว้ รอให้เย็น จึงนำไปบรรจุถุง และปิดปากถุงด้วยเปลวเทียน เพื่อจำหน่ายต่อไป

ทรัพยากรในท้องถิ่น ชาวบ้านสามารถนำมาบริโภค และจำหน่ายได้รายได้เพิ่มขึ้น ถึงแม้ว่าอาชีพทำน้ำตาลโดนดจะเป็นอาชีพที่เสี่ยงอันตราย มีคนจำนวนน้อยที่ทำได้ แต่ผลผลิต ของต้นตาลกลับทำรายได้เป็นกอบเป็นกำ และกำลังเป็นสินค้าที่นิยมของผู้บริโภค เพราะรสชาติ อันหอมหวานของน้ำตาลสด และน้ำตาลปึก ซึ่งทำให้มีการรวมกลุ่มทำเป็นอาชีพในปัจจุบันที่บ้าน เหล่าขวัญ หมู่ที่ 3 ตำบลท้อแท้ อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก

ประโยชน์ของต้นตาลโดนด

ตาลโดนด หรือ ต้นตาล เป็นต้นไม้ที่นำมาใช้ประโยชน์ได้ดังนี้

1. ต้นตาล ทำไม้ตาล ซึ่งเป็นไม้เนื้อแข็ง ทนทาน นำมาทำเป็นองค์ประกอบต่าง ๆ ของบ้านเรือน และทำเป็นเฟอร์นิเจอร์ ทำโต๊ะ เก้าอี้ ไม้ตีพริก เป็นต้น
2. ใบตาล นำมาสานเป็นหมวก พัด หรือใช้มุงหลังคาบ้าน ทำเชื้อเพลิง
3. คอตาล และหัวตาล นำมาทำอาหาร เช่น หัวตาลจิ้มน้ำพริก หรือแกงกะทิ
4. ลอนตาลอ่อน อยู่ในหัวตาล รับประทานสด หรือนำมาทำลูกตาลลอยแก้ว หรือทำวุ้นตาลสด
5. จาวตาล คือ ลอนตาลที่อยู่ในลูกตาลสุก ฝานเอาเนื้อข้างในมาทานสด หรือนำจาวตาลมาเชื่อมก็ได้
6. พวยตาล หรือ งวงช้าง (ช่อดอก) ในพวยตาลจะมีน้ำตาลออกมาจากพวยตาล นำมาทำเป็นน้ำตาลสด น้ำตาลโดนด (น้ำตาลปึก) และน้ำตาลกะทิ
7. ผลตาลสุก นำเอาเส้นใยละเอียด ซึ่งมีสีเหลืองสด คั้นเอาเส้นใยออก มีกลิ่นหอม ใช้ปรุงเป็นขนมที่เรียกว่า ขนมตาล
8. รากของต้นตาล ใช้ทำยารักษาโรค
9. ช่อดอกตัวผู้ (งวงตาล) ใช้ตากแห้งเป็นส่วนผสมของยาบำรุงกำลัง

อาชีพทำน้ำตาลโตนด ทำให้ชาวบ้านมีงานทำในยามว่างจากการทำนา ทำไร่ ทำสวน ถ้ามีการส่งเสริมอย่างจริงจัง ตั้งแต่การปลูกต้นตาล การพัฒนาพันธุ์ให้เป็นต้นตาลเดี่ยว ๆ ให้น้ำตาลมาก ๆ การผลิต และการจำหน่ายให้ครบวงจร ก็จะทำให้ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ดีขึ้น เพราะมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการทำน้ำตาล หรือผลิตภัณฑ์แปรรูปอื่น ๆ จากต้นตาลโตนด

ภูมิปัญญาจากการจักสาน

เครื่องมือเครื่องใช้ภายในบ้านสมัยก่อน ส่วนมากทำมาจากไม้ไผ่ ซึ่งเป็นต้นไม้ที่หาง่าย ราคาถูก ชาวบ้านจะทำขึ้นใช้เองในครอบครัว บางทีก็ยึดเป็นอาชีพจักสาน ทำขายส่งหารายได้เพิ่ม จากผลการวิเคราะห์เครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำจากไม้ไผ่ เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ ดังนี้

1. อาชีพจับปลา เครื่องมือที่ใช้จับปลาที่ทำจากไม้ไผ่ ได้แก่

1.1 ลอบ	ใช้ดักปลา
1.2 อีรัน	ใช้ดักปลาไหล
1.3 อีจู้	ใช้ดักปลาไหล
1.4 ไช	ใช้ดักปลา
1.5 กระชัง	ใช้ขังปลา
1.6 (อี) ข้อง	ใช้ใส่ปลา
1.7 (อี) สุ่ม	ใช้สุ่มปลา
1.8 ตะกร้า	ใช้ใส่ปลา

2. อาชีพทำนา เครื่องมือที่ใช้ไม้ไผ่เป็นส่วนประกอบบ้าง และทำจากไม้ไผ่ ได้แก่

2.1 เกวียน	ใช้ลากข้าว
2.2 กระแหะ	ใช้ลากข้าว ขนาดเล็กกว่าเกวียน
2.3 กระบุง	ใช้ใส่ข้าว
2.4 ตะแกรง	ใช้ร่อนข้าวที่เมล็ดลีบออก และแยกฟางออกจากข้าว
2.5 กระด้ง	ใช้ผัดข้าว ร่อนเอาผง และสิ่งสกปรกออกจากข้าว
2.6 บั้งก็	ใช้รองขี้ควาย ขณะควายเดินย่ำนวดข้าว
2.7 คันฉวย	ใช้ไม้ไผ่ท่อน ๆ ดัดปลายงอ ๆ (ปลายอาจเป็นเหล็กงอ ๆ ก็ได้)

ใช้ลากฟางข้าว หรือส่งฟางข้าวออกจากเมล็ด

เครื่องมือเครื่องใช้ภายในบ้านที่ทำจากไม้ไผ่ มีดังนี้

1. เปลไม้ไผ่ ใช้นอนเล่นเวลากลางวัน มักผูกไว้ใต้ถุนบ้าน หรือได้ร่มไม้
2. ชะลอม ใช้ใส่ของมีทั้งขนาดใหญ่ ขนาดเล็ก
3. เเซ่ง ใช้ใส่ของจำนวนมาก ๆ
4. ตะกร้า ใช้ใส่ของ หรือผลไม้ ตะกร้าลายไทย
5. กะโล่ ใช้มัดข้าว หรือตากปลา ตากหมู
6. หวด ใช้นึ่งข้าวเหนียว

เครื่องมือที่ทำจากผักตบชวา ได้แก่ กระเป่า กล้องใส่กระดาษเช็ดมือ และหมวก เป็นต้น

เปลไม้ไผ่

นายเฉลียว แต่งอ่ำ อายุ 79 ปี บ้านเลขที่ 28 หมู่ 4 ตำบลท่างาม อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก ได้เล่าถึงวิธีการทอเปลไม้ไผ่เพื่อทำขาย เปล 1 อัน ใช้เวลาทอ 7 วัน ขายได้ในราคา 350 บาท (พ.ศ. 2547)

อุปกรณ์

1. ไม้ไผ่
2. ขวาน
3. เลื่อย
4. ไม้ค้ำ
5. คีมตัด
6. คีฬา
7. มีด
8. เข็ม
9. สิว
10. น้ำยากันปลวก
11. น้ำยาเคลือบเงา

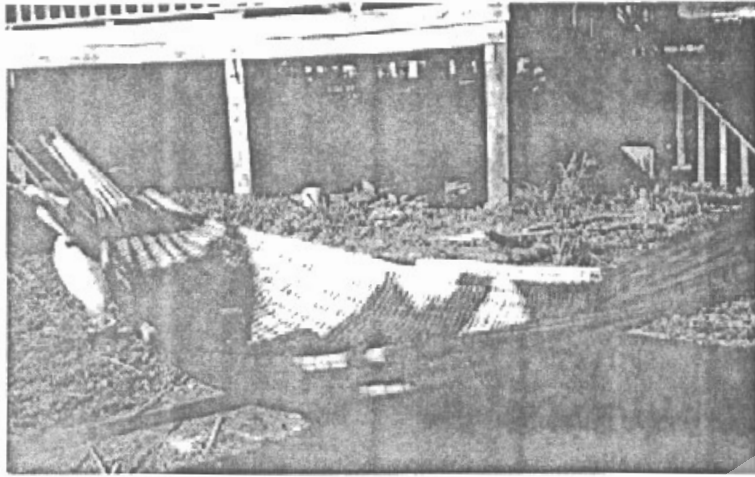

ภาพประกอบ 12 การเข้าขอบเปลไม้ไผ่

วิธีทำ

1. ตัดไม้ไผ่ขนาด 7 ศอก 10 นิ้ว ความยาวประมาณ 3 เมตรกว่า หรือประมาณ 8-9 ปล้องไม้ไผ่ ไซ้ไม้สด
2. นำไม้ไผ่มาลือคด้วยคางไฟจากส่วนหัวเปลไผ่ 1 ปล้อง และท้ายปล้อง 1 ปล้อง เจาะรูด้วยสิ่ว ใช้ขวานตอกสิ่วให้เข้าในโพรงไม้ไผ่เจาะเป็นรูปสี่เหลี่ยม เจาะให้ลึกเข้าของไม้ไผ่ เพื่อสอดไม้ไผ่ไว้แขวนเปล
3. ใช้ขวานผ่าหัวเปล หลังข้อที่ 1 ใช้สิ่วเจาะไม้ไผ่ลงขนาด 1 นิ้ว แล้วลอกไม้ที่เจาะออก โดยเจาะให้ถึงโพรงของเปลอีกด้านหนึ่ง ก่อนเจาะแบ่งไม้ไผ่ประมาณครึ่งปล้อง เพื่อทำซี่ไว้สานเปล แล้วใช้สิ่วขุดไม้ไผ่ขอยออก
4. นำเปลที่เจาะแล้วมาวางบนไม้ค้ำ ไม้ค้ำจะตัดหัวท้ายเป็นแฉกเพื่อค้ำซี่ไม้ของเปล
5. ไซ้ไม้ไผ่ขนาดครึ่งศอกกว้าง 1 นิ้วสาน ส่วนหัวเปล และหางเปล จะใช้ไม้ไผ่ขนาดเล็กประมาณครึ่งศอก สานตรงกลางเปลจะใช้ไม้สานขนาดใหญ่กว่า เวลาสานต้องสานไป ค้ำซี่ไม้ไป เพื่อขยับเปลให้เข้าหากัน
6. การสานตรงกลางเปล ต้องเพิ่มซี่ไม้อย่างละ 2 ซี่ เพื่อให้มีความแน่น โดยสาน ขยับกันไปมา
7. ตรงขอบจะบิดเป็นเกลียวเพื่อสานเข้าทับกันกับอันที่สานใหม่ เพื่อกันหลุด เมื่อ สานเสร็จเก็บขอบด้วยไม้ประมาณ 1 นิ้ว เพื่อกันขอบที่บิดโดยใช้คีมลือคหนีบ และใช้เชือกไนลอน มัดให้แน่นระหว่างซี่จนสุดหัวท้ายเปล ไม้ที่ทำขอบนำไปสอดในปล้องไม้ไผ่ เพื่อความเรียบร้อย
8. ใช้ยาฉีดกันมอด พอแห้งแล้วนำมาทาด้วยน้ำยาเคลือบให้เกิดเงาสวยงาม

ภาพประกอบ 13 เปลไม้ไผ่

सानแข่ง

นายชัยกิจ อุ่นวงศ์ อายุ 50 ปี บ้านเลขที่ 226 หมู่ 4 ตำบลท่างาม อำเภอดงเจริญ จังหวัดพิษณุโลก ถ่ายทอดวิธีการสานแข่ง

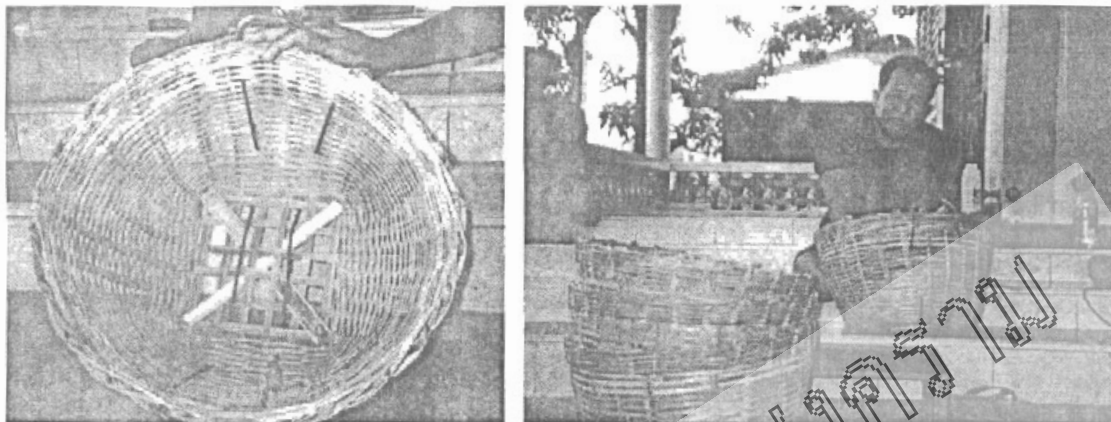
อุปกรณ์

1. ไม้ไผ่
2. มีด
3. เชือก
4. สายยาง

วิธีทำ

1. เตรียมจักตอก ขนาดกว้างประมาณครึ่งนิ้ว
2. เริ่มสานจากกันแข่ง โดยใช้ไม้ไผ่ขนาดนี้วครึ่งขัดไขว่กันไว้ เพื่อความแข็งแรงของ
3. สานขัดสลับไปมาจนถึงปากแข่ง
4. เมื่อสานถึงปากแข่ง บิดตอกเก็บ โดยสานทับเข้าไปในปากแข่ง เพื่อความเรียบร้อย
5. ให้เชือกร้อยจากกันแข่งถึงปากแข่ง ใช้สายยางทำหูหิ้ว เพื่อสะดวกในการจับ

การสานแข่งในแต่ละวันจะสานได้วันละ 3 ลูก ถ้าไม่ได้จักตอก หรือจักตอกแล้ว สานเลย ถ้าหากจักตอกเตรียมไว้แล้ว จะสานได้วันละ 6 ลูก โดยแข่งแต่ละลูกมีความกว้างประมาณ 15 นิ้ว จำหน่ายลูกละ 40 บาท (พ.ศ. 2547)

ภาพประกอบ 14 - 15 ภาพประกอบของต่าง ๆ

ตะกร้า

นางน้ำเต้า นามพรทรง อายุ 57 ปี บ้านเลขที่ 19 หมู่ 1 ตำบลท้อแท้ ถ่ายทอดวิธี
สานตะกร้าไว้ ดังนี้

อุปกรณ์

1. ตอก
2. หวาย
3. คีมสานตะกร้า
4. สีย้อมผ้า
5. วานิช
6. น้ำมันสน
7. เครื่องเสียดหวาย และตอก

วิธีทำ

1. ย้อมสีตอกโดยต้มน้ำให้เดือดใส่สีที่ต้องการ ใส่เกลือ และตอก ต้มประมาณ 20 นาที เสร็จแล้วล้างน้ำออกพอสีจางก็นำไปตากให้แห้ง

2. ใช้แม่พิมพ์ เริ่มด้วยสานกันตะกร้าด้วยลายขั้ดธรรมดา และมัดติดกับแม่พิมพ์
3. สานลายขั้ดขึ้นเป็นรูปแล้ว ขอบตะกร้าทำด้วยหวาย พันอีกครั้ง
4. ใช้วานิชผสมกับน้ำมันสน ทาเคลือบให้ทั่วทั้งใบ

จากรูปแบบของตะกร้าใช้ไส้ของ อาจดัดแปลงเป็นรูปต่าง ๆ แตกต่างกันไป และเพื่อประโยชน์ใช้สอยอื่น ๆ เวลาสานด้วยตอก ต้องพรมน้ำให้ตอกอ่อนสาง่าย

ตัวอย่างตะกร้าแบบต่าง ๆ

ภาพประกอบ 16 รูปแบบตะกร้า

ภูมิปัญญาจากการทอผ้า

อัจฉราพร ไชยะสุต (2529 : 281) กล่าวว่า “มนุษย์รู้จักทอผ้าขึ้นใช้ก่อน โดยเลียนแบบนกสานรัง และในครั้งแรกคงมีใช้ทอผ้า แต่เป็นการสานวัตถุเครื่องใช้ แล้วพัฒนามาเป็นการทอ” การทอผ้าจึงเกิดขึ้นจากการสังเกตจากธรรมชาติใกล้ตัว และค้นคิดหาวิธีการจากบรรพบุรุษสืบทอดต่อ ๆ กันมา

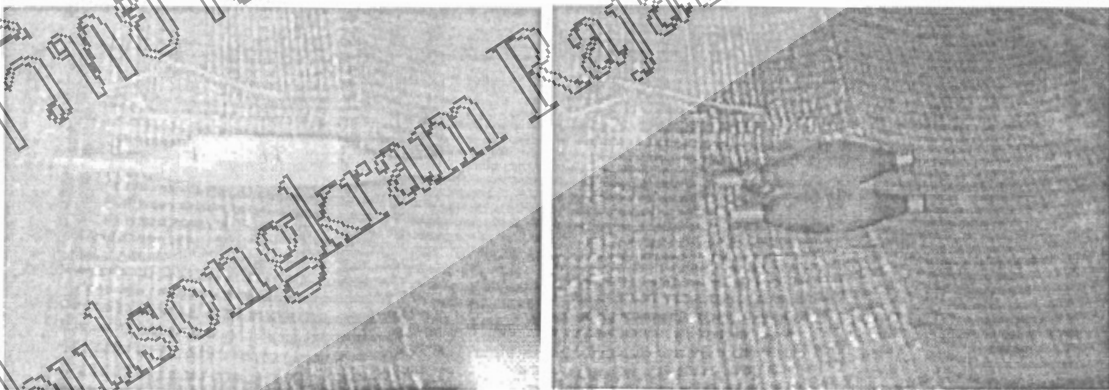
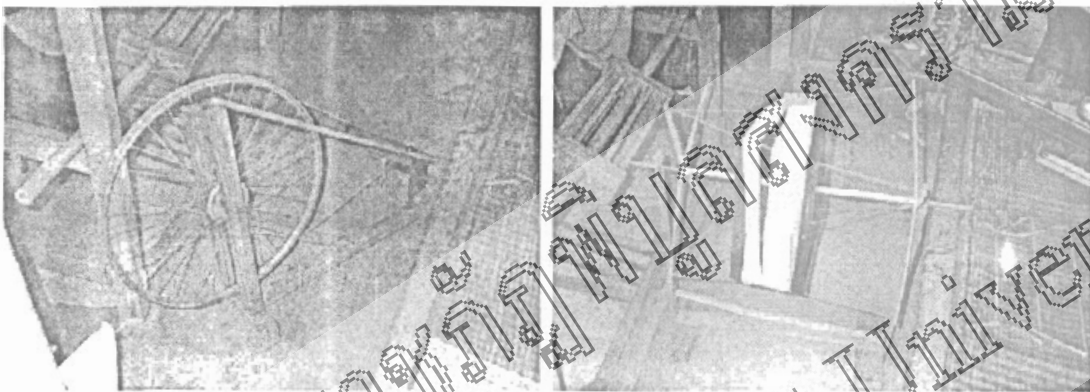
การทอผ้าของชาวบ้านอำเภอบัวโบสถ์ ทำขึ้นเพื่อสำหรับเอาไว้ใช้เอง โดยใช้วิธีทออย่างง่าย ๆ ด้วยการใช้เส้นด้ายที่ชื่อสำเร็จรูป ซึ่งไปตามยาวของผ้า เรียกว่า ด้ายยืน และขัดเส้นด้ายยืนเป็นมุมฉาก ทำให้เป็นผืนได้ เรียกว่า ด้ายพุ่ง เวลาทอต้องสอดด้ายพุ่งแต่ละเส้นให้เลยออกมาจนถึงเส้นริมสุดของด้ายยืน จึงกลับวกสอดเข้าไปใหม่ ทำให้มีริมผ้าเป็นเส้นตรงทั้งด้านยืนและด้านพุ่ง ขนาดกว้างของผ้าฝ่ายประมาณ 90 – 100 เซนติเมตร จากผ้าพื้นก็ประดิษฐ์เป็นลวดลายลงบนผืนผ้าเพิ่มความสวยงามยิ่งขึ้น

จากการสำรวจข้อมูลจากชาวบ้านตำบลบัวโบสถ์ และตำบลท่างาม ปรากฏว่าผ้าที่มีลวดลายมีชื่อต่าง ๆ กัน ดังนี้

1. ลายพงษ์เวียงแสน
2. ลายสร้อยตน
3. ลายดอกแก้ว
4. ลายกระเบื้อง
5. ผ้าพื้น
6. ลายครองตม
7. ลายดอกบ๊วย
8. ลายพื้นเมือง
9. ลายสอดคันทันเงิน
10. ลายข้าวหลามตัด
11. ลายหงส์
12. ลายนาก
13. ลายช่อผลกา
14. ลายหมากสุก
15. ลายผีเสื้อน้อย

16. ลายดาวกระจาย
17. ลายตีนจก
18. ลายกระเบื้อง
19. ลายคลองถม
20. ลายสายฝน
21. ลายตีนจก

ตัวอย่างเครื่องมือทอผ้า

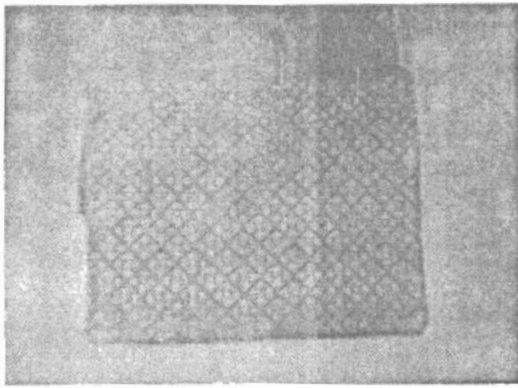

กระสวย

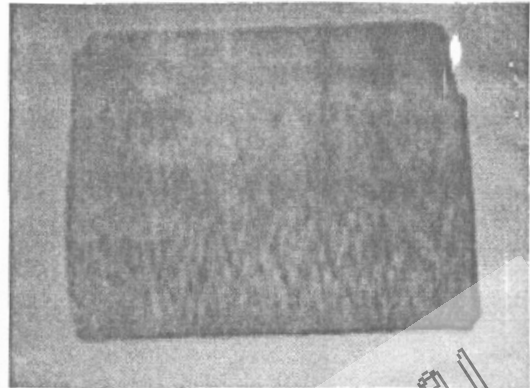
ด้ายม้วนใหญ่

ภาพประกอบ 17 - 20 อุปกรณ์ใช้ทอผ้า

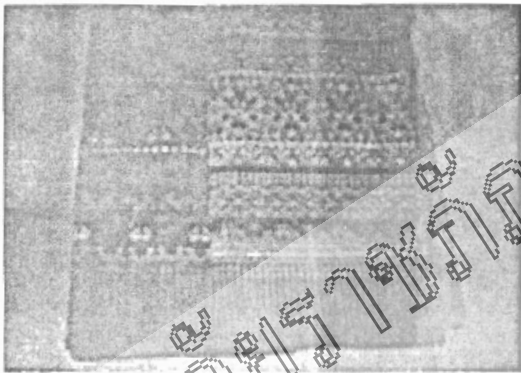
ตัวอย่างลายผ้า

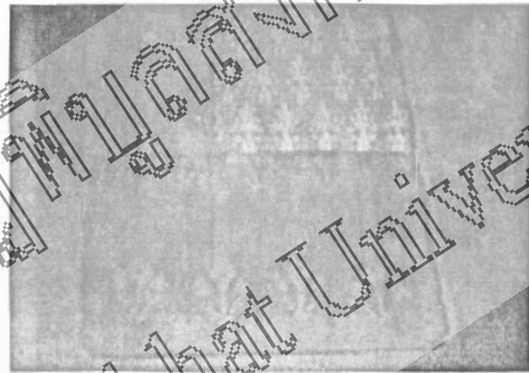
ลายดอกแก้ว

ลายสายฝน

ลายตีนจก

ลายดอกป๊อบ

ภาพประกอบ ๒1 - 24 ลายผ้าแบบต่าง ๆ

การทอผ้าที่สามารถเพิ่มรายได้ นอกเหนือจากการทำนาของชาวบ้านอำเภอดงโขงได้ เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โดยให้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น นำมาทดลอง ตัดแปลง แกะสลักเป็นลวดลาย นำมาใช้ได้อย่างมีคุณภาพจนสามารถจำหน่ายเป็นรายได้เสริมในครอบครัว ถ้าได้รับการส่งเสริมอย่างเป็นล่ำเป็นสันจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ภูมิปัญญาของท้องถิ่นก็จะเป็นเอกลักษณ์ ของชุมชนที่ทุกคนจะเกิดความภาคภูมิใจ และเกิดความรักท้องถิ่นของตนมากยิ่งขึ้น

บทที่ 7

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษานโยบายท้องถิ่นจากวิถีชีวิตชาวบ้านอำเภอบึงสามพัน จังหวัดพิษณุโลก มีจุดประสงค์เพื่อรวบรวมนโยบายท้องถิ่นจากวิถีชีวิตของชาวบ้านอำเภอบึงสามพัน ที่ปรากฏในเพลงกล่อมเด็ก การละเล่นของเด็ก ประเพณีท้องถิ่น และการประกอบอาชีพ ตลอดจน วิเคราะห์คุณค่านโยบายท้องถิ่นของอำเภอบึงสามพัน

ผู้วิจัยศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจาก	เพลงกล่อมเด็ก	จำนวน 51 เพลง
	การละเล่นของเด็ก	จำนวน 27 ชนิด
	ประเพณีท้องถิ่น	จำนวน 3 ประเภท
	การประกอบอาชีพ	จำนวน 3 อาชีพ

ผลการวิเคราะห์นโยบายท้องถิ่น ของอำเภอบึงสามพัน จังหวัดพิษณุโลก ดังนี้

นโยบายจากเพลงกล่อมเด็ก

เพลงกล่อมเด็ก เป็นสื่อสำหรับถ่ายทอดความรักของแม่ที่มีต่อลูก เพราะเสียงเพลงจะสร้างสายสัมพันธ์แห่งความรักให้เกิดขึ้นในใจของลูก ในเนื้อหาของเพลงยังสอนธรรมชาติศึกษาให้แก่เด็ก บางเพลงสะท้อนความต้องการของแม่ที่อยากให้ลูกมีความสุขจากการมีของเล่น จึงขอจากพระจันทร์ มีการสอดแทรกคำสอนให้มีความขยัน ไม่นอนตื่นสาย ซึ่งเป็นสิ่งละเอียดอ่อนที่หล่อหลอมอยู่ในใจของเด็ก จะเห็นได้ว่า การเลี้ยงดูเด็กสมัยก่อน ลูกได้รับความรัก ความอบอุ่นจากแม่อย่างแท้จริง ทำให้เด็กมีจิตใจมั่นคง มองโลกในแง่ดี มีทัศนคติที่ดีต่อคนรอบข้าง

นโยบายจากการละเล่นของเด็ก

ภาพสะท้อนจากการละเล่นของเด็กในอดีต เป็นวิถีชีวิตที่ต้องพึ่งตนเองตั้งแต่เด็ก ผสมผสานกับนโยบายของผู้ใหญ่ที่ถ่ายทอดวิธีการเล่น และช่วยหาอุปกรณ์ที่อยู่ใกล้ ๆ ตัว นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เป็นการสร้างความผูกพันที่พ่อแม่ดูแลเอาใจใส่ลูกตลอดเวลา

สิ่งที่เด็กได้รับจากการละเล่น นอกจากความสนุกสนาน ก็คือ การได้ฝึกสมาธิ เขาใจจดจ่อ ต่อการเล่น ฝึกสมองค้นหาวิธีการเอาชนะคู่แข่ง ฝึกความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ อาจจะคิดพลิกแพลง วิธีการเล่น หรือประดิษฐ์อุปกรณ์การเล่นด้วยมือของตนเอง การได้พบปะกันระหว่างเด็กจำนวนมาก สร้างความรัก ความคุ้นเคย และจดจำไปอีกนาน ตลอดจน ได้ปลูกฝังความรัก ความสามัคคี ในหมู่เด็กตั้งแต่เยาว์วัย ทำให้รู้สึกรักบ้านเกิด เมื่อเด็ก ๆ เหล่านั้นเติบโตเป็นผู้ใหญ่

ภูมิปัญญาในประเพณีท้องถิ่น

วิถีชีวิตในวัยผู้ใหญ่ มีกิจกรรมที่ชาวบ้านร่วมกันปฏิบัติจนเป็นประเพณีในท้องถิ่น ได้แก่ ประเพณีตรุษ – สงกรานต์ ประเพณีบวชนาค ประเพณีแต่งงาน สำหรับประเพณีเกี่ยวกับการตาย ผู้วิจัยได้ข้อมูลน้อยมาก จึงเว้นไว้ไม่กล่าวถึงในที่นี้

ผู้วิจัยพบว่า ประเพณีตรุษ – สงกรานต์ของอำเภอวัดโยธิน ยังคงสืบทอดมาจนทุกวันนี้ โดยเฉพาะการก่อพระเจดีย์ทราย เป็นการขนทรายเข้าวัดเพื่อทำนุบำรุงศาสนสถานทางหนึ่ง ทำให้บริเวณวัดวาอารามน่าดูขึ้น ที่ที่ลุ่มก็จะตื้นเขิน ผุดน้ำหลาก น้ำจะไม่ท่วมวัด สำหรับการสงฆ์พระ และการละเล่นสนุกสนานของหนุ่ม – สาวในอดีตนั้น ควรปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัย

ภูมิปัญญาที่แฝงอยู่ในวันสงกรานต์ เป็นวิธีการพักผ่อนหย่อนใจของหนุ่ม – สาวในชนบท เพราะหลังจากเล่นสงกรานต์เสร็จแล้ว ก็จะถึงฤดูการทำนา ไม่มีเวลาดูแลเล่นสนุกสนาน จนกว่าจะถึงวันสงกรานต์ (วันปีใหม่) ปีต่อไป และการที่ญาติพี่น้องของแต่ละครอบครัวที่แยกย้ายกันไป ได้มีโอกาสกลับมามีบ้านเกิดของตน จนเป็นประเพณีที่สร้างความอบอุ่นให้เกิดขึ้นอีกครั้งในวัยกลางคน ซึ่งเป็นสารเชื่อมโยงความรัก ความผูกพันในสถาบันครอบครัวของคนไทย ตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยชรา ครอบครัวไทยจึงมีความเป็นปึกแผ่นมั่นคงตลอดมา

ภูมิปัญญาในประเพณีบวชนาค

การที่พ่อแม่ได้ทำพิธีบวชนาค เป็นค่านิยมที่คนไทยทุกท้องถิ่นในประเทศไทยมีความปรารถนา จะได้บวชลูกชาย เนื่องจากการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษให้ลูกหลานที่เป็นผู้ชายได้ทำหน้าที่สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ รูปแบบการประกอบพิธีกรรมทำตามฐานะของเจ้าภาพ แต่ยังคง ขั้นตอนไว้ทุกอย่างเหมือนเดิม เช่น โขนผมนาค ทำขวัญนาค และพิธีอุปสมบท เป็นต้น ถ้าเจ้าภาพ มีฐานะดีก็จะมีมหรสพ เช่น ดนตรี รำวง หรือลิเก เอลิมอลองกันอย่างสนุกสนาน

การจัดงานบวชนาคเป็นการชักชวนคนในหมู่บ้านให้รู้จักการทำบุญทำกุศล ถึงแม้ไม่มีทรัพย์สินก็เอาแรงกายมาช่วยงานด้วยความเบิกบาน นับเป็นคุณธรรมประจำท้องถิ่นอันดีงาม ภายใต้ร่มเงาพระพุทธศาสนา การที่ชายหนุ่มได้บวชเรียนระยะหนึ่งจึงสึกออกมา เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนให้สูงขึ้นระดับหนึ่ง จึงนับว่าประเพณีการบวชเป็นการยกระดับจิตใจให้พร้อมที่จะเป็นผู้นำในครอบครัว และสังคมในท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ภูมิปัญญาในประเพณีแต่งงาน

การแต่งงานเป็นการเพิ่มจำนวนครอบครัวในสังคมของท้องถิ่น และเป็นกาเพิ่มประชากรอย่างมีวัฒนธรรม บรรพบุรุษกำหนดให้มีการสูขหมั้น และแต่งงานตามประเพณีอันดีงาม ถึงแม้รูปแบบของประเพณีจะเปลี่ยนแปลงไป แต่วิถีชีวิตของคนในสังคมยังคงสืบทอดภูมิปัญญาในการใช้ชีวิตคู่จากความเชื่อที่ควรปฏิบัติในวันแต่งงาน เช่น อาหารที่ห้ามทิ้ง (แกงบอน) การเซ่นผี หรือการสูขวัญแต่งงาน การส่งตัวเข้าหอ เป็นต้น

จากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษในการสืบวงศ์ตระกูล ชายยครอบครัวเชื่อมโยงเครือญาติให้เกิดขึ้นในสังคมโดยอาศัยประเพณี ซึ่งทุกคนในท้องถิ่นยอมรับและปฏิบัติต่อกันมา จึงทำให้สังคมเกิดความเข้มแข็งเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ภูมิปัญญาในการประกอบอาชีพ

อาชีพหลักของชาวอำเภอวัดโบสถ์ คือ เกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ ไร่ยละ 90 ไร่อื่น คือ ประมงเลี้ยงปลาน้ำจืด อุตสาหกรรมทำโรงสีข้าว เป็นต้น

การประกอบอาชีพของชาวบ้านสืบต่อมาจากบรรพบุรุษ โดยเฉพาะการทำนา ทำไร่ นอกจากชาวบ้านจะต้องใช้ความอดทน หลังสู้ฟ้าหน้าสู้ดินแล้ว เทคนิคและอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพก็เกิดขึ้นจากความคิด ปัญญา ที่สั่งสมและถ่ายทอดสืบมา พึ่งพาธรรมชาติแวดล้อม สามารถดำรงชีวิต และพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น โดยการทำอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้ครอบครัว จากการทำน้ำตาลโตนด การจักสาน และการทอผ้า ชาวบ้านสืบทอดภูมิปัญญามาจากบรรพบุรุษ เริ่มต้นด้วยการทำเพื่อใช้เอง ต่อมาก็เพิ่มผลผลิตจัดออกจำหน่ายในหมู่บ้าน มีรายได้มาจุนเจือครอบครัวเพิ่มขึ้น

ภาพวิถีชีวิตของชาวบ้าน สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาที่สั่งสมมา สมควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนา และเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นต่อไป

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ พบว่า ภูมิปัญญาของท้องถิ่นจากวิถีชีวิตในวัยเด็กถูกรอบคร้วหล่อหลอมจิตใจให้มีความรักผูกพันระหว่างแม่กับลูกด้วยการเลี้ยงดูอย่างใกล้ชิด เมื่อโตขึ้นรู้จักเข้าสังคมในหมู่เพื่อนบ้านใกล้เรือนเคียง สร้างความสัมพันธ์กันจากการได้เล่นด้วยกัน และรู้จักคิดสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์จากวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่น เมื่อถึงวัยผู้ใหญ่ต่างแยกย้ายกันไปทำงานที่อื่น ทุกคนก็ต้องกลับมาบ้านเกิดของตนเองในวันสงกรานต์ทุก ๆ ปี จนเป็นประเพณีปฏิบัติสืบทอดกันมาจนทุกวันนี้ ดังที่ เสฐียรโกเศศ (2516 : 176) กล่าวว่า "ไม่ว่าประเพณีใด ส่วนมากเมื่อแรกตั้งขึ้น ย่อมมีความหมายเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม คนส่วนมากเห็นดีก็เอาอย่างทำตาม และสืบทอดกันมา"

การทำพิธีขอฝนในวันสงกรานต์ แฝงไว้ด้วยภูมิปัญญาอันชาญฉลาด โดยเฉพาะการแห่ นางแมว เป็นการสร้างความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้นในชุมชน เมื่อยามเผชิญวิกฤติฝนแล้ง ชาวบ้านพร้อมใจกันมาร่วมขบวนแห่ นางแมว ไปตามบ้านทุกหลัง ด้วยความหวังว่า ฝนจะตกลงมา ซึ่งจะช่วยให้การทำนา ทำไร่ ทำสวนได้ผลผลิตเพียงพอเลี้ยงชีพไปอีก 1 ปี ซึ่งสอดคล้องกับ วรรณานาวิกมูล (2545 : 184) กล่าวว่า "พิธีแห่นางแมวเป็นกลไกทางวัฒนธรรมของชุมชนที่มุ่งประโยชน์แก่วิถีชีวิตการผลิตของชาวบ้านมากกว่าจะเป็นการขอฝนด้วยพิธีกรรมจริง ๆ" ถึงแม้ว่า เมื่อแห่ นางแมวแล้ว ฝนจะตกลงมาหรือไม่ก็ตาม ก็นับเป็นวิธีการรวมพลังของคนในหมู่บ้านให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการที่จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นของตน

ส่วนรับภูมิปัญญาในการประกอบพิธีบวชนาค หรือแต่งงานก็ดี นอกจากจะสร้างระเบียบให้เกิดขึ้นในท้องถิ่นแล้ว ยังเป็นการเตรียมตัวบุคคลที่จะสร้างครอบครัวใหม่ สังคมหล่อหลอมให้ปฏิบัติตนตามหลักพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหัวใจทางใจของพุทธศาสนิกชนตลอดมา

จากการศึกษาภูมิปัญญาในการประกอบอาชีพ ชาวบ้านยังไม่ได้ทำเป็นล่ำเป็นสันมากนัก ไม่ได้มุ่งที่จะทำให้เป็นอาชีพเสริมอย่างจริงจัง เป็นการทำให้ใช้ในครอบครัว ถึงแม้จะมีการรวมกลุ่มกันทำบ้างแล้ว แต่คงต้องอาศัยเวลาศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาให้เกิดผลิตภัณฑ์มาตรฐานต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านอื่น ๆ เช่น อาหารพื้นบ้าน สมุนไพรพื้นบ้าน สุขภาพ อนามัย และสถาปัตยกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น
2. รัฐบาลควรส่งเสริม สนับสนุนให้นักเรียน นักศึกษาได้ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างจริงจัง โดยบรรจุในหลักสูตรในทุกระดับชั้น
3. หน่วยงานในระดับจังหวัด ควรแสวงหาจุดร่วม และสมานความแตกต่างระหว่างภูมิปัญญาในแต่ละอำเภอ เพื่อพัฒนาให้เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
Pibulsongkram Rajabhat University

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุพรรณบุรี
Pibulsongkram Rajabhat University

บรรณานุกรม

กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ. (2541). รายงานการวิจัยภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนา
หลักสูตรการจัดการเรียนการสอน. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ.

กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา, กระทรวงศึกษาธิการ. (2531). ประวัติวัดหัวราชอาณาจักร
เล่ม 7. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.

การศึกษาวิเคราะห์จุดวิกฤต และจุดควบคุมอันตรายการแปรรูปน้ำตาลสดบรรจุขวด
พร้อมดื่ม ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรขวัญใจพัฒนา ตำบลท้อแท้ อำเภอ
วัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก. (2545). ม.ป.ท.

กิ่งแก้ว อรรถากร. (2519). คติชนวิทยา เอกสารนิเทศการศึกษา ฉบับที่ 184. หน่วยศึกษานิเทศก์
กรมการฝึกหัดครู.

คมคาย หมิ่นสาย. (2535). รายงานการวิจัย เรื่อง การศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านจังหวัด
เพชรบูรณ์ จากเครื่องมือประกอบอาชีพของชาวบ้านจังหวัดเพชรบูรณ์. ม.ป.ท.

ดารณี แดงดี และ วนิตา พงษ์ธรรม. (2542). วัดเสนาสน์. ม.ป.ท.

ตาลโตนด. (2544). นักเรียนชั้น ม.6/1 โรงเรียนวัดโบสถ์ศึกษา อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก.
ม.ป.ท.

นงคราญ กาญจนประเสริฐ. (2545). รายงานการวิจัย ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิต
สิ่งของเครื่องใช้โดยใช้เทคโนโลยีชาวบ้านของประชากรในจังหวัดพิษณุโลก และ
สุโขทัย. ม.ป.ท.

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์. (2544). วิถีชีวิตชาวใต้ ประเพณีและวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์ชมรมเด็ก.

ประเวศ วะสี. "ความหลากหลายทางชีวภาพ สัจธรรม และการศึกษาที่เข้าถึงความจริง"
นิเวศวิทยา ปีที่ 20 ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน 2536.

_____. (2536). การศึกษาของชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : บริษัท
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

ผาสุก มุทธเมธา. (2535). คติชาวบ้านกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต. กรุงเทพมหานคร :
ไอ เอส พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

- พรพันธุ์ เขมคนาคัย. (2541). รายงานการวิจัย การศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านอำเภอตากใบ
จังหวัดนราธิวาส ทุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. ม.ป.ท.
- พวงทอง สุดประเสริฐ. (2526). ประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลก. ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูพิบูลสงคราม พิษณุโลก.
- ไพวัน คงกระพันธ์. (ม.ป.ป.). ภูมิปัญญาชาวบ้าน : ห้องถิ่นสุขุทัย. ม.ป.ท.
- ภาคเหนือคู่มือท่องเที่ยวเมืองไทยของดวงกมล. (2532). บริษัทศูนย์การพิมพ์ดวงกมล จำกัด.
ยศ สันตสมบัติ. (2542). ความหลากหลายทางชีวภาพ และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนา
อย่างยั่งยืน. เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วรรณิ นาวิกมูล. (2545). "วัฒนธรรมพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น" ใน ไทยศึกษา พิมพ์ครั้งที่ 3.
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2540). ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2543). ทฤษฎีสังคมวิทยา เนื้อหา และแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น
พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุกัญญา ภัทรราชย์. (2542). "อินเดเล่ เพลง" สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง เล่ม 15.
กรุงเทพฯ : บริษัทสยามเพรสแมเนจเม้นท์ จำกัด ธนาคารไทยพาณิชย์.
- สุเทพ สุนทรภัสร์. (2530). ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการศึกษาวรรณกรรมล้านนา. เชียงใหม่ :
วิทยาลัยครูเชียงใหม่.
- ศุภรรณี ไชยอำพร และ สนิท สมัครงการ. (2542). การวิเคราะห์ทางสังคมเพื่อการพัฒนา.
พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : ไตรกราฟฟิค.
- สุพิศรา สุภาพ. (2520). สังคมและวัฒนธรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร :
ไทยวัฒนาพานิช.
- _____. (2536). สังคมและวัฒนธรรมไทย คำนิยม : ครอบครวั : ประเพณี.
พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- สุภาพร มากแจ้ง. (2542). การศึกษาวิถีชีวิตชาวมอญบางขุนเทียน "มอญบางกระดี"
ใน รวมบทความอผลงานวิจัยราชภัฏพัฒนาท้องถิ่น ครั้งที่ 1. ม.ป.ท.
- เสรี พงศ์พิศ. (2529). ดินสู่รากเหง้า : ทางเลือกและทัศนวิจารณ์ว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ชาวบ้าน.

เสรีรักษ์โกเศศ. (2516). **วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คลังวิทยา.

_____. (2515). **ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน และการศึกษา เรื่อง ประเพณีไทย**.

กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คลังวิทยา.

เสนาหา บุญยรักษ์ และ ทิพย์สุดา นัยทรัพย์. (2542). **ภูมินามจังหวัดพิษณุโลก โครงการศึกษาค้นคว้าวิจัยทางวัฒนธรรม**. สำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏพิบูลสงครามพิษณุโลก.

อัจฉราพร ไชยะสุด. (2529). **ความรู้เรื่องผ้า**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดเทคนิค 19.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2544). **ภูมิปัญญาภาคกลาง**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์.

<http://Suphanburi.doae.go.th/Techo01.htm>.

<http://www.nfe.go.th>.

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
Pibulsongkram Rajabhat University

วิทยากร

นางกานแก้ว เส็งวัฒน์. บ้านเลขที่ 233 หมู่ 7 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก.

นายแก้ว ใต้เพชร. อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 17 หมู่ 3 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก.

นางเครือ นุชเทียม. อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 24 หมู่ 3 ต.ห้อยแห่ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก.

นางจิว ทองกล้า. อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 75 ปี บ้านเลขที่ 30 หมู่ 2 ต.ห้อยแห่ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก.

นางเจียก มาเขียว. อายุ 78 ปี บ้านเลขที่ 10/1 หมู่ 3 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก.

นางเจือ นุชเทียม. อายุ 77 ปี บ้านเลขที่ 24 หมู่ 3 ต.ห้อยแห่ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก.

นายเจลิยว แดงอ่ำ. อายุ 79 ปี บ้านเลขที่ 28 หมู่ 3 ต.ท่างาม อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก.

นายเจลิยว ภูรุ่ง. อายุ 60 ปี บ้านเลขที่ 106 หมู่ 2 ต.ท่างาม อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก.

นางช่วง อินทร์นวล. อายุ 72 ปี บ้านเลขที่ 28 หมู่ 3 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก.

นายชัยกิจ อุ่นวงศ์. อายุ 50 ปี บ้านเลขที่ 226 หมู่ 4 ต.ท่างาม อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก.

ด.ญ.ชาลินี ทองรัตน์. อายุ 12 ปี บ้านเลขที่ 70 หมู่ 2 ต.ห้อยแห่ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก.

นางเชื้อ เพชรดี. อายุ 80 ปี บ้านเลขที่ 29 หมู่ 2 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก.

นางตรุ่ม จันทร์สง. อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 38 หมู่ 1 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก.

นางถนัด ใสอยู่. อายุ 79 ปี บ้านเลขที่ 12 หมู่ 8 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก.

นางทวี ทาสุข. อายุ 52 ปี บ้านเลขที่ 83 หมู่ 1 ต.คันไ้ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก.

นางน้ำหวาน พักคง. บ้านใหม่ ต.ท่างาม อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก.

นางเนียม คำมี. อายุ 52 ปี บ้านเลขที่ 9/4 หมู่ 3 ต.ทองรัตน์ ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์

จ.พิษณุโลก.

นางบุญช่วย คำมี. บ้านเลขที่ 9/4 หมู่ 3 ต.ทองรัตน์ ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก.

นางบุญช่วย จันทร์รักษ์. อายุ 78 ปี บ้านเลขที่ 4/2 หมู่ 3 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์

จ.พิษณุโลก.

นางพรลัดดา คำมี. อายุ 39 ปี บ้านเลขที่ 33/1 หมู่ 3 ต.ทองรัตน์ ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์

จ.พิษณุโลก.

นางพาน แก้วดี. อายุ 67 ปี บ้านเลขที่ 1/2 หมู่ 3 ต.ท่างาม อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก.

นางพิมพ์ม เรียงหมี่. อายุ 64 ปี บ้านเลขที่ 106/1 หมู่ 7 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์

จ.พิษณุโลก.

นางไพเราะ มาอยู่. อายุ 48 ปี บ้านเลขที่ 36 หมู่ 3 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก.

นางพ้อย พงษ์สวัสดิ์. อายุ 78 ปี บ้านเลขที่ 187 หมู่ 7 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์

จ.พิษณุโลก.

นางมาลัย แพงมิ่ง. อายุ 67 ปี บ้านเลขที่ 134 หมู่ 7 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก.

นางแม่นมมาน ปานเหม็น. อายุ 48 ปี บ้านเลขที่ 266 หมู่ 12 ต.ท่างาม อ.วัดโบสถ์

จ.พิษณุโลก.

นางยม อินทร์นวล. อายุ 74 ปี บ้านเลขที่ 23 หมู่ 6 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก.

นางสาวฤดีวรรณ บุญยะรัตน์. อายุ 59 ปี บ้านเลขที่ 7 หมู่ 4 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์

จ.พิษณุโลก.

นางลิตรา น้อยเดช. อายุ 79 ปี บ้านเลขที่ 97 หมู่ 7 ต.ท่างาม อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก.

นางวิเชียร หลงแขก. อายุ 65 ปี บ้านวังเจ็ก 51/1 หมู่ 12 ต.ท่างาม อ.วัดโบสถ์

จ.พิษณุโลก.

นางสงวน รัตตกุล. อายุ 65 ปี บ้านเลขที่ 236 หมู่ 4 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก.

นางสายหยุด สระทองอยู่. อายุ 55 ปี บ้านเลขที่ 18/1 หมู่ 3 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์

จ.พิษณุโลก.

นางเสงี่ยม จันทร์วัชร. อายุ 61 ปี บ้านเลขที่ 175/1 หมู่ 7 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์

จ.พิษณุโลก.

นางนงนิตย์ เพชรดี. อายุ 66 ปี บ้านเลขที่ 100 หมู่ 2 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก.

นางอารี ทรัพย์แหยม. อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 84 หมู่ 4 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก.

นางอารี ทาสุข. อายุ 52 ปี บ้านเลขที่ 83 หมู่ 1 ต.คันช้าง อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก.

นางอุทุมพร อัจฉริ. อายุ 40 ปี บ้านเลขที่ 70 หมู่ 2 ต.ท้อแท้ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก.

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุพรรณบุรี
Pibulsongkram Rajabhat University

ภาคผนวก ก

เพลงกล่อมเด็ก

การเล่นของเด็ก

มหาวิทยาลัยราชภัฏบึงฉลวย
Pibulsongkram Rajabhat University

เพลงกล่อมเด็ก

นกกาเหว่า¹

กาเหว่าเอ๋ย	ไซ้ให้แม่กาฟัก
แม่มากก็หลงรัก	คิดว่าลูกในอุทร
แม่คาบข้าวเอามาเผื่อ	แม่คาบเหยื่อเอามาป้อน
ค่านี้น้ำแม่จะนอนไหนเอ๋ย	

(นางวิเชียร หลงแขก อายุ 65 ปี บ้านวังเจ็ก
51/1 หมู่ 12 ต.ท่างาม อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

นกกาเหว่า²

กาเอ๋ยกาเหว่า	ไซ้ให้แม่กาฟัก
คิดว่าลูกในอุทร	คาบเอาข้าวมาเผื่อ
คาบเอาเหยื่อมาป้อน	ถนอมไว้ในรังนอน
ปีกเจ้ายังคอแค	แม่กาพุงปลิ้น
ตีนเจ้าก็เหยียบสาหร่าย	ปากก็ใช้หาปลา
กินแล้วก็โผล่ขึ้นมา	จับต้นหว้าโพธิ์ทอง
กินกุ้งและกินกั้ง	กินหอยกะบัง แมงดา
ยังมีนายพลาญ	มาเยี่ยม ๆ มอง ๆ
ยกเป็นขันสอง	หมายจะยิงแม่กา
ไอ้บ้างก็ว่าจะต้ม	ไอ้บ้างก็ว่าจะยำ
คงคำวันนี้แหละหนา	แม่กาตำเอ๋ย

(นางกานแก้ว เส็งวัฒน์ บ้านเลขที่ 233 หมู่ 7
ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

กาเหว่า³

เจ้ากาเหว่าเฮ้ย	ไซ้ให้แม่กาฟัก
แม่กาเจ้าหลงรัก	คิดว่าลูกในอุทร
คาบข้าวเอามาเผื่อ	ยังคาบเหยื่อมาป้อน
ปีกหางเจ้ายังอ่อน	กำลังจะสอนให้หัดบิน
พาลูกไปหากิน	ตามฟากน้ำแม่คงคา
ตื่นเหยียบสาหร่าย	ปากก็ไซ้ ๆ เทียวหาปลา
กินกึ่งกินกั๊ก	กินกระทั่งรังซีแมงดา
อึดแล้วพาลูกนกกลับมา	ยังตันทว่าที่โพธิ์ทอง
ยังมีนายพราน	หัวก็ล้านกระจิ่งห่อง
ยกปืนคอยส่อง	หมายจะจ้อง-จ้องยิงแม่กา
ยิงถูกทรวงอก	แม่กาพลัดตกลงมา
ตัวหนึ่งจะตัม	อีกตัวหนึ่งเล็งจะฆ่า
นี่แหละมันเป็นกรรม	เป็นกรรมของแม่กาดำ

(นางช่วง อินทร์นวล อายุ 70 ปี บ้านเลขที่ 29 หมู่ 3 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

นกขมิ้น

นกขมิ้นเอ๋ย	แม่เหลือใจอ่อน
ค่านี้น้ำแม่จะนอนแห่งไร	จะไปชมนก ชมไม้
แล้วแม่จะได้ลงชนพอง	นอย นอย เอ้อ เอย...
แล้วแม่จะบินลอยล่อง	จะเข้าอีซของไหนเอย

(นางวิเชียร หลงแขก อายุ 65 ปี บ้านวังเจ็ก 51/1 หมู่ 11 ต.ท่างาม อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

นกขมิ้น⁵

เอ เอ้ เอ	นกขมิ้นเหลืองอ่อนเอ...
คำแล้วเจ้าจะนอนที่ไหนเอ	
นอนที่ไหนก็ได้	เอ...เอ้...
นอนที่นี่เอ...	อีอ...เอ้...เอ

(นางอารี ทรัพย์แหมม อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 84 หมู่ 4 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

นกเอี้ยง⁶

นกเอี้ยงเอ	มาเลี้ยงควายเด
ควายกินข้าว	นกเอี้ยงหัวโต
มาจับต้นโพ	ร้องให้หงหง
มาจับต้นขิง	เขาก็ยิ่งลงมา
มาจับต้นข่า	เขาก็ดำแม่ให้
มาจับต้นตะไคร้	เขาใส่หม้อแกง
ตักน้ำพริกตาแดง	แกงย้ายนกเอี้ยงเอ

(นางยม อินทรนิล อายุ 74 ปี บ้านเลขที่ 23 หมู่ 6 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

นกเอี้ยง⁷

นกเอี้ยงเอย	เลี้ยงควายเต่า
ควายกินข้าว	นกเอี้ยงหัวโต
มาจับต้นโพธิ์	โผมาต้นไทร
แม่จะทำฉันใด	เล่าหนา
มาจับต้นข่า	เขาก็ดำแม่ให้
มาจับต้นชิง	เค้าจะยิงแม่ตาย
จะทำฉันใด	กันเล่าหนอ
จะไปหาพ่อ	หรือก็กลัวเค้าทำ
ซื้อหานินทา	นั่นมีมากมาย
ไอ้อนิจจา	แม่นกเอี้ยงเอย

(นางวิเชียร หลงนง อายุ 65 ปี บ้านวังเจ็ก 51/1 หมู่ 11 ต.ท่าช้าง อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

ค่างคาว⁸

โยนยาว เอย	ค่างคาวกินกล้วย
มารับลูกด้วย	มาช่วยกันโยนยาวเอย...

(นางจวี ทรัพย์แหมม อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 84 หมู่ 4 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
Pibulsongkram Rajabhat University

ค้ำดาว⁹

ค้ำดาวเอย	บินมายึดยึด
ค้ำค้ำมิดมิด	จะไปสวไนน
จะไปสวณหวง	เก็บมะม่วงมาฝากบ้างเนื้อ
ค้ำดาวเอย	บินมายึดยึด
ค้ำค้ำมิดมิด	จะไปสวไนน
จะไปสวนนอก	เก็บลูกมะกอกมาฝากบ้างเนื้อ
ค้ำดาวเอย	บินมายึดยึด
ค้ำค้ำมิดมิด	จะไปสวไนน
จะไปสวไนน	เก็บลูกมะไฟมาฝากบ้างเนื้อ

(นางเจ๊ก มาเขียว อายุ 78 ปี บ้านเลขที่ 10/1 หมู่ 3 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

ค้ำดาว¹⁰

โยน โยน โยน	ไฉ่ดาวกินกล้วย
มารับน้องด้วย	ช่วยกันโยนยาง เอ๊ย

(นางควบแก้ว สิงห์วัฒน์ บ้านเลขที่ 233 หมู่ 7 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

แมวเหมียว¹¹

อือ อือ อือ	แมวเหมียวเอย
แยกเขี้ยวยิงฟัน	กัดกันหน้าสั้น
กัดกันฝากลัว	อือ อือ อือ

(นางอารี ททรัพย์แหมม อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 84 หมู่ 4 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

แมวเหมียว¹²

แมวเหมียวเอ๋ย
เสื้อปลาน้ำล้น

แยกเขี้ยวยิงฟัน

กัดกันกับแมวเหมียวเอ๋ย

(นางณัด ดาอยู่ อายุ 79 ปี บ้านเลขที่ 12 หมู่ 8
ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

แมว¹³

แมวเลียแมว
ร้องเรียกเหมียวเหมียว

คิดถึงลูกแล้ว

(นางอารี ทาสุข อายุ 52 ปี บ้านเลขที่ 83 หมู่ 1
ต.คันไช้ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

ไก่¹⁴

ไก่เอ๋ยไก่
ไม่มีนมให้ลูกกิน
แม่พาเลียบคูดิน
ประสาไก่เอ๋ย

เลี้ยงลูกมาจากไหน
ลูกร้องเจียนเจียน
หัดมาหากิน

(นางสงวน รัตตกุล อายุ 65 ปี บ้านเลขที่ 236 หมู่ 4
ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

ไก่¹⁵

ไก่เอ๋ยไก่
เอ๊ก อี้ เอ๊ก เอ๊ก

กางปีกขันไป

(นางทวี ทาสุข อายุ 52 ปี บ้านเลขที่ 83 หมู่ 1
ต.คันไช้ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

โกเถื่อน¹⁶ (โกเถื่อน)

ฮา...เฮอ...	โกเถื่อนเหอ
ชั้นเทือนตั้งทั้งบ้าน	โลกสาวคนซี้คร้าน
นอนนานให้แม่ปลุก	แม่จวยได้ด้ามขวาน
แยงวานเข้าคังพลุก	นอนนานให้แม่ปลุก
โลกสาวซี้คร้าน	เฮ้อ...เหอ...

(นางบุญช่วย จันทรรักษ์ อายุ 78 ปี บ้านเลขที่ 4/2 หมู่ 3 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

ตะเข้ตะโง¹⁷

ตะเข้ตะโง	อยู่ในโพรงไม้ดัก
ตะเข้พันหัก	ดีดคนไม่เข้

(นางถนัด ดาอยู่ อายุ 79 ปี บ้านเลขที่ 12 หมู่ 4 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

กา¹⁸

กาเอ๋ยกา	บินมาโหวโหว
มาจับต้นโพ	โผมาต้นไทร

(นางสงวน รัตตกุล อายุ 65 ปี บ้านเลขที่ 236 หมู่ 4 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

แมงมุม¹⁹

แมงมุมเอ๋ย	ขยุ้มหลังคา
แมวกินปลา	หมากัดกระพุงกัน

(นางสงวน รัตตกุล อายุ 65 ปี บ้านเลขที่ 236 หมู่ 4 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

มะนาว²⁰

ซึก ส้าว เอย
ซุนนางมาเอง

มะนาวโตงเตง
ว่าจะเล่นซึกส้าว
(นางสงวน รัตกุล อายุ 65 ปี บ้านเลขที่ 236 หมู่ 4
ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

นกเขา²¹

นกเขาเอย
ซันไปเกิด แม่อยากจะฟังเสียงเล่น
เอ...เอี...
แล้วแม่จะเป็นคนไกว

ซันแต่เข้าจนเย็น
ให้แม่เนื้อเย็นเอย แร่นอบ
เอาลูกน้อยใส่แปล
(นางวิเชียร หลงเขต อายุ 65 ปี บ้านวังเจ็ก 5/11
หมู่ 12 ต.ท่างาม อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

ตั้งไข่ล้ม²²

ตั้งไข่ล้ม
ไข่ตกดิน

ต้มไข่กิน
อดกินไข่เนื้อ
(นางยม อินทร์นวล อายุ 74 ปี บ้านเลขที่ 23 หมู่ 8
ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

นอนสาเดอ²³

นอนสาเดอ	หลับตาจ้วย จ้วย
เขามาขายกล้วย	แม่จะซื้อให้กิน
เจ้าสุบิน	นอนสาถูกแก้ว
นอนอู่แล้ว	ในอู่สายไหม
นอนอู่สีไกว	ไปไวไว
นอนอู่ไทย	ไกวไปโตนเตน

(นางยม อินทร์นวล อายุ 74 ปี บ้านเลขที่ 23 หมู่ 8 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

เวเปล²⁴

ฮา เอ้อ เวเปลเห	เวเปลได้สมจุก
อยู่วัดหมั้นไม่หยุก	สึกออกไปหาเมีย
ผ้าเหลืองที่แม่ยอมให้	เอาไปไว้ที่ไหนเสีย
สึกออกไปหาเมีย	เสียขีหมั้นแม่ยอมให้ เอ้อ...เหอ...

(นางยม อินทร์นวล อายุ 74 ปี บ้านเลขที่ 23 หมู่ 8 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

นอนสาแม่เยอ²⁵

นอนสาแม่เยอ	แม่เฮาไปไฮ้
ขี้ควายเขาเหลา	แม่เฮาไปนา
ขี้ควายเขาด้	ขาหนึ่งคู้
ขาหนึ่งเหยียดชอย	สองขาหน้ายัน
ไปกุ่มกุ่ม	สาวขาไล่กัน
ขี้ดินไฉฉง	นอนสาเดอแม่เดอ
หี ฮือ หี ฮือ	.....

อ้ายโม่²⁶

อ้ายโม่โห่งเอย	กินข้าวกับอะไร
กินข้าวกับไข่	เอาช้อนหายไว้ที่ไหน
เอาไว้ต้นกล้วย	รับน้องเข้าไปด้วย
กล้วยสองหวี	กระตือรอมต
ปลาค้าวปลากด	จุ่มลูกมาตุ
อีหนูกินแป้ง	อีแห้งตกกระได
กลางคืนมาเหล้า	เตะหม้อข้าวปากบิ่น
หม้อข้าวจิ้งหนี่	สละพีเล่นกล
กระต่ายสวดมนต์	รับศีลรับพร

โงกเงก²⁷

โงกเงกเอย	น้ำท่วมเมฆ
กระต่ายลอยคอ	หมาหางงอ
กอดคอโงกเงก	

จิงใจเอย²⁸

จิงใจเอย	มาได้สำเนา
หมาในไล่เห่า	จิงใจตกน้ำ
หมาในไล่ซ่า	จิงใจจิ้งหนี่
ได้กล้วยสองหวี	ทำขวัญจิงใจ
โห้ ฮิ้ว โห้ ฮิ้ว..	

(²⁵⁻²⁸ นางบุญช่วย จันทรรักษ์ อายุ 78 ปี บ้านเลขที่ 4/2 หมู่ 3 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

ปู²⁹

จับปูดำ	ชยำปูนา
จับปูม้า	คว่ำปูทะเล

อ้ายตุ๊กแก³⁰

อ้ายตุ๊กแกเอ๋ย	ตัวมันลายพริ้ว ๆ
งูเขียวตัวน้อย	ห้อยหัวลงมา
เด็กนอนยังไม่หลับ	กินตัวเสียเถิดควา
อ้ายตุ๊กแกเอ๋ย	

เสือ³¹

เจ้าเสือเอ๋ย	เจ้าเสือข้ามฟ้า
กินหมากกินพุด	เสือปักตะปู
กินพุดใบเหลือง	

(²⁹⁻³¹ นางเจียก มาเขียว อายุ 78 ปี บ้านเลขที่ 10/1 หมู่ 3 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

เปิด³²

เปิดเอ๋ยเปิด	ร้องว่าเราเข็ด
ต้องกลับ	ก้าน ก้าน

หมา³³

หมาเอ๋ยหมา	เห็นคนเดินมา
มันเห่า	บ๊อ ก บ๊อ ก

(³²⁻³³ นางทวิ ทาสุช อายุ 52 ปี บ้านเลขที่ 83 หมู่ 1 ต.คันไช้ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

จันทร์เจ้า³⁴

จันทร์เอ๋ยจันทร์เจ้า	ขอข้าวขอแกง
ขอแหวนทองแดง	ใส่มือน้องข้า
ขอช้างขอม้า	ให้น้องข้าขี่
ขอโต๊ะเก้าอี้	ให้น้องข้านั่ง
ขอเตียงตั้ง	ให้น้องข้านอน
ขอละคร	ให้น้องข้าดู
ขอยายชู้	เลี้ยงตัวข้าเกิด
ขอยายเกิด	เลี้ยงตัวข้าเอง

กล่อมลูก³⁵

นอนเสียเกิด	ลูกน้อยเจ้าจงนอน
อย่าอ่อนหวาน	แม่ไม่มีเปลยวน
ให้เจ้านอน	จะอุ้มเจ้าไปน้ก
ลูกรักจะเคยตัว	วางเจ้าลงชะบัง
คอยมั่งขวัญ	เบดตัวแม่เอย
นอนซะเกิดเจ้านอน	นอนให้นาน ๆ
แม่จะกล่อม	นอนให้ละม่อม
แม่จะไกว	

³⁴⁻³⁵ นางเสงี่ยม จันทร์รักษ์ อายุ 61 ปี บ้านเลขที่ 175/1

หมู่ 7 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

หอยกระปุก³⁶

เจ้าหอยกระปุกเอ๋ย	ไว้จุกกะแป้นแล่น
เขารักเจ้านัก	เขาจะชกแสรกแขวน
จิ้มลิ้มแป้นแล่น	ให้ที่แห่งนเปลาเอ๋ย

หอยกระพง³⁷

เจ้าหอยกระพงเอ๋ย	ตกลงในกระทะ
เขาต้มตัวเจ้า	หน้าเจ้าหน้าหว่าหะ
ตกลงในกระทะ	รับธุระของน้องเอ๋ย

ข้างเอ๋ยข้าง³⁸

ข้างเอ๋ยข้าง	ตัดเตอร้อง	ข้างกินใบไม้
จ้วงกินหญ้า	มีากินสลัดได	เจ้าสั่งขติมไซ
ทามันเขล้องออน	มาละเหวย	มาละหวร
มาแต่ป่า	รอยตีนโต ๆ	เขาให้เกรียว ๆ

(³⁶⁻³⁸ นางณัด ๑. นางอยู่ อายุ 79 ปี บ้านเลขที่ 12 หมู่ 8 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

ไอ้เซ้³⁹

เอ เอ้ เอ้	ไอ้เซ้เหรา
กินปลาฟากชะนีน	กินคนฟากชะนีน
คนนอนไม่หลับ	กินตับคน นี อ่า เอ เอ้ เอ้

ขนมหม้อแกง⁴⁰

โละเห่ โละฮี้ก	ลูกชิ้นแต่ดึก
ทำขนมหม้อแกง	ผัวก็ตี เมียก็แข่ง
ขนมหม้อแกงเลยคาเตา	
(³⁹⁻⁴⁰)	นางกาบแก้ว เส็งวัฒน์ อายุ 70 ปี บ้านเลขที่ 233 หมู่ 7 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

วัดโบสถ์⁴¹

วัดเอ๋ยวัดโบสถ์	ปลูกข้าวโพดสาละ
ยามลูกเขยตกยาก	แม่ยายก็พรวนลูกสาละนี้
ผัวอยู่ทางนี้	ต้องโรยรา
	(นางอารี ทรัพย์ไธยม อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 84 หมู่ 4 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

โยกเยก⁴²

โยกเอ๋ยโยกเยก	น้ำท่วมเมฆ
กระต่ายลอยคอ	มาพบนวลลลอ
กอดคอโยกเยกกันเอ๋ย	

จับปุดำ⁴³

จับปุดำ	ชยันปูนา
จับปุม้า	คว่าปูทะเล
ตลุกจริงเอ๋ย	ชะเขยนอนเปล
ไ้ละเห่	นอนเปลให้หลับไป

นกกระจาบ⁴⁴

นกกระจาบเอ๋ย   คาบข้าวมา 2 รวง
 แม่หมายว่าจะทำนาหลวง
 พุ่มพวงเอ๋ย...แม่คุณ...เอ..เอ้

(⁴²⁻⁴⁴ นางพ้อย พงษ์สวัสดิ์ อายุ 78 ปี บ้านเลขที่ 187
 หมู่ 7 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

นกเขา⁴⁵

เอ เฮ เอ เฮ
 ชันแต่เช้าจนเย็น
 เสียงเย็นเลยแม่พ่อคุณ

นกเขาเอ๋ย
 ชันไปเกิดให้เจ้าจงชันเส้น
 เอ เฮ เอ เฮ ...

นกเอี้ยง⁴⁶

นกเอี้ยงเอ๋ย
 แดดหรือก็ร้อน
 พ่อแดดอ่อน ๆ

ตะวันหรือก็เที่ยง
 ให้นหยุดพักเสียดก่อนเอ๋ย
 แล้วค่อยไป เอ เฮ เอ เฮ ...

วัดนอก⁴⁷

วัดเลยวัดนอกเอ๋ย
 สีดำนั่งก็ยิ่งแพง
 แต่งไปล่อๆ

เห็นแต่ดอกไม้แดง
 เจ้าจะแต่งไปให้ใครดู
 เขาก็รู้กันเสียเต็มใจ เอ เฮ ...

เหร่ เเร⁴⁸

เหร่ เเร เอย	เหร่เรนมเพา
สองเต้านมขึ้น	กระดิกสายบัว
แม่ผิวเอ๋ย	ทำตัวกระด้าง
ไปเกี่ยวหญ้าข้าง	แขนอ่อนละไม
แม่ยายอ่อนเออย	เอ เอ้ ...

(⁴⁵⁻⁴⁸ นางเครือ นุชเทียม อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 24 หมู่ 3 ต.ท้อแท้ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

เหร่ เเร⁴⁹

ไอ้ เหร่ เเร เอย	จะเหระหก
จะลุกขึ้นแต่ตึก ๆ	จะทำขนมหม้อแกง
ไอ้ผิวก็แข่ง เออ เออ	อีนางเมียก็มาดำ
ขนมก็เลยมาคานหม้อแกง	ไต่ นอนเสียแต่ลูกเคี้ยว

เหร่ เเร⁵⁰

เหร่ เเร อะไรเอ๋ย	เหร่ เเร อะไรดี
เล่นต้องเล่นที่	เล่นไม่ดียับย้อย
ไอ้ข้างหักอ้อย	แมวไล่ตะครุบหนู
คนรู้เข้ามานอน	พ่อแม่สั่งสอน
ไม่เอาคุณแม่	มีท้องอ้อแอ้
ไม่อายเพื่อนตน	เพื่อนตนเขาเอาถ่าน
เป็นการเสียจริง ๆ	หรือกอละมิงท้องเอ๋ย...โก

เหร่ เร⁵¹

เออ เออ เอ้ย	เหร่ เร อะไรเอ่ย
เหร่ เร กระทุ้มเปาะ	กะเทาะหน้าแว่น
พวยเรืออ่อนแอ้น	กระแท่ตันกุ่ม
สาว ๆ หนุ่ม ๆ	อาบน้ำทำวัด
เอาแป้งไหนผัด	เอากระจกไหนส่อง
ด้อม ๆ มอง ๆ	นกขุนทองร้องเอ๋ย...โก

แมวโหม่ง⁵²

เอ...เอ๋...	แมวโหม่งเอ๋ย
กึ่งโคลงวิดปลา	วิดไม่ได้
ก็ใครเขาใช้มิงมา	มิงวิดไม่ได้
มิงร้องให้กลับมา	เอ...เอ๋ นอนเสียเนื้อ...ลูกเนื้อ...

(⁴⁹⁻⁵² นางจิว ทองกล้า อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 30 หมู่ 2 ต.ห่อแท้ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

แม่กาแม่เหยี่ยว⁵³

โละเห่ รอย...	
โละเหยี่ยวมีนวลเกิดันเดียว	ทั้งแม่กาแม่เหยี่ยวเจียวกันจะทำรัง
แมกายนมาก่อน	แม่เหยี่ยวก็ร่อนมาที่หลัง
ใครจะเป็นเจ้าของรัง	ร้อยชั่งพ่อคนเดียวเอย

ช้าง⁵⁴

โหละเห่เอย...	ช้างเข้าเพนียด
แม่ไม่ให้เจ้าไปดู	ช้างมันร้าย
มันจะบ้ายหน้าสู้	เจ้าบุญชู เจ้าจงนอนเอย

แมวคราว⁵⁵

โหละเห่เอย...	แมวคราวเอย
หางยาวลากดิน	งูเขียวตัวน้อย
ห้อยหัวลงดิน	มันจับตัวได้
หัวไถ่ลงดิน	มันจะกินแมวเอย

(⁵³⁻⁵⁵ นางนวลหวาน พักคง บ้านใหม่
ต.ท่าช้าง อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

การละเล่นของเด็ก

การเล่นหมากเก็บ

การเล่นหมากเก็บ ใช้ผู้เล่นจำนวนกี่คนก็ได้ ล้อมวงกันเล่น โดยใช้ก้อนหินกลม ๆ 5 ก้อน เวียนกันเล่น เมื่อคนหนึ่งคนใดเล่นตาย คนอื่นก็เล่นต่อ

ตาที่ 1 ผู้เล่นทอดลูกหินให้กระจาย โยนขึ้นแล้วจับไว้ 1 ลูก และโยนแล้วเก็บลูกหิน อีก 4 ลูก เก็บขึ้นทีละลูก

ตาที่ 2 ทอดลูกหิน แล้วโยน และรวบก้อนหินครั้งละ 2 ลูก ถ้าจับลูกที่โยนขึ้นไม่ได้ หรือ รวบลูกหินไปถูกลูกอื่นก็ตาย (เล่นต่อไม่ได้)

ตาที่ 3 ทอดลูกหิน แล้วเก็บรวบ 3 ลูก อีก 1 ลูก ก็เก็บขึ้นเช่นกัน

ตาที่ 4 ทอดลูกหินให้รวมกัน 4 ลูก แล้วเก็บรวบให้หมด และต้องรับลูกหินที่โยนขึ้นก่อน 1 ลูกได้

ตาที่ 5 โดยลูกหินทั้ง 5 ลูกใส่ในถุงมือ และพลิกหลังมือกลับรับลูกหินทั้ง 5 ลูกไว้ในถุงมือ ให้ได้ทั้งหมด (เป็นการฝึกกล้ามเนื้อมือเป็นอย่างดี)

ทุกตาที่เล่นจะต้องทอดลูกหินโดยรับไว้ 1 ลูก และใช้เป็นลูกหลักที่จะเก็บลูกอื่น

ผู้เล่นคนใดสามารถเล่นได้มากกว่า โดยไม่ตายระหว่างเล่น ก็จะเป็นผู้ชนะ

การเล่นซ่อนแอบ (ซ่อนหา)

การเล่นซ่อนแอบ ผู้เล่นจะเป็นหญิงหรือชาย เล่นรวมกันได้ไม่ได้จำกัดจำนวน เมื่อเริ่มเล่น จะใช้วิธีโธ่ธ่าแล้วตาแป๊ะ (น้อยออก) หรือยันยยันเหย้าปักกะเป้าจิ้งจูป (โดยใช้มือแทนกระดาษ นิ้วชี้กับนิ้วกลางเป็นกรรไกร และกำมือแทนค้อน) ใครเป็นฝ่ายแพ้ก็จะเป็นผู้หา คนอื่นหาที่ซ่อนตัว ผู้(คั่น) หาจะยืนปิดตา และนับ 1-10 ดัง ๆ แล้วร้องบอกว่า เขาหรือยัง ถ้ามีเสียงตอบว่า เขาละ จึงเปิดตา แล้วค้นหาผู้ซ่อน เมื่อพบคนใดคนหนึ่งก็ต้องเอะเอะให้ผู้ซ่อนคนอื่นได้ยินว่า พบคนซ่อนแล้ว คนอื่น ๆ ก็จะออกมาจากที่ซ่อน คนที่ถูกพบก็จะเป็นผู้หาคนใหม่ต่อไป สลับเปลี่ยนกันเป็นผู้หา และผู้ซ่อนไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะเลิกเล่น

เล่นซ่อนหา น่าจะเป็นวิธีฝึกให้เป็นคนรู้จักสังเกต วิเคราะห์สถานที่ สิ่งแวดล้อม และ ประเมินว่าผู้ซ่อนจะอยู่ที่ใด ผู้ซ่อนก็ต้องรู้จักเลือกทำเลที่ปลอดภัยในการซ่อนตัวด้วย

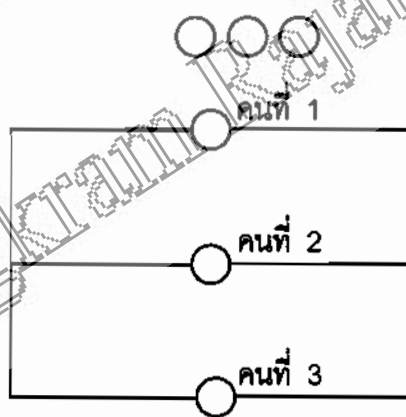
การเล่นแอบตะพายป็อก

วิธีการเล่นเหมือนเล่นซ่อนแอบ แต่ผู้ที่ซ่อนต้องพยายามแอบมาถูกตัวคนหา และร้องคำว่า "ป็อก" โดยที่คนหาไม่รู้ตัว แต่ถ้าคนหาจับตัวก็จะถูกจับให้เป็นคนหาต่อไป

การเล่นเตย (วิ่งเตย)

การเล่นเตย มีการกำหนดขอบเขตที่ผู้เล่นจะอยู่เฉพาะในเขตที่ขีดไว้ เล่นกลางแจ้ง ผู้เล่น 3 คน จะยืนประจำที่ คอยกันไม่ให้อีกฝ่ายหนึ่งมี 3 คน คอยหลอกล่อผู้กัน และพยายามวิ่ง ผ่านไปได้ทุกด้าน ทั้ง 3 ด้าน ถ้าผ่านไปได้คนหนึ่ง ก็ถือธงชนะ ถ้าผู้กันสามารถแตะถูกตัวผู้วิ่ง ผ่านได้ก็จะเป็นผู้ชนะ ฝ่ายที่แพ้ก็จะทำหน้าที่เป็นผู้กันต่อไป

การวิ่งผ่านคนกันไปได้ต้องให้คนคนละขลุ่ย และคอยที่ผลของผู้อื่น เป็นการฝึกให้รู้จัก ระมัดระวัง มีสมาธิ และตั้งใจมุ่งมั่นจริงจังที่จะฝ่าด่านไปได้

การเล่นหมากหลุม

การเล่นหมากหลุม ใช้เม็ดมะขาม 50 – 60 เม็ด และขุดหลุมตื้น ๆ ไม่ใหญ่นัก จำนวน 10 หลุม แบ่งหลุมเป็น 2 แถว ๆ ละ 5 หลุม หลุมแรกเรียกว่า หลุมเมือง จะใส่เม็ดมะขาม 10 เม็ด ส่วนหลุมที่เหลือใส่หลุมละ 5 เม็ด เริ่มเล่นโดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง (ผู้เล่น 2 ฝ่าย ๆ ละ 1 คน) คั่วเม็ดมะขามจากหลุมใดก็ได้ในแถวที่อยู่ใกล้ตัว หยอดลงในหลุมถัดมา ด้วยการเวียนไปทางขวา หลุมละ 1 เม็ด เมื่อหมดแล้ว ถ้ามีหลุมว่างอยู่ก็จะได้กินหลุมถัดไป ถ้าเดินไปเรื่อย ๆ ใครได้กินมากกว่า จะเป็นผู้ชนะ

การเล่นปิดตาตีหม้อ

การเล่นปิดตาตีหม้อ ใช้ผู้เล่น 2 คน หม้อ 2 ลูก ไม้ 2 อัน และผ้าผูกตา 2 ผืน เมื่อเริ่มเล่นผู้เล่นทั้ง 2 คน จะถูกปิดตา และจับตัวหม้อ 5 รอบ หลังจากนั้น ก็จะใช้ไม้ค้ำหาทางเดินไปยังหม้อที่วางอยู่ข้างหน้า ใครเดินไปถูกทิศทางถึงก่อน และสามารถตีถูกหม้อแตกก่อนก็เป็นฝ่ายชนะ

การเล่นวิ่งเปี้ยว

การเล่นวิ่งเปี้ยว ใช้ผู้เล่นจำนวนเท่า ๆ กัน ไม่จำกัดจำนวน แบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายละเท่า ๆ กัน ใช้ไม้หรือผ้าเป็นอุปกรณ์ถือเวลาวิ่ง ทั้ง 2 ฝ่ายจะมีหลักของตน (ใช้คนยืนเป็นหลัก) ระยะห่างกันพอประมาณ หันหน้าเข้าหากัน เมื่อเริ่มวิ่ง แต่ละฝ่ายจะต้องวิ่งอ้อมหลักของฝ่ายตรงข้าม กลับมาฝ่ายของตน โดยส่งไม้หรือผ้าให้คนต่อไป ถ้าฝ่ายหนึ่งวิ่งไล่ตามอีกข้างหนึ่งทัน ก็ใช้ไม้ตะคนตีวิ่งฝ่ายตรงข้าม ก็จะเป็นฝ่ายชนะทันที

การเล่นมอญซ่อนผ้า

การเล่นมอญซ่อนผ้า เป็นการเล่นในเทศกาลตรุษ – สงกรานต์ เล่นได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ทั้งชายและหญิง โดยไม่จำกัดจำนวน ใช้ผ้าขาวม้าม้วนเป็นเกลียว หนึ่งผืนสำหรับถือเดินรอบผู้เล่นคนอื่น ๆ ที่ล้อมเป็นวงกลม คนที่ถือผ้าจะซ่อนผ้าไว้ข้างหลัง ขณะที่เดินรอบ ๆ วง ผู้เล่นคนอื่น ๆ จะร้องเพลงมอญซ่อนผ้า ดังนี้

มอญซ่อนผ้า	ตุ๊กตาทูอยู่ข้างหลัง
ระวังให้ตี	เขาจะตีตุ๊กตเอา
มอญซ่อนผ้า	ตุ๊กตาทูอยู่ข้างหลัง
ไม่โน่นไม่นี่	เขาจะตีตุ๊กตเอา

คนที่เดินถือผ้ารอบวงจะคอยสังเกตว่าใครผลอ ก็จะวางผ้าไว้ข้างหลัง แล้วเดินไปอีกหนึ่งรอบ กลับมาที่เดิม ถ้าคนที่ถูกวางผ้าไม่รู้ตัว ก็จะถูกตีกัน คนที่ถูกตีกันจะเป็นคนซ่อนผ้าคนต่อไป ถ้าคนที่ถูกวางผ้าไว้ข้างหลังรู้ตัว ก็จะลุกขึ้นหยิบผ้าวิ่งไล่ตีคนที่วางผ้าให้ทัน ถ้าคนวางผ้าลงนั่งแทนผู้ที่ถูกไป คนนั้นก็จะเป็นคนซ่อนผ้าต่อไป

กติกาก ผู้ที่นั่งล้อมเป็นวงกลม จะต้องไม่หันไปดูคนซ่อนผ้าหรือบอกผู้เล่นอื่น ๆ

การเล่นงูกินหาง

การเล่นงูกินหาง จะแบ่งผู้เล่นเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายชายเป็นฟอง มีผู้เล่น 1 คน ฝ่ายหญิงเป็นแมง มีผู้เล่นกี่คนก็ได้ เป็นลูกงู เอามือเกาะเอาแมงไว้และเกาะเอากันต่อ ๆ ไปเป็นแถวยาว ฟองยื่นหันหน้าเข้าหาแมง และก็ตามว่า

- ฟอง : แมงเอ๋ยกินน้ำบ่อไหน
- แมง : กินน้ำบ่อโตก โยกไปก็โยกมา
- ฟอง : แมงเอ๋ยกินน้ำบ่อไหน
- แมง : กินน้ำบ่อทราย ย้ายไปก็ย้ายมา
- ฟอง : แมงเอ๋ยกินน้ำบ่อไหน
- แมง : กินน้ำบ่อหิน บินไปก็บินมา
- ฟอง : กินหัวหรือกินหาง
- แมง : กินกลางตลอดตัว

พอร้องเพลงจบ ฟองก็วิ่งไล่จับลูกๆ ซึ่งเกาะแอมงไว้ตลอดเวลา แอมงก็จะต่อสู้กับฟอง ป้องกันลูกๆ คอยหลบไปหลบมาไม่ให้ฟองแตะตัวลูกๆได้ ถ้าฟองแตะตัวลูกๆได้ คนนั้นต้องไปอยู่ฝ่ายฟอง ฟองจะถามลูกๆว่าจะอยู่กับพ่อ หรืออยู่กับแม่ ถ้าอยู่กับแม่ก็หักคอจมน้ำพริก ถ้าอยู่กับพ่อก็ต่อแถว เกาะแอมงฟอง แล้วก็เล่นต่อ

การเล่นวิธีข้าวสาร

การเล่นวิธีข้าวสาร ใช้ผู้เล่น 10 คนขึ้นไป มีผู้เล่น 2 คน ยืนหันหน้าเข้าหากัน เขามือประกกันยกสูงขึ้นเหนือศีรษะ ผู้เล่นที่เหลือจะเกาะแอมงกันไว้ พวกเขาค้นลอดได้มือของคนทั้งสองที่ประสานกันไว้ พร้อมกับร้องเพลง

วิธีข้าวสาร	สองท่อนวนข้างเปิดอก
เลือกห้องโบลาน	เก็บเบี้ยใต้ถุนร้าน
คัดข้าวใส่จาน	คอยพานคนข้างหลังไว้

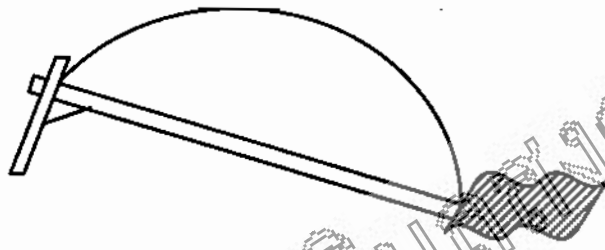
พอจบเพลง ผู้เล่นที่ยืนเขามือประกกันอยู่ก็ลดมือลงกักคนที่ลอดแอมงไว้ทีละคน แล้วถามว่าจะอยู่ข้างพ่อหรือข้างแม่ ถ้าตอบว่าอยู่ข้างพ่อก็อยู่ข้างหนึ่ง อยู่ข้างแม่ก็อยู่อีกฝ่ายหนึ่ง เล่นจนหมดคน ทั้ง 2 ข้างก็จะเล่นรักเยอกัน ถ้าฝ่ายใดเข้าไปในแดนอีกฝ่ายก็ถือว่าแพ้

การเล่นซีกเยอ (ซีกกะเยอ)

การเล่นซีกเยอ เป็นการเล่นสำหรับเด็กและผู้ใหญ่ ผู้เล่นประมาณ 10 - 20 คน นิยมเป็นหญิงล้วน ๆ หรือชายล้วน ๆ โดยแบ่งผู้เล่นเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายละเท่า ๆ กัน ใช้เชือกมะลิยาว ๆ มีผ้าสีแดงผูกตรงกึ่งกลางเชือก เมื่อเริ่มขึ้นกรรมการจะเหยียบเชือกตรงกลางให้ติดดิน แล้วเป่านกหวีดให้สัญญาณ ทั้งสองฝ่ายต่างก็พร้อมใจกันออกแรงดึงเชือก ถ้าตรงกลางเส้นเชือกเข้าไปในแดนของตนก็จะเป็นฝ่ายชนะ อาจจะมีการสลับข้าง แล้วแข่งกันใหม่ จนกว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งชนะโดยเด็ดขาด

การเล่นขี้ม้าก้านกล้วย

การเล่นขี้ม้าก้านกล้วย เป็นการเล่นที่ใช้ก้านกล้วย โดยตัดใบกล้วยทิ้ง เหลือแต่ก้าน เหลือไว้ปลาย ๆ เป็นหาง ส่วนโคนก้าน หักก้านยาวพอประมาณ นำมาทำเป็นหัวม้า สองข้างทำเป็นหู เอาไม้เสียบไว้ไม่ให้หลุด เอาเชือกเล็ก ๆ มัดไว้ นำเชือกมาร้อยหัวท้าย ผู้เล่นขึ้นขี่คร่อมตัวม้า แล้ววนไปรอบ ๆ ทำเหมือนขี่ม้า ถ้าเด็กเล่นรวมกลุ่มกันหลาย ๆ คน ก็จะแข่งขันว่าใครวิ่งเร็วกว่ากัน ใครวิ่งเร็วก็เป็นผู้ชนะ

การเล่นแย้ลงรู

การเล่นแย้ลงรู ใช้ผู้เล่น 4 คน หญิงหรือชายก็ได้ ผูกมือติดกันไว้ (ใช้ผ้าหรือเชือก อย่งใดก็ได้ผูกเอา) แล้วดึงแยกกันออกเป็น 4 มุม ปักธงไว้ห่างจากหน้าผู้เล่น ประมาณ 2 เมตร (4 อัน) เมื่อได้ยินสัญญาณ ผู้เล่นทั้ง 4 คน ต้องพยายามดึงตนเองไปข้างหน้ายับธงให้ได้ คนใด ยับธงได้ก่อนเป็นผู้ชนะ

การเล่นวิ่งสามขา

การเล่นวิ่งสามขา เป็นการเล่นเป็นคู่ ไม่จำกัดคู่ก็ได้ ผู้เล่นจับคู่กันแล้วใช้เชือกผูกที่ หน้าแข้งของทั้งสองคนให้ติดกันแต่ละคู่ ยืนในตำแหน่งเริ่มเล่น เมื่อได้ยินเสียงสัญญาณ แต่ละคู่ จะออกเดินแข่งกัน คู่ใดถึงเส้นชัยก่อนเป็นฝ่ายชนะ

การเล่นกระโดดยาง

การเล่นกระโดดยาง ผู้เล่นจะเป็นหญิงหรือชายก็ได้ ตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป เวลาเล่นใช้ยางมาร้อยต่อกันเป็นเส้นยาวแทนเชือก มีผู้เล่น 2 คน จับคนละข้างแกว่ง ให้คนที่จะกระโดด ยืนห่างเส้นยางเมื่อยางแกว่งแล้ว ก็วิ่งเข้าไปกระโดดไปเรื่อย ๆ เมื่ออยากจะออกก็วิ่งออกจากการกระโดดได้ ถ้าผู้กระโดดทำให้เส้นยางหยุดแกว่งก็ตาย ต้องเป็นผู้แกว่งเส้นยางแทน

การเล่นวิ่งกระสอบ

การเล่นวิ่งกระสอบ เป็นการวิ่งแข่งขันกันโดยใช้กระสอบสวมไว้ที่เท้า ผู้เล่นจะไปที่จุดเริ่มต้นวิ่ง ซึ่งมีกระสอบวางพับไว้ พอนกหวีดดังขึ้นต่างคนก็เอากระสอบมาสวม แล้ววิ่งให้ถึงพร้อมกับออกวิ่งจะใช้วิธีวิ่งแบบใดก็ตามแต่ถนัด ใครไปถึงเส้นชัยก่อนก็จะเป็นผู้ชนะ

การเล่นเหยียบเงา

การเล่นเหยียบเงา เป็นการเล่นที่ต้องอาศัยแสงแดดจัด ผู้เล่นก็ยืนก็ได้ เมื่อเริ่มเล่นผู้เล่นก็จะไล่เหยียบเงาของคนอื่น คนอื่นก็เหยียบเงาของฝ่ายตรงกันข้ามไปเรื่อย ๆ

การเล่นดนตรีชะงัก

การเล่นดนตรีชะงัก วิวัฒนาการมาเป็นการเล่นเก้าอี้ดนตรีปัจจุบันนี้ ผู้เล่นไม่จำกัดจำนวน ใช้เครื่องดนตรี 1 ชิ้น เมื่อผู้เล่นได้ยินเสียงดนตรี ต้องกระโดดหรือรำไปด้วย ทันทีที่ดนตรีหยุด ทุกคนต้องรีบนั่งลงกับพื้น คนที่นั่งช้าจะถูกคัดออกครั้งละ 1 คน แข่งกันไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งเหลือคนสุดท้ายเป็นผู้ชนะ

การเล่นป็นก้านกล้วย

การเล่นป็นก้านกล้วย ใช้ก้านกล้วยขนาดยาวพอประมาณ เขามีดตัดใบกล้วย เหลือแต่ก้าน ส่วนบนก้านเดือนยาวประมาณ 5 เซนติเมตร เรียงกัน 5 แห่ง เวลาเล่นดึงก้านที่เอียงให้ตั้งขึ้นทุกอัน แล้วใช้มือปิดแรง ๆ เรียงกันไป จะเกิดเสียงดังคล้ายป็น

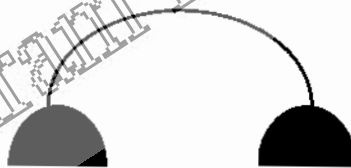

การเล่นอ้อยล้อ

การเล่นอ้อยล้อ นำแผ่นกระดานเรียบมาวางพิงกำแพงหรือผนัง ใช้ลูกกระสุน (ดินปืน เป็นก้อนกลมลูกขนาดพอเหมาะ) คนละ 5 ลูก นำลูกกระสุนกลิ้งบนแผ่นกระดานให้ไหลลงมา ถ้าลูกกระสุนกระเด็นชนกัน ก็จะชนะ

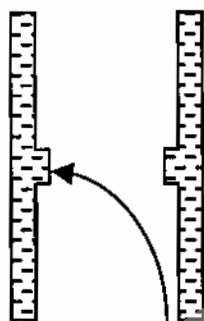
การเล่นอิ๊กบอิ๊ก

การเล่นอิ๊กบอิ๊ก ใช้กะลามะพร้าวกันกลวง 2 ใบ นำมาร้อยเชือกสองข้าง แล้วเหยียบบนกะลา มือถือเชือกไว้ทั้ง 2 มือ จะเดินหรือวิ่งแข่งกันก็ได้ นิยมเล่นในหมู่เด็กผู้หญิง

การเล่นชาหยั่ง

การเล่นชาหยั่ง ใช้ไม้ไผ่มีความยาวเท่า ๆ กัน 2 อัน มีแขนงยื่นออกมาสำหรับเหยียบ เป็นชาหยั่ง เวลาแข่งกันก็ขึ้นไปเหยียบชาหยั่ง แล้วยกไม้ไผ่ทั้งคู่เดินหรือวิ่งแข่งกัน ใครเร็วกว่าก็ชนะ ส่วนใหญ่เด็กผู้ชายจะนิยมเล่น

สำหรับเหยียบ

การเล่นเป่ายาง

การเล่นเป่ายาง ใช้ผู้เล่น 2 คน หญิงหรือชายก็ได้ นำยางวง 2 วง มาวางระยะห่างกันพอสมควร ฝ่ายหนึ่งจะเป่าลมได้ 1 ครั้ง ผลัดกันจนกว่ายางวงของใครไปทับอยู่ข้างบนของอีกฝ่าย จะได้อย่างเต็มๆไป สุดท้ายใครเป็นฝ่ายได้จำนวนยางวงมากกว่าจะเป็นผู้ชนะ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
Pibulsongkram Rajabhat University

ภาคผนวก ข

เพลงฮิมเนล

เพลงน้อย

เพลงพวงมาลัย

เพลงรำวง

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุพรรณบุรี
Pibulsongkram Rajabhat University

เพลงฮิมเล ๗ ฮิมเล ๗'

- ช. วันนี้เป็นวันสงกรานต์ (ซ้ำ) เรามาเที่ยวงานกันใหม่นะเว (ฮิมเลเล ฮิมเลเล)
- ญ. ก็ไปซิพ่อกุณ (ซ้ำ) มาร่วมทำบุญนะเว (ฮิมเลเล ฮิมเลเล)
- ช. ขนทรายเข้าวัด (ซ้ำ) ทำบุญตักบาตรกันเลยนะเว (ฮิมเลเล ฮิมเลเล)
- ญ. พอเลิกก็พระทราย (ซ้ำ) พวกเราทั้งหลายมาเล่นฮาเฮ (ฮิมเลเล ฮิมเลเล)
- ช. ชักชวนแม่พุ่มพวง (ซ้ำ) มาเล่นลูกช่วงฮิมเลเล (ฮิมเลเล ฮิมเลเล)
- ญ. จะรำก็รำ (ซ้ำ) อย่ามัวทำรวนเร (ฮิมเลเล ฮิมเลเล)
- ช. นันลูกสาวใคร (ซ้ำ) ช่างสวยบาดใจเหมือนนางลิเก (ฮิมเลเล ฮิมเลเล)
- ญ. จันเป็นลูกสาวเจ้าพ่อ (ซ้ำ) ก็ต้องสวยหล่อซินะเว (ฮิมเลเล ฮิมเลเล)
- ช. พี่มาติดตามถามทัก (ซ้ำ) จะขอฝากรักน้องได้ไหมเว (ฮิมเลเล ฮิมเลเล)
- ญ. มาถึงพี่ก็บอกว่ารัก (ซ้ำ) จิตใจน้องรักจะรวนเร (ฮิมเลเล ฮิมเลเล)
- ช. เรื่องรักไม่ต้องอายกัน (ซ้ำ) เขามีมานานแล้วนะเว (ฮิมเลเล ฮิมเลเล)
- ญ. จันเป็นหญิงเป็นคนร้อาย (ซ้ำ) จันบอกไม่ได้ดอกนะเว (ฮิมเลเล ฮิมเลเล)
- ช. พี่รักนงนุชสุดสวาท (ซ้ำ) หัวใจจะขาดเสียแล้วนะเว (ฮิมเลเล ฮิมเลเล)
- ญ. ร้องบอกพ่องามเหลือ (ซ้ำ) น้องซึกไม่เชื่อเสียแล้วนะเว (ฮิมเลเล ฮิมเลเล)
- ช. พี่รักตัวน้องหนักหนา (ซ้ำ) จะมาพาเอาใหม่นะเว (ฮิมเลเล ฮิมเลเล)
- ญ. พี่รักน้องนี่จริง ๆ หนอ (ซ้ำ) ให้เอาเรือนหอมมาเลยนะเว (ฮิมเลเล ฮิมเลเล)
- ช. เรือนหอหรือว่าทองหมั้น (ซ้ำ) เตรียมให้จอมขวัญกันแล้วนะเว (ฮิมเลเล ฮิมเลเล)
- ญ. พี่เอ๋ยอย่ามัวรอช้า (ซ้ำ) ยกขันหมากมาเลยนะเว (ฮิมเลเล ฮิมเลเล)
- ช. ยกขันหมากมาแต่งงาน (ซ้ำ) เราสองคนรับน้ำสังข์หลังเท (ฮิมเลเล ฮิมเลเล)
- ญ. สองเราจะได้หวานชื่น (ซ้ำ) จะไม่เป็นอื่นอีกแล้วนะเว (ฮิมเลเล ฮิมเลเล)
- ช. เสรีจจากแต่งงานแล้วหนอ (ซ้ำ) ส่งตัวเข้าหอกันเลยนะเว (ฮิมเลเล ฮิมเลเล)
- ญ. จะเข้าเรือนหอก็เข้า (ซ้ำ) จะได้ไปเฝ้ากันเลยนะเว (ฮิมเลเล ฮิมเลเล)
- ช. กรรมการท่านใจบุญ (ซ้ำ) จะให้เงินทุนเอาไว้ซื้อเป็ด (ฮิมเลเล ฮิมเลเล)
- ช.ญ. วันนี้เป็นวันสงกรานต์ (ซ้ำ) จะเอารางวัลได้ไหมเล่าเว (ฮิมเลเล ฮิมเลเล)

(นางตลุ่ม จันทรสัง อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 38 หมู่ 1
ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

ยิมเลเล²

ยิมเลเล ยิมเลเล   จะไปก็ไป อย่ามัวรำไรกันซินะเว
 ยิมเลเล ยิมเลเล   จะไปก็ไป จะได้ลงท้ายเรือเนลล์
 (นางช่วง อินทร์นวล อายุ 69 ปี บ้านเลขที่ 29 หมู่ 3
 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

พินเลเล³

พินเลเล พินเลเล   จะรำก็รำ เจ้าอย่ามาทำรวนเร
 พินเลเล พินเลเล   การจะเล่นการจะหัว อย่ามัวถือตัวกันเลยนะเว
 พินเลเล พินเลเล   พี่รักจะเดิน ขอให้พี่เดินออกมาซิเว

ยิมเลเล¹

ยิมเลเล ยิมเลเล   จะรำก็รำ เจ้าอย่ามาทำรวนเร
 ยิมเลเล ยิมเลเล   การจะเล่นการจะหัว อย่ามัวถือตัวกันเลยนะเว
 ยิมเลเล ยิมเลเล   พี่รักจะเดิน ขอให้พี่เดินออกมาซิเว
 (³⁻⁴ นางจิว ทองกล้า บ้านเลขที่ 30 หมู่ 2
 ต.ท้อแท้ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

เพลงลูกช่วง

สูงเอย เจ้าเลี้ยงนกยูงทำไม ไม่...เซย
 เจ้ามีลูกสาวทำไมไม่เอาลูกเซย
 เจ้าพญาหงส์เอย   เจ้าพญาหงส์ทอง
 จะบินลอยล่องไปในนที   เจอะแม่แก้วกินรี ไปลงเล่นน้ำในลำธาร
 หน้อย นะ นอย น้อย นอย น้อย นะ นอย น้อย นอย เอย
 (นางวิเชียร หลงแขก บ้านวังเจ๊ก 51/1 หมู่ 12
 ต.ท่างาม อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

เพลงฉ่อย¹
เล่นในวันตรุษ - สงกรานต์

เอ๋อ เอ๋อ เอย... ใครหนอใครหนาคะมาร้องเรียกข้าอยู่ที่หน้าบ้านใด
ออกไปดูเสียให้รู้แน่ จะเป็นหนุ่มหรือแก่รุ่นราวคราวใคร
ถ้าแม้ว่าหนุ่มฉันจะเรียกกินหมาก ถ้าแก่แล้วก็จะชากน้ำลาย
นำหน้าเข้าห้องเอย (เอือน) จะหันหน้าเข้าห้องมาแต่งตัว
หิวผมผัดหน้าจะเดินตรงยาตราทำเป็นจุกจาย
และเห็นฉันยืนหันหลังให้ เหลียวซ้ายลงซ้ายจะเป็นใครหลายคน
ฉันไม่รู้จักใคร นั้นหนุ่มไหนใครแน่ ทั้งพ่อแม่พี่น้อง
ทั้งถิ่นฐานบ้านช่องอยู่ตำบลไหน เอ่ยปากทักถามก็กลัวจะลามมีเรื่อง
จะว่าใครให้เคื่องนั้นก็เกรงใจ พ่อค้าข้าวขายของ พี่น้องเชื้อชาติ
หรือเป็นลูกเปรตเศษบาตร ฉันไม่รู้จักใคร
หรือจะเป็นขุนนาง ขุนไม่ได้มรางฉันก็ยังสงสัย
มีเส้นบอกช่องให้ฉันหลงเชื่อ ที่พ่อเจ้าตั้งเรือแล้วลืมหาย
หยุดไว้ก่อน ข้า ๆ ไว้ก่อน จะกล่าวกลอนเข้ามาเกริ่น
มาฟังกันเล่นเพลิน ๆ แหม! มาฟังกันได้
ฉันไม่ใช่เพลงฉ่อยหรือเพลงหา แต่เพลงจำเขามาแล้วร้องได้
เมื่อปีที่แล้วฉันมาฉันยังหนุ่ม สุ่มเสียงของฉันยังดี
แต่พอมานี้ สุ่มเสียงของฉันก็แย ทั้งร่างกายฉันก็แก่ลงไป
มันไม่ใช่กำลังหรือเก่าเดี๋ยวนะ เมื่อหักแล้วจะได้เปลี่ยนนะไซ้ใหม่
นี่มันเป็นกรรมคู่กับกรรมคน แก่แล้วก็ยื่นน้ำใจ
กรรมเอ๋ยหนอกรรม ๆ โศดมาสู่กาย เมื่อก่อนรักกัน พี่ก็ไม่หันหน้าหนี
พอน้องตักยาก คราวนี้พี่ก็หันหลังให้ น้องเป็นสาวแท้ ๆ ไม่ใช่แม่ลูกอ่อน
ไม่มีเช็ดนมผ้าคลุมผอนดูก็ได้

โมะโมะ ไล่เขี้ยวไปกับไอ้ขาว แล้วแม่ไม่ขุนน้ำข้าวอีกต่อไป
เดี๋ยวแม่โขกเสียด้วยลาว วางเสียด้วยเขี้ยว
กลางเหลียววูเดียวเขี้ยวไม่คม น้มน้ำอย่างนี้จะไม่ได้อมเม็ดใน
อย่ามารักน้องเลย ชาวบ้านเขาจะเย้ยน้องให้

รักน้องคนจนจะเห็นผลอะไร   พ่อคนนี้ พ่อคนไหน
 พ่อคนสวยบ้านไกล   พ่อคนนี้ละหนอ
 ฉันยังไม่รู้จัก   ก็นี่รักเสียพอ
 (นางฟ้อย พงษ์สวัสดิ์ อายุ 78 ปี บ้านเลขที่ 187
 หมู่ 7 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

เพลงฉ่อย²

“เออ...ไมเมเอ๋ย หม่อมหม่อม มาเจอะเอาพ่อหม่อมเมียมี
 เอ๋ย หนอวิกี้ไปเสียแล้วพ่อจอม หม่อมจำเห็นที่จะไม่ได้แถม
 พี่เอ๋ยหัวหอม เพราะพี่ปากมอมเหมือนหมา เออ เออ เออ เออ เออ เออ เออ เออ
 ซา ฉ่า ซา ซะ ซา ซะ ฉ่าซา”

“เออ เออ เออ เอ๋ย เออ น้องได้ยินเสียงชาย ก็เสียงพวกพี่นะ
 เข้ามาท้ายร้องเกิน มันให้แปลอพล่า พี่เอ๋ยฟังเพลงก็ร้องเป็นเสียงนินทา
 เสียงเพลงมันให้เสียทรวง พี่เอ๋ยซำบสัน ก็เพราะว่าพี่เสียงหวานวังเวง
 เออ เออ เออ เออ เออ เออ เออ เออ เออ เออ เออ เออ เออ เออ เออ เออ เออ เออ
 ซา ฉ่า ซา ซะ ซา ซะ ฉ่า ซา หน้อยแม่”

“เออ เออ เออ เออ เออ ไม่สูงเอ๋ยกว่าแม่ มันที่มีก้นนอ
 จะแพ้คนบน ไอ้พ่อคนสูงเอ๋ยกว่าคน มันที่มีก้นจะหนักกลางดิน
 เอ็งอย่ามายกหางชูหัว ข้ามยุคก็มั่วคิดพจน์
 เออ เออ เออ เออ เออ เออ เออ เออ เออ เออ เออ เออ เออ เออ เออ เออ เออ เออ
 ซา ฉ่า ซา ซะ ซา ซะ ฉ่า ซา หน้อยแม่...”

“เออ เออ เออ เอ๋ย เออ เสียงผู้ใดเอยนะ ใครหนอใครมาเรียกหา
 แม่ชอรัญจวนมายืนคูดอยที่วังน้ำไหล จะเป็นผู้เล่นหรือผู้รับ
 ใครหนอมวแอบทัก แอบทาย ใครนะมาแอบทักไม่รู้จักตัว
 มายืนคูดอยที่วังน้ำไหล มาสบส่องมองหา พ่อกาเหว่า
 เอ็งใครมาเรียกหาเรา ก็จจะระหนออะไร เอ่ ซา ฉ่า ซา ละ ซา ฉ่า ซา”

“เออ เออ เออ เอ๋ย เออ ใครมาเรียกหาเรา
 ก็จจะระหนออะไรหนา อะไร ฉันจะออกไปดูเสียให้รู้แน่
 ก็จะเป็นหนุ่มหรือแก่คราวใคร ถ้าแม่เป็นหนุ่มแล้ว
 น้องจะเรียกพี่เอ๋ยว่าพี่เอ๋ยกินหมาก ถ้าแก่แล้วน้องจะผลักหัวไป
 เอ่ เอ ซา ฉ่า ซา ละ ซา ฉ่า ซา”

“เออ...พ่อยอดเอ๋ยชะนายนาย พ่อหงส์โยนเออ พ่อโบขนุน
เจ้าพ่อเสียงหวานปานวัน จะไปหลงรักคนอื่น
จะไปหาสูหนอที่ได้มาซัก ทำไมจะได้คนรักของน้องกลับคืน
เอ๋ เอ ซา ฉ่า ซา ละ ซา ฉ่า ซา...หนอยแม่”

“เออ...ทำไมจะได้คนรักกลับคืน ใครหนอใครแม่
เสียงใครมาเรียกหาแม่สังวาลย์ หรืออยากจะดมที่ได้ไช้ตัน
ก็ไปเที่ยวเล็กพ้อดอกกระดอม ฉันอยากทำบุญเอ๋ยที่วัด
ฉันกลัวพวกที่นั่นจะมากัดกระดอง เอ๋ เออ โน เอ๋ เอ ซา ฉ่า ซา ละ ซา ฉ่า ซา”
(นางจิว ทองกล้า บ้านเลขที่ 30 หมู่ 2
ต.ห่อแท้ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

เพลงฉ่อย³

ตามธรรมเนียมวิสัยเราจะไปเที่ยวในคงคา เราต้องชมปลาอย่างกับใจหมาย

โน้นปลาสด ปลาสด	โน้นปลากุด ปลากา
โน้นปลาเบี้ยว ใ้บัว	ปลาปีกไก่ ปลาเทโพ
มัดมุคไม้ลอยกลางน้ำ	นั่นไ้ตัวดำ ๆ เขาเรียกข่าปลาก็อะไร
โน้นปลาช่อน	ชอบนอนวัง
จะว่ายหัวเวียนหาง	ก็อยู่ในสายน้ำไหล
มันได้เที่ยวเล่นไกล	ก็เที่ยวได้ว่ายเลือก
มันเอาหัวเข้าไปชุก	มันทำชุกก็ชย่อน
ก็ทำให้หัวมันกร่อน	ก็ทำให้เกล็ดหาย
พอรักหัวออกจากนอย	ก็น้ำก็ย่อยปลายหาง
ถลางมดงวัง	หมดแรงที่จะว่าย...

เอ๋ ซา...ชะ...ชะ...ซา

เพลงฉ่อย⁴

ตามธรรมเนียมวิสัย	เข้าป่าเราก็ต้องชมนก
เขารกเราก็ชมไม้	นั่นต้นแต้วตามตุ้ม
มีทั้งมะตูมมะตาด	อีกทั้งมะหวดมะหาด
โนนต้นเต่าไห	เต่าไหมะหาด
โนนต้นภาคต้นกุ่ม	นั่นแกแลมะรุม
นั่นชี่เหล็กหางไหล	นั่นหางไหลแลเสียน
นั่นต้นทุเรียนหนามลอก	นั่นต้นกุ่มมะกอก
ต้นสะแกกร่างไกร	แลเสียนนั่นแกกั่วพิกุล
ช่างส่งกลิ่นหอมกรุ่น	ก็อยู่แต่ไกลไกล
ดอกพิกุลหอมแกม	ก็ยิ่งกับแกมน้องหอมกรุ่น
พื้หอมดอกพิกุล	เหมือนหอมแกมน้องอยู่ใกล้ใกล้
โนนต้นยอดต่อยอด	กิ่งพลัดขาดพิบ
นั่นต้นสะเดาผ่าดับ	โนนต้นแต้วไม้ตาย
ต้นเต็งเปลือกแตก	คูเนื้อแหกหนังหุ้ม
นั่นรอยเงาป่องเอาดูม	เห็นที่จะใช้ไม่ได้
อันชมไม้หลายหมู่	แลดูชอบกล
สักสนสีเสียด	ขึ้นเบียดกันไป
นั่นแกก่าลัง	นั่นบ้านนางจนวน
โนนนางคำล้าควนสลัดโต	นั่นเรียงรายมะค่าเพกาพิกุล
รักช่อนยี่สุนคั้นทรงต่อได้	ต่อได้คั้นทรงไม้ดงไม้แดง
โคดูมแดงโนนไม้สักมากหลาย	จะชมกันไม่นานก็ป่วยการตริกตรอง
วันนี้ต้องลากันเสียละน้อง	แม่แก้วเจียรระโน เป็นแต่แลดูกับมะจ๊ะ แม่พันเลี่ยมทอง
ส่วนกระโดกับกระดองอย่าให้ไปพบกันได้	ถ้ามันพบกันเข้าเดี๋ยวมันจะเอาไม่อยู่
เดี๋ยวมันจะวิ่งลงรู	เอ็งจะต้องปิดผ้าลาย อับริยสีไฟแทงปลาไหลถ่อเรือ
วันนี้เห็นจะต้องเสียเหงื่อ...เสียโคล	
(ลูกคู่) แทงปลาไหลเอ๋ย...ถ่อเรือ...เอ๋ยต้องเหงื่อหล่น	
ถ้ามันว่าคนแทนคน...ไม่ต้องเสียอะไร...เออ...เอ็ง...เอ็ง...เอ๋ย	

เพลงน้อย⁵

(หญิง) แก่ลงร่อแร่มันไม่เหมือนกับหนุ่ม	เหมือนบวบต้มข้างตุ่มทำเป็นเต่าหมอบตาย
จะไปยืนหน้าวงเวียนแก้ววงวงของ	จะแหงะตุกกระดองเขาหรือก็ไม่ได้
ไอ้เขากวางอย่ามาขวางคอคน	แก่เลือกชุกชนเมาสาวตาโต
เมาเซอะบัดสีชาติไอ้ผีกระสือ	มีเงินก็ซื้อเหล้ากินจนหมดสะพาย
ระวังสาว ๆ เขาจะปอกให้เอ็งเหลือแต่เปลือก	จะนั่งวงมองเหงือกชาติไอ้แก่จัญไร

(ชาย) ไอ้คนแก่กายเก่ามันยังยาวเหมือนก่อน	ไม่แก่งานเกินงอนไม่ละงามเสียง่ายง่าย
ฉันแก่ดีแก่เดินแก่งานได้เงิน	แก่เที่ยวแก่เดินหาทางที่จะได้
แก่เหล้าหาวลมไม่ใช่แก่งมแก่ใจ	มาพูดกวนโมโหมีแต่เรื่องเสียหาย
ถึงแก่กตกกันที่คนแก่กายเก่า	ไม่ต้องกลัวใครคงขำด้วยเราของนั้นชาย
มะเขือขึ้นผิวแข็งช้านั้นเคี้ยวน่าขัน	มมมมตะมันเคี้ยวกันเล่นสบาย
อย่าดูถูกไอ้แก่ลูกคางยาน	ทั้งเข้ามีตังงานก็ยังมี

(³⁻⁵ นางนันทวัน พักคง บ้านใหม่
ต.ทางาม อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

เพลงพวงมาลัย¹

เอักระเหยลอยมา	ยกมือวันทาสิ่งศักดิ์สิทธิ์
ไหว้คุณพระรัตนตรัย	และเทพให้อันมีฤทธิ์
ไหว้คุณบิดามารดา	ที่เลี้ยงลูกมารอดชีวิต
ทั้งคุณครูบาอาจารย์	ให้ความชำนาญรุ่งเรืองวิทย์
ฉันจะรำเพลงพวงมาลัย	ขอจงกล่าวได้สมดังจิต
พ้อช่อมะกอก พ้อดอกมะขวิด	ขออย่าให้ติดขัดเอย
เอักระเหยลอยมา	ขอถามว่าเพลงพวงมาลัย
แต่แรกเริ่มเดิมที	เพลงเกิดขึ้นที่ไหน
ร้องในฤดูเทศกาล	หรือพิธีงานอย่างใด
เจ้าช่อมะม่วงพวงลำไย	ขอจงแก้ไขหน่อยเอย

เข็ระเหยลอยไป เพลงพวงมาลัยนั้นหรือจำ
ทราบที่เกิดที่เพชรบุรี การลอยอัคคีในคงคา
เพ็ญเดือนสิบสองลอยกระทง บูชาองค์พระศาสดา
(นางเจือ นุชเทียม อายุ 77 ปี บ้านเลขที่ 24 หมู่ 3
ต.ท้อแท้ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

เพลงพวงมาลัย²

พวงมาลัย รักแล้วก็ไปจากห้อง
ประเดี้ยวก็ลอย ประเดี้ยวก็ล่อง
ประเดี้ยวจากห้องไปเลย เอ้อ เออ เอย เอ้อ เอ็ง เอย
ที่รักจะเล่น ให้เดินออกมา
อย่ามัวอยู่ซ้ำเลยพี่ แอ้วพอน้ำใสใจดี
ก็เอ้อพ้อพิศมัย ที่รักจะเล่นให้เดินออกมา
อย่ามัวอยู่ซ้ำเลยพี่ชาย

พวงมาลัย ควรหรือมาไปจากห้อง (ซ้ำ)
ประเดี้ยวก็ลอย ประเดี้ยวก็ล่อง ประเดี้ยวจากห้องไปเลย
เอ้อ เออ เอย เอ้อ เอ็ง เอย

(นางจิว ทองกล้า บ้านเลขที่ 30 หมู่ 2
ต.ท้อแท้ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

เพลงพวงมาลัย³

	พวงมาลัยรักแล้วไม่ไปจากห้อง	ลอยละล่องเข้าไปในห้องไหนเออ...เออ...
(ชาย)	พี่รักน้องจริง ๆ พี่ไม่ทิ้งน้องหรอก	พี่ไม่ดวงไม่หลอกพี่รักน้องจริง
	พี่ไม่ชิงหลอกเล่นอยากให้น้องเห็นในหัวใจ	พี่ไม่หลอกไม่ดวงแม่พวงมาลัย
(หญิง)	เออ...เอ้อ...เอ็ง...เอย	
	จริงแล้วหรือแม่แล้วหรือ	พ่อลมพัดกระพือไปไม้
	จะหลอกเล่นให้เป็นเช่นผู้ชาย	พวงมาลัยห้อยหน้า
	พวงมาลาห้อยหลัง	ให้ละล้าละล้ง
	คิดถึงแม่พวงมาลัย	เออ...แม่พวงมาลัยกับพวงมาลัย...เออ...ไป
	แม่พวงมาลัยกับแม่...พวงมาลัย	มาไปกับพี่แม่พวงมาลัย

(นางน้ำหวาน พักคอง บานใหม่
ต.ท่างาม อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

เพลงร่ำวง

ตามองตา¹

ตามองตา	สวดยตาที่จ้องมองกัน
รู้สึกเสียวซ่านหัวใจ	จะรักก็ไม่รัก
จะหลงฉันก็ไม่หลง	แต่ฉันอดเค็งเธอไม่ได้
รูปเธอช่างงามวิไล (ซ้ำ)	ทำใจพี่ไผ่ละเมอ (ซ้ำ)

เพลงเชิญรำ²

เชิญรำซี	คนไหนรำดี
ขอเชิญมารำ	แขนอ่อนพ้อนรำ
เขาเชิญมาเล่นรำวง	ย้วยมยวนใจ
ยิ้มให้ชายมาเค็ง	การเล่นรำวง
จะต้องเค็งให้แก่สตรี (ซ้ำ)	

เรียนหนาวจิต³

เรียนหนาวจิต	ซิด ๆ เข้าไปใกล้ ๆ
นิดหน่อยจะเป็นไรไป	มาอยู่ใกล้ ๆ กันเอ๋ย
ฉันมันจนคนรัก	น่าจะน้อยใจนัก
ไม่มีคนรักในวงเพื่อนรำ	

เรียนเชิญรำ⁴

เรียนเชิญรำ	ควรหรือมาทำใจน้อย
เรียนอุตสาห์มาคอย	ร้อยกลอนมาร้องเป็นเพลง
ร้องรำ ๆ กับพี่	อย่าหลบหน้าหนี
ทำให้พี่วังเวง	สาวเขียวย่างทรง
จะทำให้เพลงของเรียนจิตค้าง	

เสียงกลอง⁵

ได้ยินเสียงกลอง	ปลื้มใจอยู่ไม่ได้
ปลื้มใจเหลือเกิน	จัดแจงแต่งเนื้อแต่งตัว
เอาน้ำมันใส่หัว	แล้วอย่ามัวช้าเนิ่น
เสร็จแล้วจะหากันเงิน	ไปหาความเจริญ
ในวงเพื่อนรำ ๆ	

เพลงหล่อจริง⁶

หล่อจริงนะดารา	งามตาจริงแม่สาวเอ๋ย
วันนี้ฉันมีความสุข	แดนสนุกรื่นเริงหัวใจ
ที่นี่เป็นแดนสวรรค์	เธอกับฉันเล่นรำวงไทย

เพลงช่อนกลืน⁷

ช่อน ๆ กลืน	หอมระรินราวริน
ยามน้ำค้างสดชื่น	หอมระรินชื่นใจ
ปลูกเอาไว้เพื่อชม	ลมมาพัดป็นไป
คนรักชیمانอกใจ	ไปเมื่อเวลาพอรำ (ซ้ำ)

เพลงพลับพลึง⁸

พลับพลึงกระไรช่อใหม่	ปลูกเอาไว้อยู่ในแดนดง
ชอดอกได้ใหม่	ไม่ได้ดอกพี (ซ้ำ)
ถ้าไม่ได้ดอกนี้	จะทำให้พียืนง (ซ้ำ)

เพลงดอกบัวไทย⁹

ดอกบัวไทยนั้นช่างงามผุดผ่อง	แต่ฉันมองเห็นว่าเธอสวยกว่า
เธอนั้นสวยจริง (ซ้ำ)	สวยยิ่งกว่าเทพธิดา
เธอนั้นสวยนักหนา	ยิ่งกว่าสิ่งของฉัน
หากเธอตาย	ฉันต้องวายชีวัน
มามาตายด้วยกัน	ขึ้นสวรรค์คู่กันกับเธอ (ซ้ำ)

เพลงสวัสดี¹⁰

สวัสดีเธอจำ	ฉันมาด้วยความคิดถึง
จิตใจคะนึ่ง	คิดถึง ฉันจึงได้มา
บ้านใกล้เรือนเคียง	บายเบียงแค่เพียงใบหน้า
เมื่อไรเล่าจำ	หวานตาจะเป็นหวานใจ (ซ้ำ)

เพลงชาละวัน¹¹

ชาละวันดอกสร้อย	ดอกสร้อยร้อยพวงมาลี
อย่าไต่ไปเลย	ทราวมะเขยของพี่
แถวย่านบ้านนี้	หลายปีฉันจึงได้มา

เพลงไถ่งาม¹²

ไถ่งามยามจะบิน	โผผินหากินไกลรังนาน (ซ้ำ)
หันหน้ามามอง (ซ้ำ)	เขามีเจ้าของจองแล้วหรือยัง
จะมองดูใครก็ไม่เศร้า	มามองดูเขามันหมดอาลัย
ปราณีฉันหน่อยได้ไหม	หมดอาลัยคนรักเธอมี
ใครบอกเธอเล่าเมื่อไหร่	เรายังนั่งเขี่ยหว่านตา
เธอคงมีหลออย่างนี้	เธอคงจะมีหว่านใจ

เพลงเรื่องแสงทอง¹³

เรื่องแสงทอง	กระดิ่งก้องกริ่งมาเป็นสัญญาณ
ออกทุ่งนาจับทำงาน	ฟังเสียงกระดิ่งลูกผึ้ง
บินคุกกานกินน้ำหวาน	เก็บไปสร้างรังถาวร
แสงทองงามตาเรืองเภา	ตอนเช้าทำงาน
ตะวันรอนเราก็นอนสาย	แล้วมาช่วยพระหาคอน
ทรัพย์ผึ้งดินผึ้งตอน	ซื้อนาคเอาสมบุญในปาน
บ้านไร่นาเราสำเร็จสำราญ	บ้านไร่เมืองเรา

เพลงกิมมาละเนื้อ¹⁴

กิมมาเนอ ะ ๗	กิมมาละเนอ
มาวันนี้มาพอดี	มาพบเจ้าลำดวน
น้องมาหรือเปล่า (ข้า)	พี่จะให้รางวัล
บ้านน้องอยู่ที่ไหน	ไมไกลพี่จะติดตาม
รูปร่างสวยงาม	พี่จึงได้ตามมาเกี่ยว
ติดเนื้อต้องตาเสียนี้กระไร	

(¹⁻¹⁴ นางช่วง อินทร์นวล อายุ 70 ปี บ้านเลขที่ 29 หมู่ 3
ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

กลอนลิเก¹⁵

พี่อย่ามารักน้องเลย	พ่อค้นเคยแตกหน่อ
น้องกลัวจะรักดวงล่อ	ให้หญิงนี้ห่อระทม
พี่อย่ามาหวังแอบอิง	เสียเลยพอกิ่งล้มทม

(นางมาลัย แพร่มิ่ง อายุ 67 ปี บ้านเลขที่ 134 หมู่ 7
ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

เพลงร้องเล่น¹⁶

พอมะขามนี้กัดก	ปลุกไว้ที่นครนายก
พอดังจะหวาน	แม่ขอชิมสักช้อ
คงหวานคอไปนาน	

(นางพิมม เรียนหมี อายุ 64 ปี บ้านเลขที่ 106/1
หมู่ 7 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

อก¹⁷

อกเอ๋ยหนอก	เหมือนกลิ้งครกขึ้นภูเขา
ใครจะช่วยหยิบยก	ให้ห้วงอกของน้องนี้เบา

พระยาหงส์¹⁸

ข้าข้าเจ้าพระยาหงส์	ปีกจะอ่อนร่อนลง
เข้าในดงทอง	เจ็บใจนัก
หญิงชู้มันมาแยงเอาคู่เราไปครอง	

(¹⁷⁻¹⁸ นางพิมม เวียนหมี อายุ 63 ปี บ้านเลขที่ 106/1 หมู่ 7 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

เพลงร้าง¹⁹

รำเสียทีเถอะนา	สัญญากันว่าจะรำ
รำถวายจริงนะเธอนะ	แขนอ่อนจริงนะเธอรำ

แหวนสวมก้อย²⁰

แหวนสวยแหวน	ฉันเคยสวมก้อย
บุญฉันน้อย	จึงเลือนลอยตามลม
มาผูกไว้	หวังใจได้ชม
รักมาชื่นชม	ระทมเลือนลอย

(¹⁹⁻²⁰ นางมาลัย แผงมิ่ง อายุ 67 ปี บ้านเลขที่ 134 หมู่ 7 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

เพลงรำวง²¹

รำวงประจักษ์หาคู่	ฉันมองดูแล้วก็สรวนงาม
วันไหนฉันไม่ได้ไปพอรำ (ซ้ำ)	หัวอกกลุ้มกล้า
จนจะหลับตานอน	

เพลงรำวง²²

รำวงกันให้เพลินตา	ตึกแล้วหนาคะขอลาจร
จะสั่งอะไรก็สั่ง	เมื่อน้องยัง ยังไม่จากจร
จากเจ้าแสนเศร้าในทรวงอก	อ้อ จากเจ้าแสนเศร้าในทรวง
จะรักเป็นห่วงพอรอนตางอน	

เพลงสวัสดี²³

สวัสดีเจ้ญศรีมาลา	พลบค่ำฉันเฝ้าแต่เพลิดน
ฉันมองเธออย่าเมิน	ฉันมาเจ้ญเธอไม่ขอบกรำ
รำนน้อยพอได้เป็นขวัญตา	ฉันได้มาถือนวอนแต่หัวค่ำ
หรือว่าหวานใจเธอลังไม่รำ (ซ้ำ)	ใจจึ่งทำกระปี้กระบวน (ซ้ำ)

สายบัว²⁴

สายบัว สายบัว	น้องเตรียมตัวชั้นหมากจะมา
เดือนสี่ก็ต่อเดือนห้า (ซ้ำ)	ชั้นหมากจะมาให้น้องเตรียมตัว
สายบัว สายบัว	ให้น้องเตรียมชั้นหมากจะมา
เดือนห้าก็ต่อเดือนหก (ซ้ำ)	ให้น้องเตรียมครก ที่จะยกสากมา

(²¹⁻²⁴ นางจิว ทองกล้า อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 30 หมู่ 2
ต.ท้อแท้ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

ภาคผนวก ค

เพลงเกษตรกร
การเดินเพื่อขอฝน

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
Pibulsongkram Rajabhat University

เพลงเกษตรกร

"เฮย...สวัสดีนะพี่น้อง ฉันจะร้องให้ฟัง
อกัยชักนิด เดียวนี้ฉันมาก่อร่างสร้างตัว
พอถึงเดือนห้าหน้าแล้ง
ฉันมาพันไร่ พ่อคุณ.อ๋อ
ฉันไม่ต้องจ้างใคร จ้างใคร
ฉันหักรอนมันด้วยกำลัง
ถึงหน้าไถฉันก็ไถหนา...ก็ไถ
ฉันก็ซูดเอาไปทิ้ง
ฉันก็เลิกชะจนกระจาย ก็กระจาย
ฉันเหนื่อยนัก ฉันก็พักหยุด
พอหายเหนื่อยเมื่อยล้า
ฉันเที่ยวได้เก็บ ฉันเที่ยวได้ฟัน
ฉันมาตายเถียน พ่อคุณ.อ๋อเตียนโล่ง
ฉันไม่ให้เหลือติดไร่...ติดไร่
ฉันมาซูดเก่งเหมือนกัน
เห็นฉันไม่หมั่นอ. คุณนายเฮย...
เออ เฮย ก็ดูขีมือฉันด้านแล้วนะนาย
มาปลูกแตงน้ำเต้า
ฉันปลูกเอาจนได้ขาย...ได้ขาย
พริกแพงแดงโม
ทั้งถั่วดำก็เต็มตง
เจ้าพวกหนูมันมากวน
พ่อคุณ.อ๋อ ทั้งมันเทศ มันแกว
ทั้งมันฝรั่งปลูกไว้ครึ่งค่อนไร่หนา...ค่อนไร่
เกษตรเขาช่วยแนะนำ
ก็เมื่อชีวิตฉันยังไม่ตาย
เฮย...เดี๋ยวนี้ยายมาก่อร่าง
มาหมดสิ้นไปหลายเส้น

จะผิตบ้างถูกบ้างฉันก็ต้องขอนะอกัย
มาสร้างสวนครัวขึ้นหนึ่งแห่ง
ฉันก็มาพันไร่ พันไร่
ฉันถางป่าถางตง
ฉันไม่ได้จ้าง ฉันไม่ได้ฮอน
ถึงหน้าถางฉันก็ถาง
พ่อคุณ.อ๋อ...ไ้ที่หญ้าไหนรก
ไ้ที่ต้นไม้ที่ใหญ่จริง
ได้ที่เป็นโคกเป็นคัน ฉันก็ฟัน ฉันก็ซูด
ที่อยู่ที่ดินไม่ใหญ่หนา...ไม่ใหญ่
กระโดดควาตำมขวาน
ฉันเที่ยวเก็บสมุนไพร...สมุนไพร
ทั้งรากไผ่รากพง
ฉันมาตายเอง มาซูดเอง
ก็ดูขีมือฉันด้าน
นายเฮย เดียวนี้ฉันมาปลูกพริกปลูกแพง
มะเขือกรอบมะเขือเผาะ
ทั้งมะเขือลูกยาว น้ำเต้าลูกโต
ฉันก็ปลูกไว้เต็มไร่ หนา...เต็มไร่
ทั้งถั่วลิสงก็เต็มสวน
มันมารังแกถั่วไก่...ถั่วไก่
พ่อคุณ.อ๋อ ฉันปลูกไว้แล้วหลายอย่าง
พ่อคุณ.อ๋อ ฉันอยากจะทำ
ฉันก็สู้ตรากตรำ
ยายมาซูดดินตายดิน
ไ้ที่ค่อนเป็นเส้น

เอาจนปลูกดำ ทำกินได้...กินได้
ให้พวกเราทำสวนครัว
พวกเราจะนอนอดตาย หนา...อดตาย
มาก่อสร้างกว่าจะสำเร็จ
จนกว่าจะแล้งมาเป็นไร่...หนา...เป็นไร่
ฉันอาบเหงื่อต่างน้ำ
กว่าจะได้มาเป็นเงิน
ฉันมาเป็นคนทำกิน
ก็วาสนาของฉันมันจน
นายเอ...พ่อคุณเอ...
เมื่อกายฉันแก่เข้ากำน
ฉันกะเกิดในชาติใหม่ หนา...ชาติใหม่
ฉันถึงร้องเพลงแก้กลุ่ม

เอ...พุทโธ่ อพุทธัง อนิจจัง อนิจจา
มาเกิด แก่ เจ็บ ตาย อยู่ได้ไม่นาน
ตายจมนมดก็ตายสิ้นสูญหาย
ก็เราจะหนีไปไหน
หรือจะข้ามภพลงน้ำ
เราก็มีชีวิต มันซึ่งไม่คิดเกรงกลัว
ก็ชนหัวลูกพอง พุทโธ่ พุทธัง
นอนตายหงายแม่
ตายยับ ตายทับ ตายกอง
มาตายดี ตายชั่ว
นงนพ นายพัน ก็เหมือนกันทุกอย่าง
ทั้งเชื้อเจ้าชาววัง
ทั้งข้าหลวง ตำรวจ
ก็ไม่เป็น มีใครอยู่รอดมัน

นายเอ...พ่อคุณเอ...รัฐบาลแนะนำ
ถ้าเราไม่คิดสร้างตัว
ฉันสู้มานะ มะนั่ง
จนเหงื่อฉันไหลไหลเลือด
นายเอ...พ่อคุณเอ...
ช่างตราคราตร่ำเสียเหลือเกิน
ไม่ใช่จะได้กันมาง่าย ๆ หนา...ง่าย ๆ
ฉันต้องพรวนดินเบื่อนโคลน
ฉันต้องคิดตัดใจ...ตัดใจ
ฉันก็เกิดมายากเสียแยะ
ก็ถึงจะตายก็ชิงมัน
เพราะชาตินี้เกิดมาก็วาสนาไม่รุ่ง
ไปอย่างนี้...แล้วจะนาย
อนเราเกิดมาไม่เป็นแก่นสาร
เนื้อหนังเปื่อยเน่าดีเป็นเก้าทั้งสิ้น
เกิด แก่ เจ็บ ตาย ก็เหมือนดังเงาตามตัว
หรือความตายก็ตาม
หรือมันก็ตามเราไปทั่ว
ก็ความตายมาถึงตัว
อนิจจัง ตายแน่
มันรดคว่ำลงไปตาย
ก็ไอ้ที่รอดก็ร้องทุเรศ ทุรัง
ก็ไปเสียทั่วทุกท่าน
ทั้งหลวงพี่ หลวงพ่อ ก็จะต้องมรณัง
ทั้งขุนนางเมียนาย
ทั้งผู้หมวด ผู้หมู่
ไปได้เลยสักคน...น้อยแน่"

(นางจิว ทองกล้า อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 30 หมู่ 2
ต.ท้อแท้ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

การเล่นเพื่อขอฝน

อาชีพหลักของชาวบ้าน คือ การทำนา ตามความเชื่อของชาวบ้าน ถ้าปีใดฝนตกน้อยไม่พอทำนา ทำไร่ ชาวบ้านจะขอฝนจากเทวดา โดยมีวิธีการเล่นขอฝน ซึ่งเล่นในเทศกาลตรุษ – สงกรานต์ ดังนี้

1. การเล่นนางตั้ง
2. การเล่นนางตาล
3. การเล่นนางบั้งก็
4. การเล่นลิงลม
5. การเล่นแม่ศรี
6. การแห่นางแมว

การเล่นนางตั้ง

วิธีการเล่นนางตั้ง ใช้กระดิ่งผัดข้าง ไม้ใบ และไม้เคาะ ผู้เล่นไม่จำกัดจำนวน ทั้งหญิงและชาย นั่งล้อมเป็นวง ผู้เล่น 1 คน ถือกระดิ่งเป็นร่างทรงของผีนางตั้ง นั่งกลองวงมีผ้าคลุมศีรษะ มีคนถือผ้ายืนอยู่ด้านหลัง

ก่อนการเล่นจะมีการเตรียมเครื่องเช่นสรวงบูชาเทวดา ได้แก่ แป้ง น้ำมัน ดอกไม้ รูปเทียน และหมาก 4 คำ วางไว้ในที่สูงเป็นการบูชาเทวดา

เมื่อเริ่มเล่น ผู้เล่นคนหนึ่งจะเอาน้ำใส่ภาชนะไปชอนไว้ที่ใดที่หนึ่ง เพื่อให้นางตั้งค้นหาไม่พบ ถ้าหาพบก็แสดงว่าฝนฟ้าตกกับสิบลม

ผู้เล่นที่นั่งล้อมวง จะร้องเพลงเชิญเทวดามาเข้าร่างทรง (คนถือกระดิ่ง) พร้อมกับเคาะไม้เป็นจังหวะเริ่มร้องช้า ๆ หลาย ๆ ครั้ง แล้วร้องกระชั้นให้เร็ว ๆ ขึ้น ที ๆ ขึ้น จนกว่านางตั้งจะมีอาการสั้น ๆ (ผีเข้าแล้ว) คนที่อยู่ข้างหลังจะกระซอกผ้าออกจากศีรษะของคนร่างทรง แล้วตะโกนไปว่า “โธก” คนทรงก็ออกไปจากวง เอากะดิ่งไล่ตีผู้คนที่อยู่รอบข้าง ถ้าต้องการให้ผีออก ต้องเข้าไปกอดข้างหลัง ส่งเสียงที่หูว่า “เบ๊!” ก็จะหยุดไล่ตีผู้อื่น

เพลงนางตั้ง

นางตั้งเอ๋ย	เข้าป่าระหง
เข้าดงไม้หมาก	เข้ารากไม้แดง
ตะแกรงร่อนข้าว	กระดั่งฟัดข้าว
ลมมาเพย ๆ	ลมมาพราย ๆ
มาชนดินทราย	ไปใส่น้ำเต้า
กระดั่งฟัดข้าว	เชิญฝูงเชิญเจ้า เข้านางดงเอ๋ย

เพลงที่ใช้ร้องเวลาจะออกจากการเล่นนางตั้ง

ผีลงละเหวย	ผีลงละวว
ผีลงไม่ได้	ได้ไม่ลงมา
ผีลงไม่เป็น	หกคะเมนลงมา
อ้ายหมากก็ของ	อ้ายพลุก็ของ
ขันน้ำพานรอง	มารองเจ็ดขัน
เชิญเฮยเชิญลง	มาลงข้าวเหนียว
อั้งซังซ่าเคียว	ค่าลงก็เล่น ค่าลงก็เล่น

(นางเครือ นชเทียม อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 24 หมู่ 3 ต.ห่อแท้ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

บางแห่งเมื่อนางตั้งได้ฟังเพลงเชิญเทวดาให้ลงมาเข้าทรง ก็จะมีอาการตัวสั่นเต็ม กระดั่งก็สั่นด้วย คนทรงจะถือกระดั่งสั้นไปรอบ ๆ วง เทียวคันทาน้ำที่ชอนไว้ เมื่อหาพบก็กลับมากลางวง ผู้เล่นจะถามวง ปืนฝนจะตกดีไหม ถ้าฝนตกดีให้ฟัดข้าว คนทรงก็จะฟัดข้าว แสดงว่าข้าวกล้าสมบูรณ์ดี ถ้าฝนแล้ง กระดั่งจะหยุดสั้น เมื่อคนทรงเหนื่อยก็จะหยุดเล่น ผีก็จะออกไปจากร่างคนทรง

การเล่นนางตาล

การเล่นนางตาล ใช้อุปกรณ์ คือ ใบตาล 1 ใบ วิธีการเล่นทำนองเดียวกับนางด้ง คือ เชิญผีลงมาเข้าทรง แล้วก็เสียดาย: เพลงที่ใช้ประกอบการเล่นนางตาล มีดังนี้

นางตาลเอ๋ย	ฮอดี ฮอลา
ไอ้แก้วคอค้วน	นางตาลตกกะแหล่
อย่าทำหื้อแท้	ไปเลยแม่นางตาลเอ๋ย (ร้องซ้ำ ๆ กัน)

เพลงที่ใช้ร้องเวลาจะออกจากการเล่นนางตาล

ผีลงแล้วเอ๋ย	ผีลงแล้ววา
ผีลงไม่ได้	โตไม้ลงมา
ผีลงไม่เป็น	หกคะเมนลงมา
หมากก็กอง	พลูก็กอง
ขันน้ำพานรอง	มารองเจ็ดขัน
เชิญเชิญเชิญ	มาลงเขาเชิญ
มีข้างมาเดียว	ค้าลงมาเล่น ค้าลงมาเล่น

(นางเครือ นงเทียม อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 24 หมู่ 3 ต.ท้อแท้ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

การเล่นนางบั้งก็

วิธีการเล่น เชิญผีลงมาเข้าทรงนางบั้งก็ โดยนางบั้งก็นั่งยอง ๆ ถือบั้งก็ และมีพีเลี้ยง ยืนอยู่ข้างหลังถือผ้าขาวม้าไว้ข้างหนึ่ง อีกข้างหนึ่งคลุมศีรษะนางบั้งก็ไว้ ผู้เล่นคนอื่น ๆ นั่งตรงกันข้าม ห่างประมาณ 1 วา ใช้ไม้เคาะกระบอกไม้ไผ่เป็นจังหวะเชิญให้นางบั้งก็เข้าร่างทรง เพลงที่ร้องมีดังนี้

เพลงนางนังกี

นาเอียนารี	แรกเริ่มเดิมที
นารีเกิดในเมืองเจ็ก	ตัดไม้ลำเล็ก
จักตอกก็ยาวดี	สถานพระจันทร์ได้ครึ่งวง
ชอบวงก็งามดี	หาบคอนขย้อนชยัก น้องรักก็ใจดี

ผู้ร้องจะร้องซ้ำ ๆ กันหลายเที่ยว จนกว่าผีจะลงมาเข้า สังเกตอาการของนางนังกี ถ้าขยับนังกีไปมา แสดงว่าผีเข้าแล้ว จะหยุดร้องเพลง และบอกให้ "โชก" นางนังกีก็จะลุกขึ้นมาว่านังกีได้โชกคนอื่น ๆ ก็จะพากันวิ่งหนี เมื่อเล่นจนพอใจแล้ว ก็เชิญนางนังกีออก

เพลงที่ใช้ร้องเวลาจะออกจากการเล่นนางนังกี

ผีลงแล้วเอ๋ย	ผีลงแล้วว่า
ผีลงไม่ได้	ไต่ไม้ลงมา
ผีลงไม่เป็น	หกคะเมนลงมา
หมากก็กอง	พลูกก็กอง
ขนน้าพานรอง	มารองเจ็ดชั้น
เชิญเอ๋ยเชิญลง	มาลงเข้าเขี้ยว
ชี้ข้างงาเดียว	ค้ำลงมาเล่น ค้ำลงมาเล่น

(นางเครือ นุชเทียม อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 24 หมู่ 3 ต.ห่อแท้ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

การเล่นสิงลม

ผู้เล่นเป็นสิงลมจะต้องเป็นผู้ชาย มีผ้าขาวม้าผูกเอวไว้ 1 ผืน อีกผืนหนึ่งเอาคลุมศีรษะสิงลมไว้ มีพีเลียงคอยยืนอยู่ข้างหลังสิงลม จับปลายผ้าขาวม้าที่ผูกเอวสิงลมไว้ ผู้เล่นคนอื่น ๆ เอาไม้เคาะกระบอกไม้ไผ่ และร้องเชิญสิงลม ดังนี้

ลึงลม¹

ลึงลมเอ๋ย	มาอมข้าวพอง
เด็กน้อยทั้งสอง	มาตัดดอกจิก
เล่นหัวเล่นหาง	เล่นกลางตุ๊กติก
เจ้าพญานกพริก	เจ้าพญานกเขา
เล่นเบี้ยเล่นเหล้า	เข้าลึงลมเอ๋ย (ร้องซ้ำ ๆ)

พอผีลึงก็เอาผ้าคลุมศีรษะออก วิ่งไปขึ้นต้นไม้ ที่เลี้ยงคอกกระดูกผ้าเอาไว้ ถ้าจะให้ผีออก ก็ร้องไฮ้ดัง ๆ ช่าง ๆ หัว เหมือนเป็นการเรียกขวัญกลับมา

เพลงที่ใช้ร้องเวลาจะออกจากการเล่น

ผีลึงละเหวย	ผีลึงละวา
ผีลึงไม่เป็น	หกคะเมนลงมา
ผีลึงไม่ได้	ใต้ไม้ลงมา
อ้ายหมากก็ซอง	อ้ายพลูก็ซอง
ขันท้าพานรอง	มารองเจ็ดชั้น
เข็ญเข็ญเข็ญลง	มาลงมาเข็ญ
อ้อซ่างาเดียว	ควงก็เล่น ค้างก็เล่น

(นางเครือ - นางเทียม อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 24 หมู่ 3
ต.ห้อยแห่ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

ลึงลม²

ลึงลมเอ๋ย	ชะอมข้าวพอง
เด็กน้อยทั้งสอง	มาตัดดอกทิพย์
เล่นหัวเล่นหาง	เล่นกลางตุ๊กติก
เจ้าพระยานกจิก	เจ้าพระยานกเขา
เล่นเบี้ยเล่นเหล้า	เข้าลึงลมเอ๋ย

(นางจิว ทองกล้า อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 30 หมู่ 2
ต.ห้อยแห่ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

การเล่นแม่ศรี

วิธีการเล่นแม่ศรี ผู้เล่นที่เป็นคนทรงจะนุ่งหมี่สีขาว ซึ่งนิยมกันทั่วไป คนอื่น ๆ จะร้องเพลงเชิญแม่ศรี ถ้าผีเข้าตัวคนทรง จะมีอาการสั่นเทิ้มทั้งตัว ชาวบ้านก็จะถามเรื่องผีนั้นจะตกหรือไม่ ชาวปลาน้ำทำเป็นอย่างไร เมื่อพอใจแล้วจึงเชิญออก เนื้อเพลงที่ร้องมีดังนี้

แม่ศรี¹

แม่ศรีอะไรเอ๋ย	แม่ศรีสาคร
นมยานหน้าอ่อน	จะเลี้ยงเจ้าไว้
สักสองสามปี	เจ้าจะมีตัว
แค้นเนื้อแค้นใจ	ว่าจะไม่ได้ผัวเอ๋ย

(นางพ้อย พงษ์สวัสดิ์ อายุ 78 ปี บ้านเลขที่ 187 หมู่ 7 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

แม่ศรี²

แม่ศรีอะไรเอ๋ย	แม่ศรีสงยตะ
ยกมือไหว้พระ	จะมีคนชม
ซักผ้าปิดนม	ชมแม่ศรีเอ๋ย

(นางพ้อย พงษ์สวัสดิ์ อายุ 78 ปี บ้านเลขที่ 187 หมู่ 7 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

การแห้วนางแมว

ผู้เล่นจะจับแมวใส่กรง แล้วแห้วไปตามบ้านต่าง ๆ ถึงบ้านใครก็จะหยุด แล้วร้องเพลงนางแมว เจ้าของบ้านต้องตักน้ำมาราดตัวแมว เป็นเช่นนี้ทุก ๆ บ้าน แมวจะหนาวสั่นวิ่งวนรอบกรง จนกว่าจะเลิกเล่น ผู้แห้วจะร้องเพลงนางแมว เจ้าของบ้านก็จะให้รางวัลแก่พวกแห้ว เป็นเหล้าบ้าง เงินบ้าง ตามมีตามเกิด ถ้าผียังไม่ตกจะแห้ววันรุ่งขึ้นจนกว่าผีจะตก

นางแมว

นางแมวเฮี้ย	ขอฟ้าขอฝน
ขอน้ำมนต์	รดแมวข้ามัง
ค่าเบี้ยค่าจ้าง	หามนางแมวมา
ไม่ได้กินข้าว	ข้าวตายฝอย
ไม่ได้กินอ้อย	อ้อยเป็นแมง
ไม่ได้กินแตง	แตงคอคอด
ไม่ได้นอนกอด	มอดไชเวือน
ไม่ได้นอนเคลื่อน	เวือนทลาย
ไม่ได้นอนก่าย	เป็นหม้ายทุกคน
เทวดาฝนเฮย	ซา ๆ เฮ ๆ ฝนก็ตกลงมา

(นางฟ้อย พงษ์สวัสดิ์ อายุ 78 ปี บ้านเลขที่ 187
หมู่ 7 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
Pibulsongkram Rajabhat University

ภาคผนวก ง

บททำขวัญนาค

บททำขวัญแต่งงาน

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
Pibulsongkram Rajabhat University

บททำขวัญนาค

ศรี ๆ สวัสดิ์มงคลเทพยดาเทพ ต่างแซ่ซ้องสาธุการว่าวันพรุ่งนี้ที่พ่อนาคแก้วจะได้บวชเป็น
บุตรพระพุทธและยานได้ครองศีล 227 จะได้เป็นบุตรของพระสร้อยสรพรเพชญ์สิ่งพ่อสมควรจะปฏิบัติ
คือ กิจวัตร 4

- กิจวัตรข้อที่ 1 ท่านก็ได้กล่าวไว้ว่า ให้คอยกวาดวัดวิหารเช็ดตู้พระธรรมเจดีย์คัมภีร์
- กิจวัตรข้อที่ 2 ท่านก็ได้กล่าวไว้ว่า ให้คอยต้มน้ำร้อนน้ำชาไปถวายอย่างได้ขาด
- กิจวัตรข้อที่ 3 ให้เวลาเย็นแล้วให้ทำวัตรเย็นสวดมนต์เย็น
- กิจวัตรข้อที่ 4 รุ่งขึ้นเข้าบิณฑบาตโปรดสัตว์ทุกวันนะพ่อนาคหนา

เวลาพ่อนาคจะย่างเท้าออกจากนอกวัดนอกวาให้ภาวนาว่า นามรูปังสุขัง นามรูปังอนิจจัง
นามรูปังอนัตตา สามข้อนี้หนาจะเป็นการแผ่เมตตาให้แก่สัตว์นะพ่อนาค พอเดินออกบิณฑบาต
โปรดสัตว์เวไนยกรรม ยามเดินบิณฑบาต อย่าทอดสายตาดอกเกินที่พระวินัยบัญญัติ

“พระวินัยบัญญัติไว้เพียงชั่วโศกของพระวินัยก็ได้แค่ 2 โศก จะกำหนดไว้ใน
ปัจจุบันนี้ก็ได้นะ หนึ่งว่า พ่อนาคเคยอย่าหลงว่ามีน้ำให้ล้างถึงอย่าเพราะอบัติให้มากพอแล้ว
ค่อยลงไปปลงอาบัติ ถ้ามีนัยยังขึ้นซึ้งซัดถึงไปลงอุโบสถ ถ้าไม่ปลงก็ไปอยู่กรรมพอ
อย่าไปแก่งสัตว์ให้มันโกรธก็มี ก็จะไปอยู่สุกมันก็ปลงไม่ตกมันลามกหม่นหมอง พบขุมหนึ่ง
เป็นบุญแล้วพาบปเป็นชั่วอาบัติเปรียบเหมือนเปลือกไม้ สิ่งคาริเสหนั้นไซ้เปรียบเหมือนกระพี้
ปราชิกทั้ง 4 นั้นเล่า เปรียบประหนึ่งดังแก่นที่เหนียวแน่น ไม่หวั่นไหว” ถ้าพ่อนาคตกลงไปในปราชิก
ทั้ง 4 นี้แล้ว พ่อนาคก็ขาดความเป็นสงฆ์โดยนะพ่อนาคหนา

ปราชิกข้อที่ 1 ท่านก็ได้กล่าวไว้ว่า สงฆ์องค์ใดฆ่ามนุษย์นอกกรรม หรือในกรรม
ให้ถึงแก่ชีวิต ศีล 227 ก็ไม่ติดต่อกับตน

ปราชิกข้อที่ 2 ท่านก็ได้กล่าวไว้ว่า สงฆ์องค์ใดลักทรัพย์เขาถึง 1 บาท ศีล 227
ก็ยิ่งจะขาดลง สติงค์แดงเดี่ยวเจ้าอย่าได้ไปแตะต้องเขาของคนอื่น มาเป็นของตนหนา

ปราชิกข้อที่ 3 ท่านก็ได้กล่าวไว้ว่า ห้ามเสพเมถุนทั้งทางทวารหน้า ทวารเบา
หรือทวารทั้ง 9 ไม่ว่าจะมนุษย์ หรือว่าสัตว์เดรัจฉาน เพียงแค่องค์ชาติของพ่อนาคจุ่มลงไป
เพียงเส้นผมสีกา ศีล 227 ก็ทั้งขาดสะบั้นออกเป็นพ่อน ๆ จงจำไว้ให้จงดี

ปราชิกข้อที่ 4 สงฆ์องค์ใดสู้อวดอุตริมนุษยธรรม อวดตัวเองว่าเป็นอรหันต์ หรือ
จะพูดจากับใครก็ตามว่าตนเองเหาะเหินเดินอากาศได้ หรือว่าดำดินได้อย่างนี้ เป็นต้น ถ้าพูดไปแล้ว

เกิดเขาเชื่อแต่ไม่เป็นความจริง นั้นและจะทำให้เกิดปราชิก บาปอันนั้นจะทำให้พ่อนาคตกสู่นรก
อเวจีอาบัติ หรือพ่อนาคเกิดมาชาติใด ภพใด ก็จะไม่ได้พบพระพุทธศาสนาเลยนะพ่อนาคเอ๋ย

พ่อนาคเอ๋ยที่พอก่อกองกลางกุศลเหวของเทพที่อยู่เบื้องบน บันดาลให้อายุของพ่อนาค
ยืนยาวไปสักร้อยปี ข้าพเจ้าจะขอพรของพระฉิมลี พระโมคคัลลานะ พระสารีบุตร พ่อนาคก็จงบริสุทธ์ ๆ
ในพระพุทธศาสนา ทั้งที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาเสียในครั้งนี่

ขออัญเชิญขวัญของพ่อนาค

ศรี ๆ สวัสดิ์มงคล ข้าพเจ้าจะขออัญเชิญขวัญของพ่อนาคหนอนฤมลเหล่าก้อของพระพุทธ
ได้ตั้งมั่นในกองกลางกุศล ประเสริฐเป็นล้ำเลิศในเนกขัมมารมี ข้าพเจ้าขออัญเชิญเทพทั้ง 4
ทั้งพระพุทธเจ้าที่แม่ในธรณีพระคงคา ต่างก็พากันโสมนัสสา พรั่งพร้อมที่พ่อนาคแก้วที่จะได้อุปสมบท
ได้เดินตามพระชินสีห์ มั่นตัดปวงวงศา หวังพระโพธิญาณในเบื้องหน้า ข้าพเจ้าจะขออัญเชิญขวัญ
ของพ่อนาคมาเสียในครั้งนี่

พระขวัญของนาคเอ๋ย ออย่าไปไหลเลยเทียวสัญญาจร ในคงดอนแนวป่าตามทุ่งไร
ปลายนา ป่าหิมเวศป่าหิมพานต์ พระขวัญของพ่อนาคอย่าหลงไปแดนของพาลจงยึดมั่น
ในสมณเพศ ซึ่งทางนี้แล้วจะเป็นทางพิเศษประเภทพรหมจรรย์ จะดับเสียสิ้นชาติขรา พยาธิ
จะถึงพระนิพานอันเกษมศรี เชิญพระขวัญของนาคอย่าหลีกหนี เชิญมาขมบายศรีอันตระหง่านที่
โหรพฤตญจารย์ สวมดีว่าเป็นฐานเขาพระสุเมรุมาศ เชิญนำอันชาวสะอาด จีวร สบง สังฆาฏิ
พ่อนาคจะได้ทรงสวมแสนจะสำราญ แม้ทั้งเครื่องอัฐบริวารในการที่จะใช้สอยดูงามหยดย่อยเสียยิ่งนัก
เชิญพระขวัญของพ่อนาคเอ๋ย เชิญขวัญหัวมาสู้อยู่ที่หัว ขวัญตัวมาสู้อยู่ตัว ขวัญใจ
มาอยู่ที่ใจ ขวัญกายมาสู้อยู่ที่กายของพ่อนาคหนา ใ้พ่อนาคเอ๋ยก็จะได้อุปสมบทเสียในคราวนี้
ก็จะเกิดตามทางพระชินสีห์องค์เดิมมามือซ้ายก็จะจุมมารดา มือขวาก็จะจุมบิดาเข้าโบสถ์ได้บวช
โปรดบิดา และมารดาที่ได้เลี้ยงพ่อนาคมาครั้งนี่ สาธุ ขอให้พ่อนาคจงโชคดีมีชัย

พุทธาภาวนะ ธรรมภาวนะ สังฆาภาวนะ ด้วยประการนี้ (ให้ให้ร้อง 3 ที แล้ว
ลงมือกราบ)

(นายชลอ ทองถัน อายุ 72 ปี บ้านท้อแท้
ต.ท้อแท้ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

บททำขวัญแต่งงาน

ศรี ศรี วันนีวันดี เป็นราศรีศุภฤกษ์มงคล ข้าพเจ้าจะขอย่อยน ประดิษฐานขึ้นทันใด
ขออำนาจพรยกอร์ขึ้นไหว ท่านพ่อแม่ เฒ่าแก่ผู้ใหญ่ ญาติกา ฝูงผี ไม่ว่าผู้ดีหรือเสียใจ ผีเรือน
แม่พ่อ ผีหอปลุกใหม่ ขอเชิญจงมาให้พร้อมกันในวันนี้

วันนี้เป็นวันดีท่านเศรษฐีและผู้ใหญ่ ท่านจะเอาแก้วเข้ามาเกย ท่านจะเอาเชยเข้ามาฝาก
เอาขันหมากเข้ามาให้ จงจัดแจงแต่งไว้ ส้มสุกลูกไม้ ขนมหลายกองเกวียนขนมผิงผอยทอง ล้วนแต่
ของจำนงเนียน จันอัปงาเจียนผลไม้นานา ส้มซ่าส้มย่ำ ส้มทับพลับจีน ลูกอินทผลัม ขนมต้มลูกให้
กล้วยไข่กล้วยน้ำ มะพร้าวอ่อน อ้อยลำ เหล้า เบ็ด หมูหัน ห่อหมก ทอดมัน สารพันที่จะมี
อภิเษกสองศรีเช่นผีทั้งหลาย ผีภูตผีพราย แม่ชีอรักษา ที่ได้เลี้ยงดู ผีปู่ผีย่า ผีตาผียาย ตามประดา
พี่น้อง ผีเกี่ยวผีดอง ทั้งสองพร้อมกัน อย่าเคียดเคียดฉันท์ ขบฟันเช่นเขี้ยว จะมาเป็นพี่เป็นน้อง
จะมาเป็นทองแผ่นเดียว อย่าจุนทิโรโกรธเกรี้ยว ช่วยอุปถัมภ์ค้ำชู ผัวเมียทั้งคู่ให้อยู่สบาย ขอเชิญ
สมเด็จเจสดีเจ้ามา คู่คุ้มครองรักษา คู่ทั้งโผยกัย คู่เมเนียดจัญไร สิ่งร้ายอย่ามี คู่ให้สารพัด
อย่าให้หนูกัดหลังคา คู่ทั้งผ้าถุงผืนผ้า ธงพลายจูงฉาง ครอบครว้ผองเรา ไรลาบวบาง คู่ลูก
คู่เต้า คู่เขม่วตถนขวาง ญาติผีสงช่วยคุ้มครองป้องกัน ลูกแปรตเศษนรกรกระยาจกอาธรรม
อย่าให้มาเกิดในครรภ์ ขอเชิญเทวดาจุติลงมาจากบนสวรรค์ เพื่อจะเป็นลูกเต้า เมื่อเจ้าจะมีครรภ์
ข้าขอรำพัน ทั้งจ้วทั้งฝา ชื่อทั้งหลังคา รอดแปงโก่ ประตุนหน้าต่าง เส้าห้องเส้ากลาง
ผีสงนางไม้ ที่ได้ปลุกเรือน สองเจ้าทั้งคู่ ขอให้อยู่สบาย คู่ทั้งโผยกัย คู่เมเนียดจัญไร สิ่งร้าย
อย่าได้มี สวัสดิศร์มงคล เกิดมักเกิดผล แก่คนทั้งสอง ลูกขึ้นมาฟังพัด หินหนักพิททอง
เครื่องสินสมรสยกขึ้นมามรด ตั้งไว้ในห้อง ผ้าเช็ดหน้าดอกคำ หวีกระจกคันฉ่อง โถแป้งน้ำมัน
ยี่ภู่ปูนอน พุกหมอนหนุนกัน เตียงตั้งอัมจันทร์ กระโถน ขัน เขียนหมาก มีดพับตลับขนาด พานหมาก
ของพลู เครื่องกินเครื่องอยู่ ขันน้ำจอกลอย เครื่องใช้ไม้สอย สว่น้อยหาไว้ เมื่อจะออ เรือนไป
เจ้าจะได้ครองกัน คอยผ่อนคอบนั้ นปรนนิบัติผัวตน ให้เกิดสวัสดิมงคล แก่ตนทุกวัน อีกไม้สีฟัน
ขันน้ำบ้านปาก ดูพลูดูหมาก ตลับนากขี้ผึ้ง อย่าตั้งบึงเอากับผัว อย่าทำชั่วถึงผู้ใหญ่ เราสอนเจ้าไว้
จงเร่งจดจำ ยามค่ำอย่าเที่ยวเตร่ อย่าโลเลแกล้งแรเชื่อนการเหย้าการเรือน คอยตักเตือนคำได้
ทุกสิ่งทั้งสิ้น เมื่อผัวกินคอยดู จัดแจงแต่งไว้ท่า ต้มผักปลาไฟ แกงปลาไหลจะใส่ผัก อย่าให้มาก
ไม่สุติ อย่าจู้จี้ทำหงุดหงิด เมื่อผัวผิดว่าบนลับหลังคนจึงค่อยว่า จงฟังคำที่สั่งสอน จะให้พรสอน
เจ้าไป เกี่ยวดองทั้งสองข้าง หากพลาดพลั้ง ลูกเขยใหม่ คำโบราณท่านกล่าววว่า ดูธธยาคัยแม่ผัว

ลูกสะใภ้ อย่าเคร่งเครียดเด็ดขันธ์ ทั้งสองครองกัน ให้เป็นฉันผิวเมีย อย่าเรียกเมียว่าอ๊อ มันไม่ดี
 แก่ตัว ฝ่ายว่าเมียก็กลัว ฝ่ายว่าผัวก็เกรง อย่าขื่นมิ่งขื่นแข็ง อย่าข่มเหงใจกัน อย่าพูดกระแทก
 แดกดัน หุนหันคำทอ อย่าให้ร้อนถึงพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย อดสูดร้าย หลึงชายเย้ยเยาะ ผัวผิด
 เมียปลั่ง อดคอมกันมั่ง ยับยั้งพอเหมาะ ผัวก็พูดแต่หวาน ๆ เมียก็ขานแต่เพราะ ๆ อย่าโมโหปากเปราะ
 ทำน้ำใจเสาะ มันไม่เหมาะชอบกล จงอย่าทำซ่องซัด ปรนนิบัติผัวตน เมื่อเจ้าจะเข้านอน
 จงไหว้พระสวดมนต์ ถือศีล 5 เป็นต้น สวัสดิ์มีชัย เมื่อยามราตรี เข้าที่กราบเท้าผัว
 เป็นการดีแก่ตัว ไม่มีชั่วสักเวลา ฝ่ายผัวก็อย่าขำลูกขึ้นมาให้พรเมีย ทั้งทรัพย์สินก็จะได้
 เพิ่มไหลพูนมา ถึงจะได้บุตรบุตรา ก็คงจะมาสืบสาย จะมีลูกหญิงลูกชาย ก็ไม่ชั่วสักคน มาจาก
 บนฟ้า เทวดานิมนต์ จุดปฏิสนธิคนที่ชั่วไม่มี สอนเจ้าเท่านี้ ดีกว่าเงินทองจมหันตริภคินี ฟังคำ
 จำไว้ สมบัติของเจ้าอย่าให้รู้ขาด ให้ไหลมาเทมา เหมือนคงคาบ่อทราย อย่ารู้สิ้นรู้สุด ถึงจะมีบุตร
 ก็บริสุทธิสืบสาย มีลูกก็เลี้ยงง่าย มีลูกชายก็เลี้ยงคง ขอให้อายุยืนยงทั้งสองครองกัน ระวังโรค
 โรคภัย อันตรายไม่มี ให้เป็นเศรษฐีมหาเศรษฐี ให้มีเรือขี้เหล็กทอง มีช้างหญิงเหลือหลาย มีข้าชาย
 เมืองทอง ศฤงคารบ้านช่อง วัชควายช้างม้า เรือแพ่นวรา จอดอยู่เต็มท่าสินค้ามาครัน ให้มีเงิน
 นับแสน ให้มีทองนับล้าน โดกแดดเขียนขัน สวรรค์ใช้สอย มั่งม่านการเหี้ย ข้าวสาลีอย่างน้อย
 เงินทองเบี่ยร้อย ใช้สอยครามครัน ให้ต้นกล้วยพุดระ ออกขึ้นหัวนอน ตรงหน้าบ้านขจรผ้าผองแพรพรรณ
 จะนิกของสิ่งนั้น ให้สมความปรารถนา ให้มีโรงช่างโรงม้า มีนางข้าวงาเกลือ คลังเสื้อผ้า ให้มี
 คลังเงินตรา ส่วยส่วยอากร เตะพระพรเกิดกับเจ้าทั้งสอง รักกันแน่นแท้ ไม่มียรวนแปร จนแก่จนเฒ่า
 ถือไม้เท้ายอดทอง เป็นคู่ครองกันถือตะบันยอดเพชร อายุรวมแล้ว อยู่เกินร้อยปี ขอเดชะพระ
 ไตรรัตน์ จงกำจัดความทุกข์ อยู่ดีกินดีมีเงินทองโชคลาภทั้งผอง จงต้องประสงค์ หลักฐานมั่นคง
 ทั้งสองคนอายุวรรณโน สุขขัง พะลัง

พุทธังกรรมสิทธิ อัมมังกรรมสิทธิ สังฆังกรรมสิทธิ สิทธิกิจจัง สิทธิกัมมัง สิทธิการิยัง
 ตะถาคะโต สิทธิเตโช จัวยอนิจจัง ปรมังสุขขัง สัพพะพุทธานุวณะ สัพพะธัมมานุภาวณะ
 สัพพะสังฆานุภาวณะ สัตถุโสดดี ภาวันตุเต

(นายสงวน ทองเล็ก บ้านเลขที่ 185 หมู่ 7
 ต.วัดโบสถ์ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก)

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล นางสาวทิพย์สุดา นัยทรัพย์

วัน เดือน ปีเกิด 9 มิถุนายน 2491

สถานที่เกิด 1 หมู่ 11 ต.กุฎี อ.ผักไห่ จ.พระนครศรีอยุธยา

สถานที่อยู่ปัจจุบัน 66/11 ถ.วังจันทร์ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.พิษณุโลก

ตำแหน่งหน้าที่ อดีตเคยดำรงตำแหน่ง

- รองหัวหน้าศูนย์ศิลปวัฒนธรรม
- รองหัวหน้าภาควิชาภาษาไทย
- ประธานโปรแกรมวิชาภาษาไทย

ปัจจุบัน

รองศาสตราจารย์ ระดับ 9
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสงคราม

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2506 ม.ศ.3 โรงเรียนผักไห่ "สุทธาประมุข" จ.พระนครศรีอยุธยา

พ.ศ. 2510 ป.ศ.สูง วิทยาลัยครูสวนสุนันทา กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. 2512 กศ.บ. (ภาษาไทย) วิทยาลัยวิชาการศึกษาพิษณุโลก จ.พิษณุโลก

พ.ศ. 2524 ศศ.ม. (จารึกภาษาตะวันออก) มหาวิทยาลัยศิลปากร จังท่าพระ
กรุงเทพมหานคร